

FORUM

7 Časopis Univerzity Karlovy v Praze

UNIVERZITA KARLOVA
V PRAZE

1
/ 07

EDIČNÍ ČINNOST
A UNIVERZITA KARLOVA

EDITORIAL

STALO SE

Dění na Univerzitě Karlově

VĚDA PRO PRAXI

HISTORICKÉ KALENDÁRIUM

EDIČNÍ ČINNOST V KONTEXTU

Mojmír Horyna: Kniha jako nositel poznání i paměti
Tomáš Dobřichovský: K právním aspektům vydávání autorských děl

FOTOREPORTÁŽ

Jak vzniká kniha?

VYDÁVÁNÍ NA UK

Rozhovor

Jaroslav Jirsa: Nakladatelství je dnes tak kvalitní, jak kvalitní jsou jeho autoři
Lucie Šimůnková: Vydavatelství Matfyzpress
Helena Justová: Vydavatelství na Pedagogické fakultě UK
Publikovat můžete i bez titulu
Pokyny pro předávání rukopisů do Nakladatelství Karolinum
Marie Dohalská: Ediční komise AS UK
Pavel Klener: Od vydavatelství k nakladatelství
Pokochejte se krásnými tisky UK!

ANKETA

Fakultní ediční komise

1 EDIČNÍ ČINNOST V PROUDU ČASU

Ivan Hlaváček: Kniha a předhusitská univerzita 40

2 Michal Svatoš: Vydavatelská činnost pražské univerzity v předbělohorském období (1550–1622) 42

6 Ivana Čornejová: Klementinská tiskárna 44

Jan Halada: Univerzitní nakladatelé – historie a současnost 46

8 Josef Petráň: Osudy nejstarších knih univerzitní kanceláře 49

STŘÍPKY Z EDIČNÍCH KLENOTŮ

10 Jan Royt: Dürerův unikátní tisk o perspektivě 50

Vladimír Závodský: Vzácné vydání Husových dopisů s Lutherovou předmlouvou 51

13 Ludmila Hlaváčková: 120, nebo 122 let od založení Sborníku lékařského? 52

18 Petr Janský: Mapová sbírka se stále rozrůstá 53

Jaroslav Marek: Barrandovy cenné knihy a lidová paleontologie v lingvistice 56

KVÍZ 58

22 24 SAP UK

25 Spolek absolventů a přátel Univerzity Karlovy v Praze – Carolinum 60

26 28 AS UK

30 Daniel Feranc: Zasedání Akademického senátu 62

31 32 ZÁBAVA 64

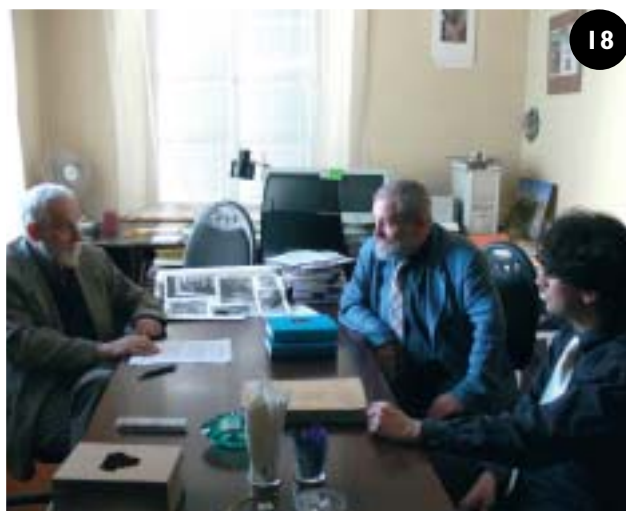
CONTENTS 65

36 36 TITULNÍ STRANA

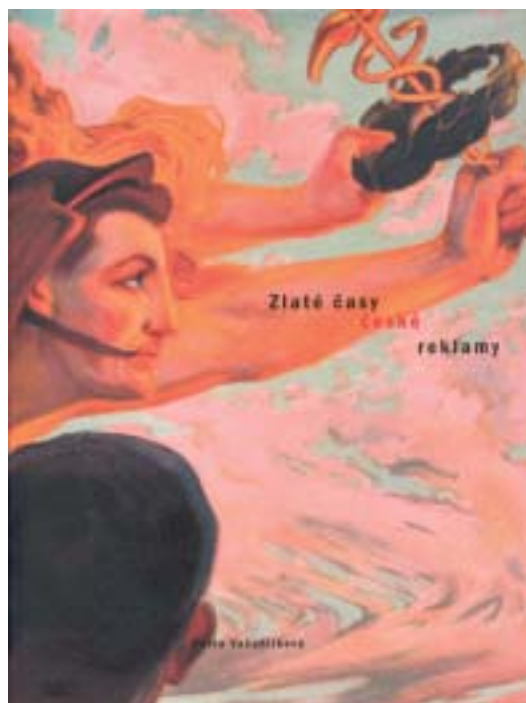
Srovnání metod výroby knihy v raných fázích knihtisku a v současnosti.

Foto: Repro z knihy Hanse Loubiera Der Bucheinband

Foto: Vladimír Šigut

18

32

Milé studentky a milí studenti, pracovníci, příznivci a přátelé Univerzity Karlovy,

vítejte na stránkách dalšího monotematického čísla univerzitního časopisu Forum, které se tentokrát věnuje otázkám naší ediční činnosti. Těší mě, že se často setkávám s živým zájmem o obnovené vydávání tohoto časopisu ve formě zaostřené vždy na konkrétní téma akademického života. Zjevně jeho nynější charakter, kdy se stává jakousi sérií živých, ilustrovaných a nepovrchních „manuálů“ k různým aspektům života univerzity, nalezl v kultivovaném prostředí našich příznivců svou „niku“. Věřím, že i toto číslo zaměřené na téma, jež obvykle neplní přední stránky sdělovacích prostředků, ale přitom je pro fungování moderních univerzit zcela esenciální, naplní vaše očekávání. Starost o odborné i (dnešní terminologií řečeno) popularizační texty přirozeně musela patřit k podstatě univerzity od samých počátků její středověké ideje. I díky tomu jsou dnes v péči Univerzity Karlovy vzácné středověké rukopisy

vzniklé v souvislosti s její činností. Po vynálezu knihtisku se pochopitelně význam těchto aktivit postupně rozšiřoval a dnes v odborném světě zná snad každý tak autoritativní zdroje jako Oxford University Press, Harvard University Press, Stanford University Press a nakladatelské domy dalších prestižních univerzit. Asi nebude obtížné shodnout se, že Nakladatelství Karolinum působící na naší univerzitě sice ještě zcela nedosahuje hvězdného postavení těchto svých vzorů, ale s přispěním autorů z UK i spolupracujících institucí pro to hodně dělá a nepochybně dosahuje prestižního postavení v kontextu naší země. Dovědčuje to například souvislá řada národních ocenění nejlepších publikací (o těch podrobněji v rozhovoru s Jaroslavem Jirsou a v textu Pavla Klenera), směřujících v posledních letech do skromných prostor Nakladatelství Karolinum sídlícího v těsném sousedství nejstarších budov univerzity. Kvalitní nakladatelská činnost je prostě jednou z nepřehlédnutelných vizitek úspěšné univerzity. Monotéma časopisu Forum věnované ediční činnosti vychází záměrně v době, která rozhodně není pro tyto aktivity statická. Donedávna v zásadě postačovalo jako *raison d'être* Nakladatelství Karolinum vydávání skript jakožto poměrně aktuálních a na míru šitých zdrojů pro výuku. Tuto funkci postupně do značné míry přebírají – a musím říct, že mě tento vývoj osobně těší – internetové zdroje pro výuku. Ty v principu umožňují ještě mnohem pružnější rea-

gování na nejnovější vývoj ve vyučovacím oboru, přesnější zacílení na konkrétní studenty a navíc poskytují nemalé možnosti interaktivní výuky. Zdroje pro e-learning patří v širším smyslu do rámce ediční činnosti univerzity a je dobře, že u nás prodělávají nepřehlédnutelný rozvoj (vizte <http://div.cuni.cz/>). Aktuálním důkazem tohoto tvrzení je například 5. ročník konference Alternativní metody výuky 2007, jež se bude konat na naší Přírodovědecké fakultě UK (<http://everest.natur.cuni.cz/konference/2007/>).

V klasické nakladatelské činnosti roste význam hodnotných vědeckých monografií, autoritativních souborných „velkých“ učebnic a publikací přibližujících vědeckou práci a umělecké hodnoty širší veřejnosti. Už jednou zmíněné ceny potvrzují, že naše Nakladatelství Karolinum, ale i další nakladatelství při některých fakultách tento trend pochopila a úspěšně mu vycházejí vstříc. Přejme jim, v zájmu příjemného a ducha rozvíjejícího počtení, co nejvíce dalších úspěchů.

prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc.
rektor Univerzity Karlovy v Praze

FORUM 1/2007, sešit 7, Časopis Univerzity Karlovy v Praze

Vydává: UK. Redakce: I 16 36 Praha 1, Ovocný trh 3, Odbor vnějších vztahů. Redakci řídí: doc. M. Šobr, prorektor pro vnější vztahy. Odpovědní redaktoři: I. Dostál, V. Hájek, K. Hamanová, O. Sysel. Telefon: 224 491 248, fax: 224 491 309, e-mail: forum@cuni.cz. Grafická úprava: L. Doležel. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Redakce si vyhrazuje právo na úpravu autorských příspěvků a jejich krácení. Vychází: čtvrtletně. Forum UK je rozšiřováno zdarma na akademické půdě. Toto číslo vyšlo v dubnu 2007. Registrace MK ČR 72 79. Tištěná verze: ISSN 1211-1724.

DĚNÍ NA UNIVERZITĚ KARLOVĚ

● **Studenti Přírodovědecké fakulty objevili pramen léčivé vody**

Studenti Přírodovědecké fakulty objevili v lesích poblíž Vojnova Městce na Vysočině pramen léčivé vody. Pramen je v okolí známý, nikdo však nevěděl o jeho léčivé síle. Studánka byla pojmenována po studentce PŘF UK Juditě, která její léčivé účinky objevila. Léčivých radioaktivních vod se využívá v mnoha lázeňských zařízeních po celém světě, podobnou vodu mají u nás Jáchymovské lázně. Studánka Judita má hlavně analgetické účinky. První efekt se při pravidelném užívání minerální radioaktivní vody obvykle dostaví po čtrnácti dnech, plný účinek až po měsíci.

● **UK nabízí stipendia pro politicky perzekvované běloruské studenty**

Univerzita Karlova v Praze nabízí studentům, kteří byli v souvislosti se svou politickou nebo občanskou angažovaností vyloučeni z vysokých škol v Bělorusku či byli vystaveni jiné formě perzekuce (třeba věznění), možnost dokončit studium na svých fakultách. Vybraným studentům poskytne univerzita stipendium na pokrytí životních nákladů, zprostředkuje ubytování na koleji a zdarma poskytne kurzy českého jazyka. Předměty, které absolvovali během studia v Bělorusku, jim fakulty podle svých možností uznají. Stipendium udělí univerzita na základě žádosti, kterou spolu s dokladem o politické perzekuci posoudí rektor.

● **Čtyři absolventi FF získali řád Isabely Katolické**

Španělský velvyslanec Antonio Pedauy y González předal čtyřem předním českým hispanistům řád Isabely Katolické. Vysoké vyznamenání, udělované králem Juanem Carlosem, převzali prof. PhDr. Anna Housková, CSc., Prof. PhDr. Pavel Štěpánek, Ph.D., doc. PhDr. Vlasta Hlavičková, CSc., a PhDr. Bohumil Baďura, CSc. Předávání zařídil rektor UK prof. Hampl.

● **Rektor předal prestižní Bolzanovu cenu**

Rektor univerzity Václav Hampl předal osmnácti laureátům prestižní Bolzanovu cenu. Šlo již o XIII. ročník této výjimečné události. Odborná komise letos vybírala z rekordního počtu sedmatřiceti prací, nakonec ocenila osmnáct nejlepších. „Stoupající zájem o toto ocenění je velmi potěšitelný,“ zdůraznil

v úvodním projevu prorektor pro studijní záležitosti prof. RNDr. Jan Bednář, CSc. „Je vlastně dobře, že si někteří nemohli převzít cenu osobně. Mnozí již dnes pracují na prestižních pracovištích v zahraničí a pro univerzitu je povzbuzující, že své zkušenosti prohlubují.“ Bolzanova cena je prestižní ocenění Univerzity Karlovy, které každoročně získávají autoři odborných a vědeckých prací vytvořených studenty UK – ať už bakalářského, magisterského nebo doktorského programu. Smyslem je ocenit objevné a původní práce s tvůrčím obsahem, v nichž se hodnotí originalita myšlenky, novost přínosu pro rozvoj poznání, kvalita provedení práce (obsahová i formální) a metodická vyspělost. Udělení cen se osvědčuje diplomem. Hlavním účelem ceny je podpora vědecké činnosti studentů.

● **Univerzita uctila Palachovu památku**

FOTO: ARCHIV UK

Filozofická fakulta a s ní i celá univerzita uctila památku smrti Jana Palacha. Vzpomínku zahájil Stanislav Milota promítáním snímku Jan 69 a připomenul i dobu, kdy film vznikl. „Byla to veliká odvaha lidí, kteří se šli veřejně s Palachem rozloučit, neboť cítili, že jeho čin byl protknut touhou něco změnit,“ řekl Milota asi sedmdesátce převážně mladých diváků, kteří se sešli v promítacím sále Filozofické fakulty. „Je úžasné, že tu je tolik mladých lidí, studentů, i když se tato událost více dotýkala spíše jejich rodičů a prarodičů.“ Diváci mohli sami posoudit, že se mu ve filmu díky technice tzv. rybiho oka (fish-eye) podařilo velmi decentně vykreslit atmosféru pohřbu.

● **Držitelé Nobelovy ceny v CERGE-EI**

Centrum pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK (CERGE-EI) navštívili tři nositelé Nobelovy ceny za ekonomii. Profesor Edward C. Prescott a profesor James Heckman předná-

FOTO: CERGE-EI

šli vědeckým pracovníkům, studentům CERGE-EI i veřejnosti v rámci tradičních výzkumných seminářů, zatímco profesor Joseph E. Stiglitz se setkal se zástupci profesorského sboru a studentů, aby s nimi prodiskutoval výzkum a další aktivity CERGE-EI.

● Prezident Olympus Medical Systems převzal pamětní medaili UK

FOTO: ARCHIV UK

Rektor UK Václav Hampl předal prezidentovi Olympus Medical Systems Haruhitu Morishimovi pamětní stříbrnou medaili za unikátní spolupráci s univerzitou. „Vážíme si spolupráce s tak technologicky vyspělou firmou,“ řekl prof. Hampl. Olympus už dlouhou dobu spolupracuje s lékařskými fakultami v oblasti mikroskopie. Moderní zobrazovací techniku využívají i ostatní obory, ale v případě lékařských fakult jde o vysoce specializované přístroje. „Tyto unikátní technologie umožňují studentům i vědcům seznámit se s technikami, k nimž by jinak neměli přístup,“ zdůraznil děkan I. lékařské fakulty prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc., MBA. (Více o vyspělé lékařské technice Olympus v rukou vědců z UK také v nové rubrice Věda pro praxi na str. 6)

● Nakladatelství Karolinum uvedlo do provozu nové webové stránky

Nakladatelství Karolinum spustilo novou verzi webových stránek, které po sedmi letech vystřídaly už zastaralý a statický web. O design nových stránek se postaral uznávaný grafik prof. Ing. arch. Zdeněk Ziegler. Přes nové rozhraní je teď možné vyhledávat tituly pomocí klíčových slov v názvu či jmen autorů. Novinkou je taky zavedení internetové prodejny.

● Čestnou vědeckou hodnost převzal prof. Ueli Aebi, Ph. D.

FOTO: ARCHIV UK

Čestnou vědeckou hodnost doktora honoris causa lékařských věd převzal prof. Ueli Aebi, Ph. D. Na toto ocenění byl navržen vědeckou radou I. LF UK za celoživotní výzkumné dílo v oblasti strukturní, buněčné i molekulární biologie a nanobiologie cytoskeletu. Nový čestný doktor UK se také zabývá nukleoplazmatickým transportem, tvorbou amyloidu a proteinovým designem. UK ocenila i jeho podporu české vědy a školství a charitativní činnost. Díky pomoci a finanční podpoře měli s pomocí profesora Aebiho někteří studenti UK možnost vyjet na zkušenou do zahraničí. Nebylo to jeho první ocenění v České republice. Aebi je taky nositelem medaile Gregora Mendela udílené AV ČR. „Je to pro mě velká čest a velké potěšení přijmout toto ocenění od univerzity, která je jednou z nejstarších univerzit v Evropě,“ řekl profesor Aebi. „K Čechám mám velmi vřelý vztah zvláště proto, že již od mládí jsem poslouchal české skladatele a četl české spisovatele, ale i z důvodů osobních,“ dodal profesor Aebi.

● Univerzita uspořádala netradiční informační týden

Od 5. do 10. února pořádala univerzita informační týden pro všechny zájemce o studium. Infotýden se tentokrát uskutečnil ve virtuální formě. Na otázky uchazečů odpovídali odborní pracovníci Informačně-poradenského centra. Během akce univerzita zavedla on-line diskusi s prorektorem pro studium Prof. RNDr. Janem Bednářem, CSc.

● ThDr. et ThDr. h.c. Oto Mádr převzal pamětní medaili UK

FOTO:ARCHIV UK

Oto Mádr, absolvent a učitel Katolické teologické fakulty UK, převzal z rukou prof. Hampla pamětní medaili UK, a společně s kolegy tak oslavil devadesáté narozeniny. KTF uspořádala na jeho počest symposium Česká katolická ekleziologie druhé poloviny 20. století, na němž zkoumala, jakými cestami se církev v posledních desetiletích ubírala.

● MFF uspořádala Jeden den s fyzikou

Posluchárny Matematicko-fyzikální fakulty UK praskaly ve švech a velký zájem byl také o laboratoře. Jeden den s fyzikou přilákal na MFF stovky středoškolských studentů. Celé dopoledne stála fronta před seizmickou stanicí umístěnou v suterénu budovy MFF. Fyzikální den přilákal asi 600 středoškoláků. Na Matematicko-fyzikální fakultě studuje 2 500 posluchačů, z toho 600 postgraduálních. Každoročně začne fyziku studovat 140 až 160 nových studentů.

● Egyptologové z UK hledají zapomenuté pyramidy satelitem

Současná egyptská archeologie může nabývat mnoha tváří a forem; jednou z nich je i satelitní snímkování. Čeští egyptologové nyní pracují na dvou významných místech: na pyramidovém poli v Abúsíru, jedné z nejvýznamnějších lokalit pro porozumění době stavitelů pyramid, a v zanikající oáze Hajez utopené v písku Západní pouště. V obou případech se technika satelitního snímkování ukázala jako velmi užitečná pomůcka výzkumu. Abúsír je významný zejména proto, že se zde nachází rozsáhlá nekropole, která se vyvíjela souvisle po dobu několika století. Najdete tady pyramidy slavných panovníků, jejich chrámy se sochami a papyrovými archivy, nevykradené pohřební komory ukryté hluboko

pod povrchem pouště, ale také pohřebiště posvátných zvířat. Při odkrývání tajemství těchto míst teď vědcům pomáhají taky nejnovější satelitní technologie.

Maximální vědecký zisk snímkování ovšem vyplyne teprve ze spolupráce egyptologa, archeologa, geoinformatika a geofyzika. Nepochybná síla detailních satelitních záznamů spočívá v tom, že zkoumané území zachycují v jeho celku, umožňují pohled na celou nekropoli a poodkrývají tak roušku prostorových vztahů mezi jednotlivými identifikovatelnými objekty. Interpretaci snímků obohacuje taky geofyzikální průzkum, který je nedílnou součástí archeologického projektu výzkumu pohřebiště, stejně jako detailní analýza jeho povrchu. Díky geofyzice je možno uvažovat v rozsahu desítek a ještě spíše stovek doposud neznámých objektů, které se na satelitním snímku nemusejí vždy nutně objevit. Detailní povrchový průzkum pak takovouto mapu obohacuje cennými detaily týkajícími se např. napůl zjevných kaplí, odfoukaných nároží staveb anebo zachycení individuálních nálezů archeologických pramenů přímo na povrchu pouště.

● Iberoamerickou cenu získal Karel Smékal z Filozofické fakulty

FOTO:ARCHIV UK

Dvanáctý ročník prestižní Iberoamerické ceny vyhrál Karel Smékal z Filozofické fakulty. V konkurenci dvaadvaceti prací uspěla i Hana Matochová, která si odnesla čestné uznání poroty. Iberoamerická cena byla založena vedoucími zastupitelských úřadů iberoamerických zemí s cílem podpořit bádání o Latinské Americe a Iberském poloostrově mezi studenty vysokých škol v České republice. Ceremoniálu se zúčastnili přední zástupci velvyslanectví, Livie Klausová, která převzala nad cenou záštitu, i rektor univerzity Václav Hampl. Letošní vítěz Premio Iberoamericano Karel Smékal se ve své práci zabýval dílem španělského spisovatele a filozofa Miguela de Unamuna. Zaměřil se na jeho pobyt na jednom z Kanárských ostrovů v roce 1924. „Zabýval jsem se především poezií, která je v jeho díle trochu opomíjena,“ řekl Smékal, který pro svou práci čerpal zdroje z archivů v Madridu. „Celou jsem ji psal v první osobě a snažil se přemýšlet jako Unamuno, což bylo téměř nemožné,“ dodal student.

● V Karolinu proběhla výstava Pocta všem, kteří vzdorovali

V Křížové chodbě Karolina proběhla výstava unikátních fotografií švýcarského fotografa Simona Freye, který fotil bývalé politické vězně komunistického režimu. Kromě velkoformátových portrétů žijících vězňů byly k vidění i výstavy Třetí odboj v Československu, PTP a expozice autentických drobných předmětů vytvořených v žaláři vězni třeba z chlebového těsta. Výstavy proběhly v rámci festivalu Mene Tekel. Záštitu nad ním převzal guvernér ČNB Zdeněk Tůma.

● Tým profesora Roba z MFF získal prestižní Descartesovu cenu

Jedním ze tří nositelů letošní Descartesovy ceny za vědu a výzkum se stal mezinárodní projekt, na němž se významně podíleli čeští vědci. Projekt s názvem HESS zkoumá za pomoci systému speciálních teleskopů vesmírné gama záření. Na konstrukci teleskopů, které stojí v západoafrické Namibii, spolupracoval profesor Ladislav Rob z Matematicko-fyzikální fakulty UK. Optický systém teleskopů byl vyroben v turnovské firmě Compas. „Pro mě osobně je Descartesova cena v žebříčku prestižních cen hned po ceně Nobelově,“ reagoval na ocenění rektor Univerzity Karlovy Václav Hampl. Jde podle něj o další důkaz, že se na Univerzitě Karlově „dělá skvělá věda a výzkum“. „Jsem velmi rád, že se tohoto ocenění dostalo profesorovi Robovi,“ dodal. Na cenu, která je dotována částkou jeden milion eur (asi 28 milionů korun), bylo letos nominováno celkem třináct vědeckých objevů a projektů z několika oblastí. Kromě asi stovky badatelů z Německa, Velké Británie, Polska, Francie, Irska, Jihoafrické republiky, Arménie a Česka, kteří tvoří skupinu kolem projektu HESS, byly oceněny ještě dva týmy. Podle Jiřího Hořejšího, ředitele Ústavu částicové a jaderné fyziky MFF UK, je český původ optiky teleskopů zásluhou především profesora Roba. Ve firmě Compas vznikne i pátý teleskop s průměrem 40 metrů, který by měl být uveden do provozu v roce 2008. Descartesovu cenu za vědu a výzkum udílí EU od roku 2000 a ocenila už 16 vědeckých týmů.

● Ministr pro Evropu Geoff Hoon přednášel v rámci cyklu Evropského diskuzního fóra UK

Ministr pro evropské záležitosti Velké Británie Geoff Hoon vystoupil ve Vlasteneckém sále UK s přednáškou „EU po 50 letech – nové výzvy ležící před evropským společenstvím“. Hoon upozornil na skutečnost, že Evropská unie, která původně začínala se šesti členskými státy, má nyní členů 27 a očekává se další rozšíření. EU musí být akceschopnější, což za současného stavu sedmadvaceti komisařů nelze. Proto je třeba pokračovat v reformách a konstitucionalizaci EU. Dosavadní dokument,

ústavní smlouva, byl ratifikován osmnácti zeměmi a práce na něm trvala mnoho let. Představuje tak mnoho kompromisů a vyvažování partikulárních zájmů. Odmítnout Ústavní smlouvu podle Hoonů úplně nelze, na druhou stranu lze jen těžko předvídat, co nakonec z dokumentu zůstane. „Před EU leží mnoho nových problémů, které je třeba řešit společně. Jedním z nich je i otázka změny klimatu, na nutnosti jejíhož řešení se shodli mnozí politici Evropy i USA, včetně např. kalifornského guvernéra,“ řekl Hoon. Vyspělé země by podle něj měly začít u sebe a dát příklad rozvíjejícím se ekonomikám, třeba Číně a Indii, jejichž rychlý růst je zaplacen devastací přírodního prostředí. Ačkoliv Británie patřila k jedné z nejskeptičtějších zemí v otázce společné zahraniční a obranné politiky, nyní se kloní k tomu, že je potřeba spolupracovat a nalézat společné odpovědi. Za velký úspěch považuje ustavení vysokého komisaře pro společnou zahraniční a obrannou politiku Javieru Solany. Tím byla zodpovězena tradiční otázka Spojených států, „komu mají v případě konfliktu zavolat“.

● LF v Plzni otevřela novou učebnu

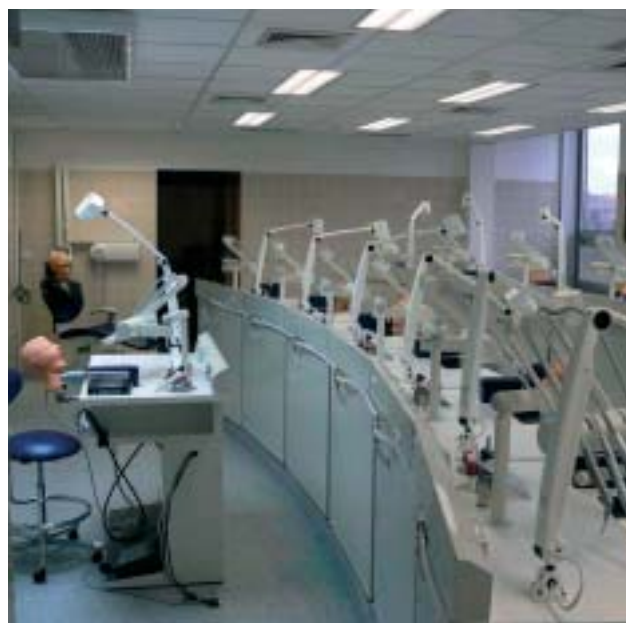

FOTO: ARCHIV LFV PLZNI

Se začátkem letního semestru byla na plzeňské Lékařské fakultě UK otevřena nová učebna pro výuku zubních lékařů. Zrekonstruované místnosti jsou vybaveny čtrnácti dentálními simulátory. Tyto simulátory („fantomy“) jsou technologickou špičkou v oblasti výuky budoucích zubařů. Nové trenážery umožňují nácvik základních manuálních praktik z oblasti konzervativní stomatology (výplně, endodoncie), protetiky (preparace, otiskování), parodontologie a chirurgie (extrakce, anestezie). Pro nácvik zobrazovacích rentgenových technik je učebna vybavena i fantomem a radioviziografickým systémem.

Zdroj: redakce ve spolupráci s iforum.cuni.cz

VĚDA PRO PRAXI

V nové rubrice, kterou od tohoto vydání najdete v každém čísle, chceme ukázat vždy několik příkladů toho, že výsledky univerzitního vědeckého bádání nekončí jen v tlustých bichlích. Věda, která se v laboratořích a pracovnách Univerzity Karlovy pěstuje, není odtržená od reality a výsledky práce našich badatelů mohou v praxi pomoci už brzo právě vám. Pro první vydání rubriky, která předznamenává hlavní téma příštího čísla Fora UK (bude jím vědecká činnost), jsme vybrali příklady z Právnické, Přírodovědecké a 3. lékařské fakulty UK.

● „Hands on kurzy“ učí mediky skutečné operace

FOTO:VLADIMÍR SIGUT

Lékařská věda přeci jen urazila nějaký ten krok od doby přikládání pijavic. Vybavení centra pro trénink laparoskopických mikrooperací stálo přes devět milionů korun.

Operační postupy, které kdysi získávali lékaři až s dlouhými léty praxe, si dnes mohou v Edukačním centru pro anatomii a endoskopii při Ústavu anatomie 3. LF UK trénovat i studenti medicíny. Jediné centrum vybavené nejmodernějšími endoskopickými věžemi Olympus, které je možné propojit s operačním mikroskopem Zeiss, nefunguje ve výuce lékařů nikde jinde ve střední a východní Evropě. „Podobná centra existují pouze na západ od našich hranic a kurzy probíhající v těchto vzdělávacích střediscích za evropské ceny jsou pro naše lékaře jen těžko dostupné,“ říká MUDr. Václav Báča z Ústavu anatomie 3. lékařské fakulty UK. Na tělech zemřelých, speciálně fixovaných podle metody profesora Thiela ze Štýrského Hradce (těla si udržují ohebnost a křehkost tkání), učí odborní lektoři operační postupy rigidních i flexibilních endoskopií a mikrochirurgickou dovednost pod skutečným operačním mikroskopem. „Ve specializovaných kurzech se mladí lékaři učí najít a překonat úskalí složitějších postupů, jako by operovali skutečného člověka. Při simulaci specifických výkonů si taky vyzkouší polohování pacienta s rouškovaním operačního pole,“ popisuje doktor Báča velmi moderní tzv. „hands on“ výukové kurzy, umožňující simulaci skutečné operace ve skutečném terénu lidského těla.

Jediný projekt edukačního centra bývá taktéž v popředí zájmu na světových lékařských kongresech. Například v loňském roce byla jeho prezentace v USA na 10. světovém kongresu IAMSE – International Association of Medical Science Educators – zařazena mezi nejlepší (Outstanding Presentation Award Finalist).

Pro zakladatele výukového centra je ale nejdůležitější efekt, jaký může mít praktický trénink nejmodernějších operačních technik pro pacienty. „Možnost lékařů naučit se používat miniinvasivní metody na tělech zemřelých dárců povede k jejich širšímu využití v praxi a tím ke zlepšení dostupnosti moderní zdravotnické péče,“ popisuje zakladatel centra a student doktorského programu 3. LF Václav Báča.

Jenom za loňský rok prošlo praktickým výcvikem padesát lékařů. Učit operovat se jezdí ale na Univerzitu Karlovu i zahraniční lékaři. V angličtině už probíhal například Kurz artroskopie zápěstí.

Investice do hypermoderního vybavení centra byla asi devět milionů korun. Nejnákladnější bylo vytvoření kompaktní audiovizuální sítě a vybavení Centra endoskopickými věžemi, instrumentárii a operačním mikroskopem. Peníze na projekt, který vylepší operační techniky budoucích lékařů z Univerzity Karlovy, přišly z Rozvojových a transformačních programů MŠMT. Podrobnější informace najdete na www.ecae.cz.

(redakce)

● Vědci z PřF UK rozluštili genom parazita trápícího 170 milionů lidí ročně

Bičenka poševní (*Trichomonas vaginalis*) je původcem nejčastějšího sexuálně přenosného onemocnění člověka nevírové povahy. Potrápí asi 170 milionů žen ročně. Vědcům z Přírodovědecké fakulty UK se nedávno podařilo ve spolupráci s americkými kolegy rozluštit její genetickou výbavu a významně tak posunout znalosti o tomto patogenu.

„Analýza genomu umožňuje třeba odhalit mechanismy, kterými tento patogen negativně působí na hostitele, nebo vytipovat vhodné kandidáty pro vakcinaci,“ popisuje možné efekty výzkumu Jan Tachezy z Katedry parazitologie Přírodovědecké fakulty. Znalost genomu bičenky ale přináší především obrovský potenciál pro základní výzkum a jde jen těžko předem odhadnout, které z nových informací poslouží k praktickým aplikacím. Na genomových projektech obvykle pracují velké vědecké týmy a výjimkou nebyl ani tento případ. Projekt s grantovou podporou přes milion dolarů koordinovala Jane Carltonová z Institutu pro genomický výzkum v Marylandu. Sekvenování genomu, kterého se účastnilo 23 institucí, se protáhlo z původně plánovaných dvou let o více než rok. Ukázalo se totiž, že bičenka má neobvykle velký genom, který počtem genů převyšuje i genom člověka.

„Pod publikaci shrnující výsledky projektu v prestižním vědeckém časopise Science je podepsáno 64 autorů,“ počítá docent

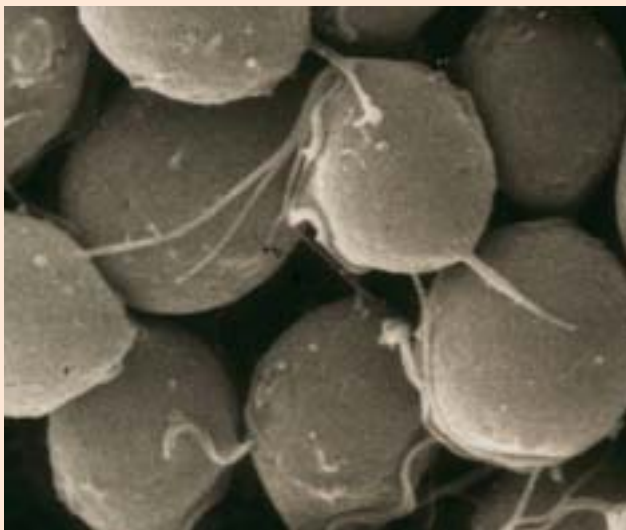

FOTO: ARCHIV JANA TACHEZYHO

Zdají se vám jednoduší? Přesto má jejich genom více genů než ten váš.

Tachezy. Jeho jméno se však neobjevilo v tomto časopise poprvé. „My jsme měli v poslední době štěstí a kromě článku o genomu bičinky jsme publikovali v Science ještě článek týkající se evoluce mitochondrií a organel, jako jsou mitosomy a hydrogenosomy, které se vyvinuly patrně z mitochondrií u některých anaerobních prvoků,“ dodává vědec z Přírodovědecké fakulty UK. Dostat výsledky svého výzkumu do Science prý není zas až tak složité. „Stačí mít zajímavé výsledky obecnější povahy a hooóódně velké štěstí,“ říká Tachezy.

Že je váš text úplně k ničemu, se dozvíte velmi rychle, většinou během jednoho týdne. 75 % rukopisů je vyřazeno již v prvním kole na úrovni redakční rady. „Pokud projdete prvním kolem, je rukopis zaslán recenzentům, kteří mají maximálně dva týdny na posouzení. Podle statistiky Science je průměrná doba od zaslání rukopisu k jeho vytištění asi 14 týdnů,“ popisuje Tachezy.

V osmdesátých letech jako student v laboratoři při pokusech často i přespával, taky proto že pro výzkum využívali uvolněný byt po správci budovy. „Non-stop růstové experimenty jsme dělali obvykle tři dny v kuse s odběry každé čtyři hodiny, což znamená mít v laboratoři spacák a dobrý budík,“ říká osmačtyřicetiletý vědec. Dnes už spíš pracuje u počítače a v laboratoři přespává další generace experimentátorů.

(redakce)

● Tým z UK dělá české nemocnice bezpečnější

Nemocniční vrah a ještě před ním případ pacienta, kterému lékaři omylem vyoperovali zdravou ledvinu. Disputace o bezpečnosti nemocnic nepřestávají plnit stránky novin. Na posílení práv pacientů a na zlepšení bezpečnosti nemocničních pokojů pracuje už tři roky tým odborníků z Právnické fakulty UK.

„Při výkonu lékařské praxe doktoři každý den balancují na hranici vězení. Lékaři mají nepříjemný pocit, že jim právníci šlapou na paty a vidí je jen, když už je problém. My se snažíme o opak, nalajnovat hřiště, na kterém se každý den lékař pohybuje,“

říká Petr Šustek z Katedry občanského práva Právnické fakulty. Jako jediný pregraduovaný student se stal hlavním řešitelem univerzitního grantu. Ve svém projektu jedinečně propojuje Právnickou a lékařskou fakultu UK. „Důležitá je osvěta ještě dříve, než se něco stane,“ říká doktorand Petr Šustek.

Před každou operací musí každý pacient se zákrokem vyslovit souhlas. Lékaři povinnost informovat pacienta kvůli času mnohdy zanedbávají. „Snažíme se pro každý zákrok sepsat třeba okruhy komplikací, o kterých pacient musí vědět. Je to manuál pro lékaře, aby na nic nezapomněl,“ popisuje Šustek neobvyklou knížku, která spojuje právní učební text s praktickými radami pro lékaře a ukázkami informovaných souhlasů, které mohou nemocnice rovnou použít.

FOTO: VLADIMÍR ŠIGUT

Petr Šustek přednáší na 2. LF, 3. LF, FHS a na domovské PF

„Univerzita dává peníze na projekt, který bude mít výrazný praktický efekt pro zkvalitnění právního prostředí v nemocnicích. Otázka informovaného souhlasu je v naší knize prakticky i teoreticky rozebrána jako doposud nikde ve střední a východní Evropě,“ říká Petr Šustek.

Nejdůležitější je ale podle něj nastartovat systém, ve kterém by se doktoři přestali chovat nadřazeně a začali brát pacienta jako partnera. Pomoci by k tomu mělo i vznikající Univerzitní centrum medicínského práva, které má od příštího roku začít vyučovat společný předmět pro studenty práv a medicíny.

„Starší generaci lékařů už většinou moc předělat nejde. Ti mladí si musejí uvědomit, že profesionálním přístupem, ve kterém je právo pacienta víc než diagnóza, si chrání taky vlastní zadek před žalobou,“ říká Šustek. Kromě působení na katedře občanského práva zabírají Šustkovi hodně času přednášky v nemocnicích a cesty na konference o kvalitě ve zdravotnictví. „Informovaný souhlas je jedním z nejdůležitějších bodů takzvané akreditace, což je jakýsi certifikát kvality zdravotnického zařízení.“ Ten by podle Šustka mělo získat co nejvíce českých nemocnic.

(redakce)

160 let*Otakar Hostinský**

2. 1. 1847, Martiněves – 19. 1. 1910, Praha

Estetik, muzikolog a teoretik výtvarného umění, od roku 1892 řádný profesor estetiky na FF UK. Zakladatel české moderní hudební vědy a estetiky, vytvořil obecnou teorii umění. Autor Umění a společnosti, 1907, a libreta k opeře Nevěsta messinská. Člen ČAVU, 1902, a KČSN, 1903.

†70 let**Josef Pekař**

12. 4. 1870, Malý Rohozec – 23. 1. 1937, Praha

Historik, od roku 1905 řádný profesor rakouských dějin, od roku 1918 českých dějin na FF UK. Čelný představitel Gollovy školy, prosazoval nové pohledy na české dějiny a jejich hodnocení. Autor Smyslu českých dějin, 1929. Člen ČAVU, 1916, a KČSN, 1931.

†40 let**Jaroslav Fragner**

25. 12. 1898, Praha – 3. 1. 1967, Praha

Architekt, od roku 1945 profesor na AVU. Jeden z nejvýznamnějších představitelů českého funkcionalismu a moderního klasicismu. Autor projektu rekonstrukce Karolína a jeho areálu a Betlémské kaple.

***660 let**

26. 1. 1347 zřídil papež Kliment VI. v Praze univerzitu se všemi fakultami.

†30 let**Jan Wolf**

13. 5. 1894, Nový Bydžov – 10. 1. 1977, Praha

Lékař, od roku 1938 řádný profesor histologie a embryologie na LF. Zakladatel nového oboru plastické histologie. Autor Mikroskopické techniky optické i elektronové pro biologické účely, 1954, a Histologie, 1966. Člen ČSAV, 1952.

†50 let**František Slavík**

18. 8. 1876, Kutná Hora – 27. 1. 1957, Praha

Mineralog, petrograf, geolog, od roku 1916 řádný profesor mineralogie na FF, od roku 1920 na PřF UK. Zakladatel české geochemické školy. Účastník protinacistického odboje, v letech 1943–1945 vězněn v koncentračních táborech. Autor Úvodu do speciální mineralogie, 1936, a Vzniku a výskytu nerostů, 1952. Člen ČAVU, 1922, a KČSN, 1923, akademik ČSAV, 1952.

160 let*Josef Ladislav Píč**

19. 1. 1847, Mšeno – 19. 12. 1911, Praha

Historik a archeolog, od roku 1905 mimořádný profesor rakouských a slovanských dějin na FF. Spoluzakladatel české archeologie. Autor díla Starožitnosti země české I–III, 1899–1909. Člen ČAVU, 1909.

140 let*Otakar Kukula**

2. 2. 1867, Jičín – 11. 8. 1925, Jeseník

Lékař, od roku 1904 řádný profesor chirurgie na LF. Spoluzakladatel české moderní chirurgie, zvláště břišních a močových cest. Vyvinul vlastní diagnostické a chirurgické postupy. Autor díla Pathologie a terapie zánětů červů, 1913. Člen ČAVU, 1924.

FOTO NA TĚTO DVOUSTRANĚ: ÚDA UK

***230 let**

6. 2. 1777 byla založena Veřejná a univerzitní knihovna se sídlem v Klementinu, dnešní Národní knihovna v Praze.

†170 let

Jan Melič

7. 5. 1763, Praha – 28. 2. 1837, Vídeň

Lékař, od roku 1792 veřejný profesor praktického porodnictví na LF. Průkopník zdravotnické statistiky, nemocenského pojištění a organizace zdravotnické péče pro nemajetné. Autor díla *Abhandlung von dem Nutzen der genauen und gründlichen Kenntnis der Geburtshülfe für die Heb-Weiber und Kinderärzte*, 1793.

†75 let

Čeněk Zíbrt

12. 10. 1864, Kostelec nad Vltavou – 14. 2. 1932, Praha

Kulturní historik, etnolog, bibliograf, od roku 1901 mimořádný profesor všeobecné kulturní historie na FF UK. Jeden ze zakladatelů české kulturní historie. Spoluzakladatel Českého lidu. Autor *Veselých chvil v životě lidu českého*, 1950, a *Bibliografie české historie I–V*, 1900–1912.

*** 250 let**

Jan Václav Knobloch

27. 2. 1757, Žiznínov – 21. 2. 1818, Vídeň-Dornbach

Zvěrolékař, v letech 1785–1795 veřejný profesor zvěrolékařství na LF. Jako první přednášel zvěrolékařství na LF, spoluzaložil obor veterinárního lékařství v Rakousku. V Praze vydal první střeoevropský zvěrolékařský referátový časopis *Sammlung der vorzüglichsten Schriften aus der Thierarztney*, I–II, 1785–1786.

†60 let

Břetislav Foustka

5. 2. 1862, Trpín – 22. 2. 1947, Poděbrady

Sociolog, od roku 1919 první řádný profesor sociologie a filozofie na FF UK. Jeden ze spoluvůrců české sociologie, předchůdce české empirické sociologie. Autor *Sociální politiky*, 1911, a *Sociologie v moderním životě*, 1928. Člen ČAVU, 1932.

PhDr. Jiří Přenosil

Autor článku působí jako odborný pracovník v Ústavu dějin Univerzity Karlovy a Archivu Univerzity Karlovy. Specializuje se na dějiny školství a moderní české dějiny.

VISUI ET USUI

KNIHA JAKO NOSITEL POZNÁNÍ I PAMĚTI

Mojmír Horyna

Einsiedeln – nástupní chodba v přízemí

Vynález písma je jedním z rozhodujících kroků v dějinách lidstva. Člověk, který od prapočátku dějin žije ve světě a vždy v souvislosti svých současníků a předků, sděloval zkušenosti o podobě světa od roviny každodennosti nejbližšího světa až po představy kosmologického dosahu, stejně jako interpretace smyslu lidského žití v líčení jeho počátku, který určil základní osudové výměry lidského žití i rozvrhl jeho podstatné úkoly v budoucnosti. Živá mytická tradice i vlastní historická paměť jsou podstatnými složkami každé kultury. Stejný identifikační význam mají i hmotné výkony praxe a různých druhů umění. Tradování této souvisle rozvíjené zkušenosti zakládalo ve formě kolektivní paměti a podílu jednotlivců na ní identitu společenství a současně formovalo podobu lidského světa jednotlivých kultur.

Tyto představy umisťující člověka do jeho světa jsou kulturně podstatné a přímo životadárné v tom smyslu, v jakém je kultura v neširším významu tohoto pojmu péčí o svět, jejímž prostřednictvím se člověk v dějinách stává sebou samým, tedy naplňuje podstatný úkol existence.

Současně se vznikem písma se rodí podstatný prostředek k fixování těchto určujících kulturních představ. Formou této fixace je vlastně ztělesnění, jinými slovy zaznamenání formou písmových znaků nejrůznějšího druhu na hmotný nosič větší či menší trvanlivosti. Zaznamenaný text tak nejenom času podléhá (v souvislosti s limitovanou trvanlivostí svého zhmotnění), ale zároveň čtenáře v čase orientuje, uvádí ho do souvislosti s minulostí a vztahuje k budoucnosti. V tomto

smyslu se psaný text záhy stává silnou autoritou v kulturním prostředí, nadřazenou pouhému individu. Pro bytostnou podvojnou lidské přirozenosti je charakteristické, že touto autoritou je text jako zhmotněná skutečnost. Velmi záhy se objevují závazné texty, které je celebrant povinen číst při různých náboženských praktikách, aby bylo zřejmé, že se drží kodifikovaného znění. Dodnes je tato praxe závazná pro katolickou bohoslužbu.

Proměny významu knihy

Vše podstatné v dávných kulturách si zasloužilo, aby bylo pamatováno, tradováno a zapsáno. Médium písemnosti, v nejrůznějších formách předcházejících knihu, se tak záhy stává zprostředkovatelem velmi širokého rejstříku zkušeností, poznatků a interpretací. Lidské poznání

nadále souvisí s tradicí prostřednictvím písemné fixace. Zničení slavné alexandrijské knihovny na sklonku starověku v roce 391 bylo právem chápáno jako konec jedné kultury.

Středověké myšlení i věda jsou zčásti záchranou troskek antické vzdělanosti a péčí o ně. Tato péče byla charakteristická především pořizováním opisů a rekonstrukcí zachovaných textů. V raném středověku byly prostředím těchto aktivit téměř výhradně benediktinské kláštery s rozsáhlými skriptorii a obdivovanými knihovnami a „musei“ jako místy ukládání dalších náleží jak historického původu, tak – poměrně záhy – i zajímavých přírodnin. Tato často velmi kvalifikovaná pieta vedla nejenom k navazování na tradici, ale byla i základnou nového rozvoje poznání a vědy, jejíž výsledky byly opět sdělovány knihou, která je vsutku váženým až uctívaným prostředkem tradování a rozvoje lidského poznání. Velmi přesvědčivým dokladem úcty ke knize a vědomí jejího významu pro lidské poznání a lidský svět je krásná iluminace z českého rukopisu Komentáře Mikuláše z Gory ke knize Genesis. Dosud neznámý český středověký rukopis, uložený ve Vatikánské knihovně pod signaturou O 609, byl nedávno nalezen, zpracován a publikován PhDr. Janou H. Hlaváčkovou, badatelkou a pedagožkou Ústavu pro dějiny umění FF UK. Zmíněný obrázek zachycuje Noemovu archu jako středověký koráb o několika palubách, z nichž jedna je zcela vyplněna knhami. Středověký autor jako jednu z podmínek obnovy života v budoucím světě vidí i záchranu vzdělanosti v podobě knih.

Ve vrcholném středověku je center vzniku knih a péče o ně i jejich využívání již více. Vedle stále působících klášterních skriptorií a knihoven jsou to kapituly, školy při biskupstvích a arcibiskupstvích a záhy i knihovny univerzit. Posléze najdeme učence i světské velmože jako vlastníky většího počtu knih. V pozdním středověku a v období humanismu pak počet světských vlastníků knihoven nápadně vzrůstá. Knihovny vládnoucích dynastií – u nás třeba Habsburků, z nichž nejenom Rudolf II., ale i jeho otec Maxmilián II., strýc Filip II. i prastrýc

Prostor hlavní studovny v době konání symposia Barocksommerkurs 2006

FOTO NA TĚTO DVOUSTRANĚ ARCHIV AUTORA

Karel V. byli v 16. století vzdělanci a osobnostmi s hlubokými vědeckými zájmy – souvisí i s humanistickou koncepcí vladaře jako vzdělance, kvalifikovaného k vládě poznáním celého světa. Od 16. století můžeme sledovat i knihovny významných šlechtických rodů.

Úcta, které se kniha ve vrcholném středověku těšila, se projevila i v její často umělecky výpravné podobě. Kniha je nejenom písemností, ale přímo luxusním předmětem. Jazyková a výtvarná kultura se zde spojují v jediném uměleckém díle. Skutečnost, že kniha je zhmotněním určitého kodifikovaného textu nebo naopak nového poznání či interpretace, je tím zdůrazněna. Po vynálezu knihtisku zůstává výtvarně krásná kniha obdivovaným a žádaným dílem. Nejenom náboženské a liturgické knihy, ale i publikace mnoha vědeckých oborů včetně exaktních mají výtvarně dokonalé provedení s četnými grafickými zobrazeními. Barokní knižní kultura je v jistém ohledu krajním vystupňováním výtvarné náročnosti knihy. V tomto ohledu je možno zmínit i nejvýznamnějšího římského knihtiskaře Giovannioho Giacoma Komárka, rodáka z Hradce Králové, který byl kolem roku 1700 i po něm tvůrcem řady krásných tisků provedených i technicky na dokonalé úrovni. Připomeňme jenom první vydání tak náročné publikace, jako byla dvoudílná *Prospettiva de pittori e archi-*

tetti jezuitského umělce a geometra Andrea Pozza S. J.

S osvícenstvím v 18. století se mění pojetí vědecké publikace. Ta již není krásnou knihou jako v období renesance a baroka, ale především prostředkem vědeckého sdělení. Kultura typu písma a abstraktní krásy grafického rozvrhu stránek zůstává nicméně stále vysoká až do 20. století. Početně prudce narůstající produkce vědeckých publikací souvisí s rozmachem vědeckých oborů v posledních třech stoletích a v prosazení nové světské a daleko širší koncepce univerzit, na jejímž počátku stál von Humboldt a která se záhy prosadila ve všech evropských zemích i v Americe. Erupce vědeckých publikací v posledních desetiletích proměnila více než podobu knihy podobu knihovny. Centrální knihovny i knihovny jednotlivých ústavů a seminářů jsou již jen výjimečně oněmi studovnamy obloženými knhami; převažují zařízení s rozsáhlými depozitáři s výpůjční službou. Těto proměně, diktované především nedostatkem místa, se ubránily jenom některé zvláště bohaté a dobře vedené vědecké instituce, kupř. římská knihovna Institutu Maxe Plancka zvaná dle svého zakladatele Bibliotheca Hertziana.

Nadační knihovna v Einsiedelnu

V této souvislosti je pozoruhodným výkonem naší doby vybudování nové

nadační knihovny ve švýcarském městečku Einsiedeln za podpory ETH v Curychu. Zakladatelem této akce je profesor Werner Oechslin, který při akvizici fondů i budování knihovny hluboce promýšlel smysl této instituce. Einsiedelský rodák byl již jako chlapec a student benediktinského gymnázia v rodném městě fascinován prostorem a fondy tamní benediktinské knihovny. Jeho zaujetí prohloubilo i poznání vatikánské knihovny při italských prázdninách v roce 1957.

Při studii matematiky, architektury a filozofie v 60. letech byl hluboce zklamán neúplností fondů univerzitní knihovny v Curychu. Disertaci posléze píše především v Římě a Paříži a postupně se rozhoduje založit ve Švýcarsku knihovnu, která by byla alespoň v určitém počtu oborů úplná. Soustředil se na filozofii, teologii, matematiku a teorii umění a architektury. Od konce 60. let soustavně nakupoval staré tisky v antikvariátech v Římě, Berlíně, Bostonu, Bonnu, ale i v Praze s cílem soustředit veškeré knihy těchto oborů vydané mezi vynálezem knihtisku a rokem 1800 a rovněž sekundární literaturu z 19. a 20. století. Desetitisíce knih zaplňoval každoročně velkou rodinnou vilu z poloviny 19. století nazývanou Gottshuusluuegeten.

Poté, co v roce 1984 opustil profesuru na univerzitě v Bonnu a získal profesuru na ETH (Eidgenössische Technische Hochschule) v Curychu, mohl se Werner Oechslin usadit v rodném domě v Einsiedelnu. Tehdy začíná etapa architektonického budování knihovny podle promyšleného konceptu. Projekt po řadě konzultací s prof. Oechslinem vypracoval do roku 1992 slavný italský architekt Mario Botta.

Knihovna je složena ze tří částí. Vstupní novostavba je situovaná ve stoupavém terénu jižně od staré vily a přístupná schodištěm z veřejné cesty. Má jednoduché a krásné nástupní prostory, orientované na okolní přírodu a dominantu einsiedelského kláštera, hlavní chodba je pak založena v linii staré středověké poutní cesty do Santiaga de Compostela, která v posledních stoletích již nebyla užívána. Dále se zde nacházejí provozní kan-

Einsiedeln – hlavní vstup knihovny Nadace Wenera Oechslina, Mario Botta 1992-2006, pohled z jihu

celářské prostory a velká studovna, jejíž stěny jsou obloženy knihovními regály ve dvou podlažích. Na tuto budovu navazují podzemní klimatizované prostory depozitářů, ve kterých jsou chovány především nejvzácnější staré tisky. V podzemí je i druhá, menší studovna. Podstatný díl sekundární literatury je umístěn ve staré třípodlažní vile. Během budování knihovny byl projekt ohrožen nedostatkem financí v roce 1996. Krizi se podařilo překonat s přispěním vlády kantonu Schwyz a ETH v Curychu. Tyto příspěvky byly umožněny okolností, že od počátku byla knihovna zamýšlena jako podnik otevřený odborné veřejnosti, studentům i badatelům vysokých škol. Zároveň je užívána i jako kongresové středisko, ve kterém jsou každoročně pořádány vysoce prestižní umělecko-historické a filozofické konference.

V roce 2006 byla celá knihovna úplně dokončena a 9. června slavnostně otevřena za účasti zvaných hostí, mezi nimiž byl hlavním řečníkem spisovatel a filozof Umberto Eco a zástupci centrální a kantonální vlády, kteří vyjádřili radost, že mohli politicky i ekonomicky přispět k tak významnému kulturnímu podniku. Právě Umberto Eco upozornil na to, že ve středověku i časném novověku byla nejenom kniha, ale i knihovna významným médiem poznání světa. Výtvarná díla, tvořící rámec prostoru, a knihy tam obsažené žily v „dobrém sou-

sedství“, které se vzájemně obohacovalo – dle konstatování Abyho Warburga. Architektonika knihovny jako řád rozvrhující uspořádání knih i uměleckou výzdobu působila sama jako forma poznání a vědění, přiměřená člověku jako vtělenému duchu toužícímu po odhalené pravdě (nuda veritas), schopnému nahlížet ji prostřednictvím vnějšího světa. Jeho oborem na cestě poznání je poznání smyslové i racionální, názor i spekulace, vidění i užívání všeho uloženého v knihách i knihovně.

Knihovna Nadace Wenera Oechslina v Einsiedelnu je záměrným návratem k historickému prostředí knihovny, který byl ovšem uskutečněn prostředky moderní architektury dokonale provedenými a podloženými hluboce promyšlenou koncepcí. Možnost pobytu a studia v tomto prostoru je prožitkem skutečného psyches iatreon (léčebny duše), jak nazývali knihovny středověcí knihovníci.

Prof. PhDr. Mojmír Horyna

Autor článku působí jako prorektor pro akademické kvalifikace. Zabývá se především uměním baroka a 19. století, architektonickým vývojem Prahy a ochranou kulturních památek. Je považován za nejlepšího znalce díla geniálního architekta 18. století J. B. Santiniho-Aichela.

K PRÁVNÍM ASPEKTŮM VYDÁVÁNÍ AUTORSKÝCH DĚL

Tomáš Dobřichovský

Téměř s jakoukoliv lidskou činností, a tím spíše s odbornou, vědeckou, literární či pedagogickou, je spjata potřeba seznámit veřejnost s výsledky tvůrčí duševní činnosti fyzické osoby. Jedním ze zcela samozřejmých způsobů je vydání autorského díla. Smyslem tohoto příspěvku je právě stručný nástin právního režimu souvisejícího s vydáváním autorských děl, především děl literárních.

Vydání díla je jedním ze způsobů zveřejnění díla, přičemž dílo se považuje za vydané zahájením oprávněného veřejného rozšiřování rozmnoženin (viz ustanovení § 4 zákona č. 121/2000 Sb., zákona o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „autorský zákon“). Protože rozšiřování se ve smyslu ustanovení § 14 autorského zákona vztahuje pouze na hmotné rozmnoženiny (např. hmotné výtisky periodických i neperiodických publikací), je jasné, že vydáváním není např. zveřejnění v síti Internet, kde jde o zpřístupnění díla v nehmotné podobě.

Právní režim licenční smlouvy k vydání autorských děl

Každé vydání autorského díla zahrnuje dva základní způsoby užití autorského díla, a to rozmnožování a rozšiřování (§§ 13 a 14 autorského zákona). Protože nositeli práv k autorskému dílu, primárně autorovi, náleží výlučné osobní právo rozhodovat o zveřejnění svého díla (§ 11 odst. 1 autorského zákona) a výlučné majetkové právo udělovat jiné osobě souhlas s užitím díla (§ 12 odst. 1 autorského zákona), je nezbytným právním titulem k vydání autorského díla licenční smlouva. To neplatí pro tzv. volná díla, u nichž uplynula doba trvání majetkových práv (zásadně 70 let po smrti autora), neboť tato díla může každý volně užit, ovšem při respektování autorství k dílu a dodržení povinnosti užívat dílo jen způsobem nesnižujícím jeho hodnotu (§ 28 autorského zákona). Takto je tudíž možno bez licenční smlouvy vydávat např. klasickou literaturu z 19. století, pokud ovšem nejde o vydání autorsko-

právní ochrany požívajícího překladu¹ z cizího jazyka, u něhož ještě neuplynula sedmdesátiletá doba ochrany. V takovém případě by vydavatel, jestliže by nechtěl uzavírat licenční smlouvu s nositelem práv k chráněnému překladu, mohl vytvořit za výhodnějších podmínek nový překlad a ten vydat.

Podstatou licenční smlouvy (§ 46 a násl. autorského zákona) je udělení licence, tedy poskytnutí oprávnění k výkonu práva užití díla, k jednotlivým či všem způsobům užití, v rozsahu omezeném či neomezeném. Za udělení licence zásadně náleží autorovi odměna, ovšem strany se mohou dohodnout i na bezplatnosti licence (§ 49 odst. 2 písm. b autorského zákona).

Pro vydání autorských děl předpokládá autorský zákon uzavření zvláštního druhu licenční smlouvy, a to **licenční smlouvy nakladatelské**. V ustanovení § 56 a násl. autorského zákona jsou obsažena zvláštní ustanovení aplikovatelná právě jen na licenční smlouvu nakladatelskou, přičemž v ostatních otázkách se jinak plně uplatní obecná úprava licenční smlouvy v ustanovení §§ 46 až 55 autorského zákona, jak je poukázáno níže. Licenční smlouvu nakladatelskou autor poskytuje nabyvateli licence k rozmnožování a rozšiřování díla slovesného, hudebně-dramatického nebo hudebního, výtvarného, fotografie či díla vyjádřeného způsobem podobným fotografií. Na rozdíl od úpravy obecné licenční smlouvy, kde se vychází ze zásady nevýhradnosti licence, nedohodnou-li se strany jinak (§ 47 odst. 1 autorského zákona), licenční smlouva nakladatelská se naopak zásadně považuje za licenci výhradní,

pokud nebylo dohodnuto jinak anebo pokud by šlo o rozmnožování a rozšiřování díla v periodické publikaci (§ 56 odst. 2 autorského zákona). To tedy v praxi znamená, že například vydání článku v periodickém odborném časopise nebrání autorovi článku poskytnout licenci k vydání článku v dalším časopise. Naopak například autor příspěvku do neperiodické monografie svůj příspěvek třetí osobě předat k vydání nemůže, ledaže by si to výslovně vymínil. Pouze výhradní licence totiž zavazuje autora jednak neposkytnout licenci třetí osobě a jednak se zásadně sám zdržet užití díla v rozsahu udělené výhradní licence (§ 47 odst. 2 autorského zákona).

Licenční smlouva nemusí být vždy uzavřena jen v písemné formě, neboť takový požadavek platí jen pro výhradní licenci (§ 46 odst. 4 autorského zákona). S uzavřením platné ústní smlouvy jsou však samozřejmě spjata možné důkazní problémy s určením jejího obsahu v případě sporu. Uzavírání ústních licenčních smluv je v praxi běžné např. při vydání článku v periodických publikacích.

Při uzavírání licenční smlouvy by měla být kromě jiného věnována pozornost úpravě odměny a omezení licence. Častým ujednáním, např. u vydání knih, je určení výše **odměny** nejen jednorázovou platbou, ale také v závislosti na výnosech z využití licence. V takových případech přímo autorský zákon (§ 49 odst. 4 a 5 autorského

¹ Předmětem práva autorského je také dílo vzniklé tvůrčím zpracováním díla jiného, včetně překladu díla do jiného jazyka (§ 2 odst. 4 autorského zákona).

Chcete vidět vaši knihu vyrovnanou do podobných zdobných sloupců? Věnujte dostatek pozornosti nejen obsahu knihy, ale také i smlouvě s nakladatelem

FOTO: VLADIMÍR ŠIGUT

zákona) dává nabyvateli licence povinnost umožnit autorovi kontrolu příslušné účetní nebo jiné dokumentace ke zjištění skutečné výše odměny a dále povinnost poskytovat autorovi pravidelná vyúčtování odměny alespoň jednou ročně. Pokud strany nesjednají výši odměny v závislosti na výnosech z využití licence, může autor v konkrétní situaci obdržet částku ve zjevném nepoměru k zisku z využití licence a k významu díla pro dosažení takového zisku nabyvatele (představme si např. neočekávaně úspěšné dílo začínajícího autora, za něž byla stanovena v licenční smlouvě velmi nízká odměna, aniž by autor jakkoliv mohl participovat na případném úspěchu díla). Tuto situaci řeší tzv. bestsellerové ustanovení podle § 49 odst. 6 autorského zákona, v němž je autorovi přiznán nárok na přiměřenou dodatečnou odměnu, a to s účinností od 22. 5. 2006 (účinnost novely autorského zákona zákonem č. 216/2006 Sb.) dokonce bez možnosti tento nárok smluvně vyloučit (jde tak o kogentní ustanovení – ustanovení, od něž se nelze odchytil). Ochrana autora před nepřiměřeně nízkou odměnou může podle okolností zajišťovat i pravidlo, podle něž se při sjednání odměny přihlédne k účelu licence, způsobu a okolnostem užití díla a k územnímu, časovému a množstevnímu rozsahu licence (§ 49 odst. 7 autorského zákona).

Pokud jde o **omezení licence**, tedy omezení licence co do způsobů užití díla, územního, časového a množstevního rozsahu, je dána přednost smluvnímu ujednání stran, ovšem pro případ absence takového ujednání v licenční smlouvě autorský zákon v ustanovení § 50 sám subsidiárně stanoví omezení licence, a to prostřednictvím právních domněnek. Především platí, že licence se poskytuje k takovým způsobům užití a v takovém rozsahu, jak je nutné k dosažení licenční smlouvy. Není-li ani tento účel zřejmý, je územní rozsah licence omezen na území České republiky, časový rozsah je omezen na obvyklou dobu v závislosti na druhu díla a způsobu užití, nejvýše však na jeden rok, a množstevní rozsah je omezen na obvyklé množství v závislosti na druhu díla a způsobu užití.

Pokud se po předání díla nabyvateli licence, tedy nakladateli, vyskytne ze strany nabyvatele potřeba jakékoliv **změny díla**, jeho názvu či označení autora (anebo potřeba spojení díla s jiným dílem a zařazení díla do díla souborného), je taková změna možná při neexistenci opačného ujednání v licenční smlouvě jen za poměrně přísných podmínek. Musí totiž jít o takovou změnu díla či názvu, u které lze spravedlivě očekávat, že by k ní autor vzhledem k okolnostem užití svolil (§ 51 autorského zákona). Pokud tedy nakladatel předpokládá, že bude potřeba provést tyto změny, měl by si výslovně vymínit možnost zásahů do díla nad rámec uvedených zákonných podmínek přímo v licenční smlouvě.

Přímo ze zákona (§ 52 autorského zákona) je dán nárok autora na tzv. **autorskou rozmnoženinu**, tedy právo, aby mu nabyvatel licence poskytl na své náklady alespoň jednu rozmnoženinu díla z rozmnoženin pořízených podle licence. Zákonou podmínkou je zde „spravedlnost“ a „obvyklost“ takového požadavku autora; tyto podmínky budou pravděpodobně splněny ve většině případů vydání periodických a neperiodických publikací.

Pokud si strany nesjednají jiné důvody odstoupení anebo nebudou připadat do úvahy zákonné důvody odstoupení podle obchodního zákoníku (např. podstatné porušení smluvních závazků) či občanského zákoníku, přičemž subsidiární aplikace obchodního či občanského zákoníku závisí na povaze daného smluvního vztahu (např. v typickém vztahu autor-nepodnikatel a nakladatel-podnikatel bude, nedohodnou-li se strany jinak, aplikován občanský zákoník), autorský zákon upravuje dva okruhy zákonného odstoupení autora od licenční smlouvy, a to odstoupení od smlouvy pro nečinnost nabyvatele, odstoupení pro změnu přesvědčení autora a dále odstoupení pro neumožnění práva autorské korektury.

Odstoupení pro nečinnost nabyvatele podle ustanovení § 53 autorského zákona má pro autora význam tehdy, pokud poskytne výhradní licenci k vydání

svého díla a nabyvatel tuto licenci nevyužije z rozličných důvodů nezpůsobených okolnostmi na straně autora. Pak se autor dostane do situací, kdy s ohledem na výhradnost licence nemůže dílo sám užít nebo je předat jinému nakladateli, čímž je jeho dílo „zablokováno“. Tíživost takové situace je zřejmá, pokud si představíme např. autora, který zpracuje po náročné cestovatelské výpravě aktuální cestopis atraktivní lokality, předá jej nakladateli, sjedná si v licenční smlouvě odměnu v závislosti na prodaných výtiscích, ovšem nakladatel cestopis z finančních důvodů nevydá. Autor má pochopitelně zájem o vydání tohoto cestopisu jinde, aby nebyla zmarněna jak práce na cestopisu, tak odměna podle prodaných výtisků. Výhradní licence mu však neumožňuje, jak je uvedeno, předání jinému nakladateli. Pro tento případ může autor při naplnění zákonných podmínek (výhradní nabyvatel licence dílo nevyužívá vůbec nebo jen nedostatečně a oprávněné zájmy autora jsou značně nepříznivě dotčeny) od licenční smlouvy odstoupit.

Ovšem postup tohoto odstoupení není jednoduchý: autor totiž může odstoupit od smlouvy jen po předchozí marné výzvě nakladatele k plnění licence. Tyto úkony navíc není možno učinit před uplynutím zákonných lhůt, které činí dva roky od poskytnutí licence či odevzdání díla (pokud je dílo odevzdáváno až po poskytnutí licence), respektive tři měsíce u periodického tisku s denní periodicitou a jeden rok u ostatního periodického tisku. Tím však peripetie autora nemusejí končit, neboť pokud existují okolnosti hodné zvláštního zřetele, musí autor navíc uhradit nabyvateli škodu odstoupením vzniklou a dále musí také vrátit vyplacenou odměnu či poměrnou část při pouze nedostatečně využívané licenci. S ohledem na uvedené by autor měl, především pokud mu záleží na vydání díla, pamatovat v licenční smlouvě také na ujednání ohledně odstoupení od licenční smlouvy. Tak např. by si autor měl vymínit, aby licence byla pro nabyvatele závazující, tedy aby byl nabyvatel povinen ji využít; pak by nebyl nárok autora na odměnu při odstoupení od smlouvy pro nečinnost nabyvatele dotčen (§ 53 odst. 7

autorského zákona). Dále by mohla být sjednána smluvní pokuta či jiné peněžité plnění za nevyužití licence nabyvatelem.

Odstoupení od smlouvy pro změnu přesvědčení autora (§ 54 autorského zákona) je reflexem osobní složky autorských práv a dopadá na situace, kdy dosud nezveřejněné dílo již neodpovídá autorovu přesvědčení a zveřejněním díla by byly značně nepříznivě dotčeny jeho oprávněné zájmy. Kdy bude možno toto právo autora odstoupit realizovat? Lze si například představit autora, který ještě před vydáním svého literárního díla protináboženského charakteru změnil své náboženské přesvědčení a stane se silně věřícím, což dá veřejně najevo, podobně u změn politického přesvědčení apod. Druhou stranou mince práva autora na odstoupení je zde zásadně povinnost autora k náhradě škody vzniklé nabyvateli odstoupením.

Odstoupení pro neumožnění práva autorské korektury je speciálním ustanovením upraveným, na rozdíl od předchozích dvou případů zákonného odstoupení od smlouvy, jen pro licenční smlouvu nakladatelskou (§ 56 odst. 4 autorského zákona). Odstoupení je zde založeno na porušení autorova práva na autorskou korekturu, tzn. drobné tvůrčí změny díla, podle ustanovení § 56 odst. 3 autorského zákona, přičemž podmínkou je, že následkem neumožnění autorské korektury by došlo k užití díla způsobem snižujícím jeho hodnotu.

Jestliže sjednaná licence obsahuje množstevní omezení jen na určitý počet rozmnoženin a vydání díla bude úspěšné tak, že všechny tyto rozmnoženiny díla budou rozebrány před uplynutím doby licence, je dán speciální důvod zániku licence podle ustanovení § 56 odst. 5 autorského zákona. V takovém případě totiž nastane ze zákona zánik licence ještě před uplynutím sjednané doby jejího trvání, pokud nejpozději do šesti měsíců ode dne výzvy autora nebude sjednáno zvýšení množstevního rozsahu licence.

Licenční smlouvu je třeba odlišovat od podlicenční smlouvy (někdy nazývané také sublicence), která je sice z obsahového

Prodejnu Nakladatelství Karolinum procházejí práce stovek autorů. Ti by si měli být při citování vědomí práv svých kolegů vyplývajících z autorského zákona

hlediska obdobou licenční smlouvy a platí pro ni obdobně též shora uvedená úprava autorského zákona (§ 57 autorského zákona), avšak jde o smluvní vztah nikoliv autora a nabyvatele, ale vztah nabyvatele, jemuž byla udělena licence autorem, a další osoby. K tomuto poskytnutí oprávnění třetí osobě je nabyvatel oprávněn jen na základě souhlasu autora. K postoupení licence je nutný souhlas autora, a to písemný (§ 48 autorského zákona). Bývá pravidlem, že odměna za licenci, v níž je nabyvateli dáno právo poskytnout oprávnění k užití formou podlicence či postoupení licence, je většinou vyšší než u licenci bez tohoto oprávnění.

Zvláštní typy děl

Vedle shora popsané problematiky licenční smlouvy je nezbytné se zmínit také o některých zvláštních právních režimech.

Pokud autorské dílo vznikne společnou tvůrčí činností dvou a více autorů a půjde tak o **dílo spoluautorů** podle ustanovení § 8 autorského zákona, přísluší autorské právo všem spoluautorům společně a nerozdílně, přičemž z právních úkonů týkajících se díla spoluautorů jsou všichni spoluautoři rovněž oprávněni společně a nerozdílně. To znamená, že např. o vydání díla, a tedy o uzavření licenční smlouvy, mohou zásadně rozhodovat jen všichni spoluautoři společně a jednomyslně. Jen výjimečně, brání-li jednotlivý autor bez vážného důvodu nakládání s dílem spoluautorů (např. odmítá uzavřít licenční smlouvu), se mohou zbývající

spoluautoři domáhat u soudu nahrazení chybějícího projevu vůle (např. nahrazení spoluautorova souhlasu s licenční smlouvou). Netřeba ovšem dodávat, že tento procesní prostředek není příliš praktický z hlediska efektivity, a proto je třeba preferovat pokud možno mimosoudní řešení. V opačném případě hrozí zdouhavé spory, nikoliv nepodobné sporům v oblasti spoluvlastnictví nemovitě či movité věci, kde jsou právní režim a vznikající problémy podobné.

Je ovšem třeba zdůraznit, že pro oblast vynucování autorských práv spoluautorů, tedy pro oblast procesní, platí opačný zákonný princip než společná a nerozdílná práva a povinnosti pro oblast hmotněprávní. Podle ustanovení § 9 odst. 4 věta poslední autorského zákona se totiž může domáhat ochrany práva autorů k dílu spoluautorů před ohrožením nebo porušením i jednotlivý spoluautor samostatně. Proto je například k podání civilní žaloby (viz níže) aktivně legitimován i jen jeden ze spoluautorů, aniž by musel být dán souhlas s podáním žaloby všech ostatních spoluautorů.

Jak je uvedeno výše, k vydání díla je zásadně zapotřebí uzavření licenční smlouvy. Jedním z případů, kdy to není nutné, je situace, v níž půjde o **zaměstnanecké dílo** ve smyslu ustanovení § 58 odst. 1 autorského zákona, tedy o dílo, které autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního či služebního vztahu k zaměstnavateli nebo z pracovního vztahu mezi družstvem a jeho členem. V tomto případě totiž

FOTO: ONDŘEJ SYBEL

zaměstnavatel, není-li sjednáno jinak, vykonává svým jménem a na svůj účet majetková práva k zaměstnaneckému dílu a dále zaměstnavateli svědčí některá oprávnění ohledně osobních práv autorských, např. oprávnění ke zveřejnění, překladu díla či úpravám díla (§ 58 odst. 4 autorského zákona). Zaměstnavatel tím požívá ve vztahu k zaměstnaneckému dílu právo jej vydat, poskytnout třetí osobě licenci k užití apod. Zda půjde o zaměstnanecké dílo, bude vždy záviset na posouzení konkrétních okolností, ovšem jako klasický případ lze uvést například článek vytvořený redaktorem pro periodický tisk vydávaný jeho zaměstnavatelem.

Dalším specifickým případem je užití **školního díla**. Ačkoliv této problematice byla již věnována pozornost v čísle 3/2006 časopisu Forum (viz Veronika Křestanová; Irena Holcová: Autorské dílo a školní práce), rád bych zde učinil alespoň malou poznámku. Školní dílo (např. diplomová nebo seminární práce), tzn. dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení, může škola či školské nebo vzdělávací zařízení oprávněně užít, jestliže se tak děje nikoliv za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského či obchodního prospěchu anebo k vlastní vnitřní potřebě (§ 35 odst. 3 autorského zákona). Nad tento rámec může škola či školské nebo vzdělávací zařízení oprávněně užít dílo jen na základě licenční smlouvy, ovšem se zvýhodněným režimem, podle něhož na uzavření takové licenční smlouvy má škola či školské nebo vzdělávací zařízení zákonné oprávnění vůči autorovi, kterého se může domáhat i u soudu (§ 60 odst. 1 autorského zákona). Naopak student je ve svém užívání školního díla omezen tím, že tak může činit jen tehdy, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy, a to popř. povinností přispět škole na úhradu nákladů na vytvoření školního díla (§ 60 odst. 2 a 3 autorského zákona).

Citace

S vydáním díla je spjata také aplikace řady výjimek a omezení autorských práv

(mimosmluvních institutů užití díla). Alespoň jedním z těchto omezení, a to citací upravenou v ustanovení § 31 autorského zákona, je třeba se na tomto místě z praktických důvodů zabývat. Důvodem je zejména časté užití již vydaných děl v rámci děl jiných (např. odkazy na jiné články či publikované názory aj.).

Nejdříve je nezbytné upozornit, že jakákoliv výjimka a omezení, včetně citací, musí vyhovět tzv. trojstupňovému testu ve smyslu ustanovení § 29 odst. 1 autorského zákona, tzn. 1) aplikace jen ve zvláštních zákonných případech, 2) takové užití není v rozporu s běžným užitím díla a 3) nejsou jím dotčeny oprávněné zájmy autora. Dále: citovat lze na základě ustanovení § 31 autorského zákona jen díla již zveřejněná (např. vydaná), a proto nelze použít v periodickém tisku bez souhlasu nositele práv úryvek z ještě nevydané publikace.

Právní úprava v ustanovení § 31 autorského zákona rozeznává tři případy citací:

- v odůvodněné míře užití výňatků ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle (tzv. malá citace);
- užití výňatků z díla nebo drobných celých děl pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby, pokud takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem (tzv. velká citace);
- užití díla při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, pokud citace nepřesáhne rozsah odpovídající sledovnému účelu.

Podmínkou všech uvedených tří případů citace je uvedení, jestliže je to možné, jména autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jména osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen. Do práva autorského nezasahuje ani ten, kdo výňatky z díla nebo drobná celá díla citovaná v rámci malé a velké citace (první a druhý případ) dále užije.

Porušení a ohrožení autorských práv

Porušení či ohrožení autorských práv při vydávání autorských děl může mít nejrůznější formy, jejichž popis by přesahoval účel tohoto příspěvku. Kromě základního porušení spočívajícího ve vydání chráněného díla bez souhlasu nositele práv se může jednat např. o neoprávněnou změnu či úpravu díla, vydání díla pod nesprávným názvem či autorským označením, neoprávněné užití díla jiného autora (např. fotografie) v novém díle, překročení omezení rozsahu licence (vydání děl ve větším množství, mimo vymezená teritoria apod.), poskytnutí díla k vydání další osobě bez souhlasu autora aj. Pro všechny tyto delikty je společné, že založena na objektivním principu, a tudíž nezáleží na zavinění – žalovaný se pak nemůže proti civilní žalobě bránit odkazem na svou nevědomost o porušování či ohrožování autorského práva. Naproti tomu trestněprávní odpovědnost, vznikající v případě naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 152 trestního zákona, je založena na odpovědnosti za zaviněné úmyslné jednání.

Prostředky k vynucení autorských práv v případě jejich porušení či ohrožení lze dělit na soukromoprávní a veřejnoprávní prostředky ochrany.

Soukromoprávní prostředky ochrany, uplatňované v občanskoprávním soudním řízení, zahrnují zejména:

- Žaloby o určení autorství podle ustanovení § 40 odst. 1 písm. a) autorského zákona;
- Žaloby zdržovací podle ustanovení § 40 odst. 1 písm. b) autorského zákona;
- Žaloby odstraňovací např. na stažení neoprávněných rozmnoženin z obchodování či na zničení rozmnoženin, výrobků, materiálu a nástrojů podle ustanovení § 40 odst. 1 písm. d) autorského zákona;
- Žaloby na sdělení informací podle ustanovení § 40 odst. 1 písm. c) autorského zákona;

- Žaloby na náhradu škody podle ustanovení § 40 odst. 4 autorského zákona; zásadně se zde náhrada škody řídí úpravou podle občanského zákoníku, při porušení obchodněprávní smlouvy, např. licenční smlouvy, se náhrada škody řídí obchodním zákoníkem;
- Žaloby na bezdůvodné obohacení podle ustanovení § 40 odst. 4 autorského zákona, kdy se lze domáhat dvojnásobku obvyklého licenčního poplatku;
- Žaloby na přiměřené zadostiučinění v morální i peněžité formě podle ustanovení § 40 odst. 1 písm. e) autorského zákona;
- Právo uveřejnit rozsudek podle ustanovení § 40 odst. 2 autorského zákona;
- Návrhy na vydání předběžného opatření; předběžné opatření má být vydáno do sedmi dnů od návrhu (§ 75 odst. 4 občanského soudního řádu), skládá se kaue 50 000, resp. 100 000 Kč s případnou povinností odškodnit žalovaného za újmu způsobenou předběžným opatřením;
- Zajištění důkazů – podle § 78 a občanského soudního řádu lze důkaz zajistit také notářským zápisem nebo exekutorským zápisem o skutkovém ději. Jde pak o veřejnou listinu. Toto je vhodné např. při zajištění důkazu na Internetu; zvláštní úpravu zajištění předmětu důkazního prostředku ve věcech týkajících se práv z duševního vlastnictví obsahuje ustanovení § 78 b) a násl. občanského soudního řádu.

Veřejnoprávní prostředky ochrany zahrnují zejména:

- Oprávnění České obchodní inspekce podle zákona č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci a celních úřadech podle zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele – k podnětu nositele autorských práv je možno zajistit a následně zničit pirátské zboží; jde o neformální, relativně levný (i když se skládá kaue), ovšem nenáročný nástroj.
- Opatření na hranicích podle zákona č. 191/1999 Sb., o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví (tzv. protipirátský zákon); protipirátský zákon je nyní určitou provádkou vnitrostátní úpravou komunitární úpravy představované nařízením Rady

2003/1383/ES o opatřeních na hranicích a v tomto kontextu se také musí aplikovat a vykládat. Opatření se týkají jen zboží podléhajícího celnímu dohledu, což je vzhledem k celní unii v EU pouze zboží ze třetích zemí mimo EU; např. zboží dovážené z Polska do ČR tak nemůže být dotčeno opatřeními na hranicích – tam budou celní orgány moci zasáhnout podle zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

- Trestní řízení pro trestný čin porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi § 152 trestního zákona, k němuž může dát trestním oznámením podnět nositel práv, který následně může mít procesní postavení poškozeného.

Zveřejnění díla a novost jakožto podmínka zápisu předmětu průmyslového vlastnictví

Protože při vydání díla dochází k jeho zveřejnění, přičemž jednou ze základních podmínek zápisu předmětů tvůrčích práv průmyslového vlastnictví (patent, užitný vzor, průmyslový vzor, topografie polovodičového prvku) je novost přihlašovaného předmětu, má akt vydání díla stěžejní význam. Důležitá je tato problematika především v oblasti přírodních (zejm. technických) věd a designérství. Vydání díla, tedy jeho zveřejnění, které obsahuje popis či zobrazení předmětu, jenž může být chráněn jako předmět průmyslového vlastnictví (např. publikace článku či knihy o novém technickém řešení, vynálezu či designu), totiž v závislosti na rozsahu zveřejněného díla a zákonné úpravě zásadně znamená ztrátu novosti, a tedy ztrátu zápisné způsobilosti daného předmětu průmyslových práv.

Tak např. podle ustanovení § 5 zákona č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů, je vynález považován za nový, není-li součástí techniky, přičemž stavem techniky je vše, k čemu byl před datem priority (datum podání patentové přihlášky) umožněn přístup veřejnosti jakýmkoliv způsobem. Vychází se přitom z tzv. světové novosti, a proto např. vydání článku o novém technickém řešení v zahraničním časopise znamená ztrátu novosti, a tím zápisné způ-

sobilosti na celém světě včetně ČR. To neznamená, že by nemohl být daný předmět průmyslového vlastnictví v praxi nikde a nikdy zapsán, neboť vše závisí především na řádném a kvalitním provedení rešerše na stav techniky ze strany patentového úřadu a případném uplatnění připomínek třetích stran. Podle české úpravy jen v úzkém okruhu případů není toto tzv. předuvedení překážkou zápisu – pokud k zveřejnění dojde v šesti měsících před podáním přihlášky a jde o zřejmé zneužití vzhledem k přihlašovatelci či bude uplatněna tzv. výstavní priorita.

Mírnější úprava je zakotvena pro zápis užitných vzorů, nazývaných někdy přízračně „malý patent“, pro něž podle ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 478/1992 Sb., o užitných vzorech, ve znění pozdějších předpisů, není překážkou předuvedení v době šesti měsíců před podáním přihlášky, a to bez dalšího. Naopak striktnější úprava novosti je obsažena v ustanovení § 4 zákona č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů, ve znění pozdějších předpisů.

Z uvedeného plyne, že každý, kdo hodlá vydat, a tím zveřejnit dílo obsahující popis či zobrazení nového předmětu, jenž může být zapsán jako předmět průmyslového vlastnictví (např. vynález), měl by vždy zvážit, zda není vhodné předtím podat patentovou či jinou přihlášku, aby nedošlo ke ztrátě zápisné způsobilosti. Opominutí může mít značný negativní dopad např. pro návratnost investic do výzkumu.

Protože podmínka novosti přihlašovaného předmětu průmyslových práv je principem společným většině zahraničních úprav, může vydání díla znamenat nemožnost získání zápisu průmyslového vlastnictví také v zahraničních teritoriích.

**JUDr. Tomáš
Dobříchovský, Ph.D.**

Autor působí jako odborný asistent Ústavu autorského práva, práv průmyslových a práva soutěžního Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Spolupracuje jako advokát s Advokátní kanceláří Kříž a Bělina.

JAK VZNIKÁ KNIHA?

1

Úspěšným recenzním řízením přijatého rukopisu začíná první etapa vzniku publikace. Podle charakteru díla je stanovena jeho ediční a grafická podoba.

2

Nedílnou součástí administrativního ošetření připravované knihy je licenční smlouva a další doprovodná právní zajištění. Po finanční rozvaze je publikace zařazena do edičního plánu nakladatelství a rukopisu se ujímá redakce. Administrativní pracovníci ještě dohlédnou, aby po vydání knihy byly dodrženy veškeré smlouvy a závazky.

3

Úkolem redaktora je dovést rukopis s jeho obrazovými a jinými přílohami k definitivní podobě před tiskem. Redakční práce představuje pestrou škálu činností od úprav jazykových přes péči o stylovou jednotu autora a strukturu jeho rukopisu až po práci administrativní. Tyto práce se opírají o profesní i specificky univerzitní úzus.

4

Redakčně zpracovaný rukopis přichází v elektronické a tiskové podobě do DTP studia. Podle předpisu grafika je ve studiu text zlomen a zpracován jeho doprovodný materiál (tabulky, grafy, fotografie, ilustrace...). Po autorských a redakčních korekturách je zde text definitivně upraven pro tisk.

5

Vytištěné archy se skládají a upravují do knižního bloku. Vše probíhá za použití moderních technologií, ale vždy je základem pečlivost pracovníků tiskárny.

6

V knihárně se ze spojení knižního bloku s obálkou zrodí kniha.

7

Proč asi nakladatel není rád, když jeho knihy zůstávají ve skladu příliš dlouho?

8

Knihu je možné objednat na internetových stránkách, ale abyste ji mohli vzít do ruky, musíte navštívit knihkupectví.

Autor: Nakladatelství Karolinum
Foto: Archiv Nakladatelství Karolinum

JIRSA: NAKLADATELSTVÍ JE DNES TAK KVALITNÍ, JAK KVALITNÍ JSOU JEHO AUTOŘI

Přestože se ještě před několika lety vedly vážné debaty o konci éry tištěných knih, nepochodovalo univerzitní nakladatelství do nového tisíciletí neohroženě. Jak vypadá nakladatelský dům Karolinum ve virtuální době hypertextů? Svých 14 let za ředitelským stolem popisuje Jaroslav Jirsa.

FOTO: VLADIMÍR ŠIGUT

Ředitel Nakladatelství Karolinum Jaroslav Jirsa

Jaký byl stav Nakladatelství Karolinum, když jste ho v roce 1994 začínal řídit?

V plném proudu byla diskuse, zda v nejbližším časovém horizontu zmizí papírové knihy a nahradí-li je jejich elektronická podoba. Diskutovalo se o využití internetu s tím, že univerzitní nakladatelství ztratí svůj smysl, neboť autoři přesunou své publikační aktivity právě tam. Stav našeho nakladatelství této tendenci vycházel vstříc. Jeho činnost nesplňovala úkoly, které po něm univerzita požado-

vala. Rukopisy učebnic a ostatních textů ležely v nakladatelství a jejich polygrafická realizace trvala neúměrně dlouho. Ovšem ani podmínky pro práci nakladatelství nebyly ideální a neodpovídaly nárokům, které na ni byly kladeny. Například knihkupectví se dělilo o místo s prodejnou koženého zboží a nemělo kvalifikované pracovníky. Ani nebylo do čeho prodané knihy balit. Výkon tiskárny neodpovídal potřebě včasné výroby učebnic, komplikace byly i s nákupem polygrafických technologií, vybavení bylo spíše muzeální.

Co konkrétně bylo třeba rozhybat?

Začala fungovat (a tím být potřebám akademické obce i nakladatelství ku pomoci) Ediční komise rektora a Ediční komise Akademického senátu, pomalu se konstitovalo účetnictví, aby vytvářelo potřebnou zpětnou vazbu umožňující odpovědné stanovování nákladů publikací a sledování efektivity vynakládání finančních prostředků. Díky aktivnímu vztahu vedení univerzity, zejména prorektora Klenera, nového kvestora a většiny pracovníků redakce se věci začaly rychle měnit. Všichni si uvědomovali, že prvotním úkolem všech pracovníků odpovědných za činnost nakladatelství je kvalita. Kvalita vydávaných publikací se stala základním úkolem, který na sebe nakladatelství vzalo.

Kdy se projeví tyto změny? A co všechno bylo třeba udělat, aby se nakladatelství stalo pružnější institucí?

Nakladatelství přesevřdčilo univerzitu o svém místě v organizační struktuře univerzity v souvislosti s přípravou oslav 650. výročí založení UK. Vydali jsme čtyřsvazkové Dějiny UK a jejich dvousvazkovou anglickou verzi ve vyžadované kvalitě a odpovídajících termínech. Také jsme zlikvidovali zbytečné čekání na polygrafickou realizaci učebních textů a AUC (Acta

Universitatis Carolinae – tradiční periodikum vydávané celou řadou pracovišť UK; pozn. aut.), což změnilo do jisté míry postoj univerzitní veřejnosti k nakladatelství. Tento proces ovšem provázely změny jak v personálním, tak technologickém vybavení nakladatelství. Důsledně jsme dbali na užší spolupráci s edičními komisemi fakult, s ekonomickým útvarem rektorátu, Ústavem výpočetní techniky a zejména s autory.

Nebylo to vždy jednoduché a není to jednoduché ani dnes. Nakladatelství musí být flexibilní vzhledem k měnícím se potřebám akademické obce a zároveň v dané situaci vycházet ze svých ekonomických a technologických možností.

Jací autoři dnes v Karolinu publikují?

Setkávám se již se čtvrtou generací autorů. První byli ti, kteří měli v různém stadiu přípravy učební texty a monografie, které by kvalitativně posunuly výuku. Většinou šlo o texty dobře obsahově i jazykově připravené. Připravovali je vesměs uznávaní znalci oboru, kteří dokonale zvládli metodu práce na vědecké publikaci. Jejich rukopisy pak vyžadovaly pouze běžnou redakční práci. Druzí potřebovali rychle změnit úroveň výuky a na jejich textech byl cítit spěch. To přináší – stejně jako u třetí generace ovlivněné „češtinou“ SMS a e-mailu – značné nároky na redakční zpracování. Lze totiž dobře poznat, kteří autoři byli pozitivně indoktrinováni, ať už přímo, či prostřednictvím svých učitelů, Šmilauerovou Skladbou a normami alespoň Stručné mluvnice češtiny profesorů Havránka a Jedličky. Jistou úctou ke svému jazyku projevuje generace čtvrtá, dnešní třicátníci.

Kolik knih Karolinum ročně vydává?

Číselné údaje o činnosti Nakladatelství Karolinum jsou známy z Výročních zpráv UK. Proto jen pro ilustraci: nakladatelství

vydává každý pracovní den minimálně jednu publikaci, prodejna v každém měsíci prodá více knih než v roce 1994 za celý rok a spolupráce s fakultami při vydávání AUC se zlepšila do té míry, že náklady na jejich vydání se konečně vyrovnají příjmům, které mají fakulty z výměny za jiné, k výuce i k vědecké práci potřebné knihy a časopisy.

Které vaše publikace by neměly čtenářům uniknout? A které knížky z Karolina máte vy nejradši?

Nejradši mám ty knížky, které teprve vyjdou. A to přesto, že řada publikací nakladatelství byla oceněna v soutěži o nejkrásnější knihu ČR, naposledy to byla ediční řada nazvaná Učební texty Univerzity Karlovy. Tohoto ocenění si obzvláště vážím, protože i polygrafické zpracování je dílem naší tiskárny. Nemožu zde dále nezmínit alespoň Horynovu monografii o Santinim a anglickou verzi Dějin UK, které vznikly ve spolupráci s prof. Zdeňkem Zieglerem; ten svými mimořádnými zkušenostmi a výtvarnou invencí obohatil podobu publikací Nakladatelství Karolinum, mimo jiné můžu jmenovat řadu monografií Prameny k dějinám českého myšlení a připravovanou „zelenou“ edici. Nemožu taky nezpomenout na spolupráci s Kateřinou Řezáčovou, která – vedle výtvarného zpracování desítek AUC a řady monografií – je autorkou výtvarného pojetí české verze Dějin UK, a Janem Šerých, který dal podobu řadě monografií a učebních textů. Pokud vím, jsme jediné nakladatelství, které zvítězilo v soutěži o nejkrásnější knihu ČR ve dvou tak odlišných kategoriích, jako jsou výtvarné monografie a učebnice. Nakladatelství snad ctí i to, že jeho publikace byly nejednou oceněny také mj. i Nadáním Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových a Cenou rektora UK. V roce 1998 se Karolinum zapojilo do programu F. X. Šalda iniciovaného francouzským Ministerstvem zahraničních věcí a kulturním oddělením Francouzského velvyslanectví v Praze.

Co vás naopak při práci trápí?

Prvním a základním problémem je naplňování edičního plánu ze strany fakult.

Druhým, neméně závažným je rychlost vydávaných publikací. Zde více než na flexibilitě nakladatelství záleží na úrovni přípravy rukopisu k publikování a na tom, jak dlouho se autoři věnují korekturám. Je samozřejmě možné předat rukopis do výroby v té podobě, v jaké byl odevzdán. Je však věcí profesionální cti nakladatelství, aby odborně přínosné monografii odpovídala vytříbená, textu adekvátní jazyková podoba. Problémy jsou i s kvalitními spolupracovníky. Zejména scházejí knihkupci a pracovníci DTP schopní naplnit nároky kladené v akademickém prostředí na profesionální úroveň jejich práce. Ovšem situace je nesrovnatelná se stavem nakladatelských počátků. Do redakce, studia DTP, tiskárny a knihkupectví nastoupili mladí, profesionálně i morálně kvalitně disponovaní lidé, schopní přijímat zkušenost starších kolegů a – dle mínění jiných – schopní vlídně jednat s autory a ostatními našimi zákazníky tak, aby výsledek jejich práce uspokojoval akademické publikum.

Všem pracovníkům nakladatelství je zřejmé, že úroveň jimi vydávaných publikací závisí na edukačních a vědeckých aktivitách univerzity. Pouze s růstem jejich kvality může růst kvalita vydávaných publikací. O kvalitu nám jde samozřejmě především, a to jak univerzitě, tak Nakladatelství Karolinum jako její součásti.

Když jste nastupoval do Karolina, diskutovalo se, jestli knížky v papírové podobě přežijí. Změnilo se něco za ty roky, co s knihami pracujete? Posunulo se nakladatelství do 21. století?

V době, kdy budete číst toto číslo časopisu Forum, bude na trhu první monografie Jiřího Šerých o barokním rytcí hraběte Šporka Michaelovi Rentzovi, která přinese nejen soupis jeho děl, ale jejíž český text bude také doplněn přílohou CD s kompletním překladem do němčiny spolu s veškerou obrazovou dokumentací. Pokud mohu z dostupných pramenů soudit, jde o první takto připravenou výtvarnou monografii nejen u nás. Takové monografie rozšíří využití svých latentních možností v edukaci. Nejde o zbytečný experiment. Jde o to, prověřit na všestranně náročné publikaci možnost

hybridních učebních textů spojujících výkladový text s obrazovou dokumentací nejen statického obrazu, ale i děje prostřednictvím obrazů či animace (například postup operace). Záleží jen na autorech, jak takovou formu učebního textu budou moci připravit a využít ve výuce.

Na co jste po těch letech práce v Karolinu nejvíc pyšný? Co vám dělá radost?

Za dobu mého působení v nakladatelství jsme vydali kolem 3 000 publikací. Několik desítek jich bylo veřejně oceněno. To ale není to podstatné. Jestli mám právo být na něco hrdý, pak je to snad fakt, že se Nakladatelství Karolinum stalo standardním nakladatelským domem, a zejména to, že jeho kolektiv je profesionální, dobře generačně vyvážený a i nadále připravený patřičně realizovat výzvy a nároky kladené na kvalitu práce univerzity. Tomu odpovídá náš vyrovnaný rozpočet i fakt, že naše publikace jsou k dispozici nejen v prodejně v Celetné ulici 18 na Praze I, ale i v knihkupecké síti.

Velký rozmach prožívají internetová knihkupectví. Co Karolinum a internet?

Abychom maximálně zpřístupnili detailní informace o publikacích vydávaných v Karolinu, vytvořili jsme novou podobu internetových stránek nakladatelství spolu s internetovým knihkupectvím. Ze zkušeností z prvních dvou měsíců provozu lze dovodit, že tato nová podoba má u akademické veřejnosti nemalý úspěch, a to nejen díky výrazným slevám. Pro ty, kteří naše webové stránky ještě neznají, přidávám jejich adresu: www.cupress.cuni.cz.

Autor: redakce

PhDr. Jaroslav Jirsa

Vystudoval češtinu a dějepis na FF UK (1965). Dva roky působil v Ústavu pro českou literaturu ČSAV, pak na katedře politologie FF UK (1967). Kvůli likvidaci pracoviště posléze našel zaměstnání v antikvariátu n. p. Kniha (1970). Od roku 1994 je ředitelem nakladatelství Karolinum.

VYDAVATELSTVÍ MATFYZPRESS

Lucie Šimůnková

FOTO: VLADIMÍR ŠIGUT

Zde ve vydavatelství Matfyzpress připravují potravu pro mozky studentů MFF UK

Vydavatelství Matfyzpress vzniklo pod záštitou Matematicko-fyzikální fakulty UK 1. ledna 1994 a na Univerzitě Karlově tak má již pevnou tradici. Vydavatelství se specializuje na tisk publikací, učebnic a knih, které slouží převážně studentům

Matematicko-fyzikální fakulty. Výjimečné ale nejsou ani objednávky ze zahraničí, jež jsou samozřejmě dostupné všem, kdo se této specializaci věnují nebo o ní uvažují. Jednou z našich nejprodávanějších učebnic je Sběrka řešených příkladů z matema-

tiky, fyziky a informatiky (v prvních vydáních od profesora Rence a v dalších od profesorů Odvárka, Kadlečka a Svobody). Ta slouží jako informační materiál k přijímacím zkouškám na MFF.

Za dobu existence vydavatelství jsme vydali 195 publikací (učebnic, skript, seminářů a textů z konferencí). Jenom pro představu: v roce 2006 bylo vydáno přibližně 17 000 výtisků učebnic v celkové ceně přes milion korun.

Vydavatelství Matfyzpress ročně vydá přibližně deset titulů, z toho tři až čtyři tituly, které jsou úplně nové, nebo jsou to knihy, které pro velký zájem studentů vydáváme znovu v upraveném vydání (třetí či čtvrté vydání není v našem případě nic výjimečného).

Vzhled publikací vydavatelství se řídí Grafickým manuálem, který zaručuje jednotnou podobu vydávaných publikací, i když jsou upravovány v různých edičních programech. Pro úpravu knih se nejčastěji používají programy AMS-TEX, LaTeX, MS-Word. Vzhled obálek (až na výjimky) dodržuje jednotnou úpravu s typickým barevným pruhem v horní části stránky, v němž je umístěno jméno autora. Nejčastější formát publikací vydavatelství je B5, pouze u některých řad publikací používáme formát A5 (např. Matematická analýza nejen pro fyziky...), výjimečně formát A4. Při prodeji a šíření našich publikací spolupracujeme s prodejny Karolinum Neoluxor, Academia v Praze a Malé centrum v Brně. Velkou část produkce prodáváme ve vlastní prodejně v budově MFF v Troji a zasláním publikací poštou.

Ediční plán vydavatelství Matfyzpress na rok 2007:

Autor

Název

Obor matematika:

Anděl	Statistické metody
Anděl	Matematika náhody
Kopáček	Matematická analýza nejen pro fyziky
Škopová	Pojišťovací právo
Štěpán, Hlubinka	Stochastic Analysis
Tůma, Matoušek	Lineární algebra a optimalizace
Zajíček	Vybrané partie z matematické analýzy pro 2. ročník
Zvára	Regrese

Obor fyzika:

Fiala, Skála	Úvod do nelineární fyziky
Lipavský	Kvantová teorie světla
Lipavský	Teorie transportu v kondenzované látce
Obdržálek	Řešené příklady z termodynamiky
Obdržálek	Termodynamika

Obor informatika:

Pokorný, Halaška,	Úvod do databázových systémů
Hajičková, Cvrček	Nová mluvnice češtiny I
Hajičková, Panevová	Nová mluvnice češtiny II

Všechny tyto tituly se vydávají v nákladu 500 až 1 000 kusů.

Lucie Šimůnková

Autorka článku pracuje ve vydavatelství Matfyzpress jako zástupkyně vedoucí a ekonomka.

VYDAVATELSTVÍ NA PEDAGOGICKÉ FAKULTĚ UK

Helena Justová

Vydavatelství na PedF UK existuje již řadu let. Samostatně však působí až od poloviny roku 2003, kdy došlo ke zrušení Střediska vědeckých informací (SVI) a vznikly dva samostatné útvary v rámci fakulty – Ústřední knihovna a vydavatelství. Stala jsem se tehdy vedoucí vydavatelství a s kolegy jsme zahájili práci na přestavbě útvaru.

Vydavatelství se za uplynulá téměř čtyři léta hodně změnilo. V některých ohledech k lepšímu, v jiných k horšímu. Přispěly k tomu vnitřní podmínky na fakultě. Výrazně se snížil počet pracovníků, došlo k přesunu v prostorách, kde pracujeme, také se velmi změnilo – a to k lepšímu – vztahy mezi pracovníky vydavatelství a zaměstnanci fakulty. Proto nás těší, když v souvislosti s naším vydavatelstvím slyšíme studenty i některé učitele vyjadřovat se pozitivně o projevované ochotě, která zde dříve byla pouze prázdňným pojmem, o vycházení lidem vstříc. Počet vydávaných publikací ročně vzrostl o více než 50 %. Začalo znovu vycházet Informatorium fakulty pedagogické – dříve fakultní občasník, nyní periodikum vycházející třikrát do roka.

Vydáváme skripta, učebnice, sborníky, vědecké publikace, příležitostné tisky pro potřebu fakulty a časopisy. Jsou to čtyři odborné čtvrtletníky odebírané i v zahraničí. Ty právem považujeme za rodinné stříbro fakulty.

Pedagogika otiskuje stati, výzkumná sdělení, zprávy, recenze publikací, upozorňuje na problémy edukační reality, zabývá se z nejrůznějších úhlů pohledu problematikou, kterou nese ve svém názvu. Věříme, že se podaří, aby časopis v dohledné době získal impakt faktor, který si, myslím, oprávněně zaslouží.

Druhým žádaným časopisem je Speciální pedagogika. Její redakční rada se skládá obdobně jako v případě Pedagogiky, z předních odborníků zabývajících se

touto oblastí. Časopis je odebírán především institucemi a jednotlivci orientujícími svou činnost na práci s lidmi s nejrůznějšími zdravotními postiženími. V roce 1992 ukončil svou existenci časopis Estetická výchova. Protože není dost dobře možné, aby obor existoval bez odborného časopisu, bylo rozhodnuto vedením fakulty o vydávání čtvrtletníků Hudební výchova a Výtvarná výchova. Oba, a zejména Výtvarná výchova, představují též významnou platformu pro publikační činnost studentů a doktorandů nejen z pražské Pedagogické fakulty, ale poskytují prostor i kolegům z Ústí nad Labem, z Brna, z Plzně. O kvalitě Hudební výchovy vypovídá fakt, že je již po několik let dotována Českým hudebním fondem. Těch několik desítek tisíc (je to rok od roku různé) je pro nás vítaným přínosem, protože peníze na výrobu časopisů získáváme pouze z předplatného. Náklad u všech čtyř časopisů vychází z počtu jejich abonentů.

Bylo již výše zmíněno, že od roku 2003 se výrazně zvedl počet vydávaných titulů. Pro každý další kalendářní rok ediční komise fakulty projedná návrhy kateder a odsouhlasí návrh edičního plánu. Určí i publikace, které by měly vyjít v Nakladatelství Karolinum. Komise se staví pozitivně k těm návrhům, které splňují podmínky stanovené v listopadu 2003 a odrážející finanční situaci fakulty. Hotové publikace odebírá fakultní prodejna literatury, která je součástí vydavatelství.

Nabízí naši produkci k prodeji i jiným vysokým školám. Těší nás, že zájem o námi vydané knihy projevují i některá velká pražská knihkupectví (např. Portál, Kanzelsberger aj.).

Činnost vydavatelství není malá. Přitom ji realizuje několik málo pracovníků, kteří zůstali po rozpadu SVI. Jsou skvělí

Knihkupectví Vydavatelství PedF UK

a zasluhují velké uznání. Veškerou práci totiž zvládá – v nevalných prostorových podmínkách, s pomocí techniky, která je už dávno na odpis, a za peníze, které jsou velmi hluboko pod celostátním průměrem – devět lidí zaměstnaných dohromady na 7 a 3/4 úvazku. Z toho 1 a 3/4 úvazku mají kolegyně v prodejně literatury. Zbýlých šest úvazků, to jsou kromě mne dva techničtí redaktori zajišťující předtiskovou přípravu, jedna redaktorka a tři pracovníce, které se dělí o veškerou administrativní práci a také zajišťují tisk, respektive množí značnou část vydávaných (a dotiskovaných) textů, které pak posíláme jen ke zknihárení – vyjde to laciněji. Dotiskujeme totiž průběžně, protože nemáme dostatečně velké skladové prostory, abychom mohli vždy najednou vyrobit celý smluvený náklad. Závěrem bych ráda popřála našemu vydavatelství i nám všem, kdo v něm pracujeme, abychom mohli dále ve zdraví zastávat svou práci a aby naše vydavatelství ještě dlouho sloužilo ku prospěchu fakulty a jejích studentů.

PhDr. Helena Justová

Autorka článku je pověřena řízením Vydavatelství PedF UK.

PUBLIKOVAT MŮŽETE I BEZ TITULU

Do edičního plánu univerzitního Nakladatelství Karolinum se může dostat i kterýkoli student a klidně ještě bez titulu. Právě v Karolinu jsou připraveni pomoci i málo zkušeným autorům, kteří by klasické komerční nakladatele přemlouvali jen stěží. Maximální zisk a počet prodaných kusů tady nehraje hlavní roli. Dobrou šanci na úspěch má třeba i bakalářská práce. Pro všechny, kteří by rádi své jméno viděli na obalu nové knihy z Karolina, přinášíme návod, jak nejlépe proniknout do vydavatelského plánu.

Nejznámější cesta do tiskařského stroje Karolina vede přes domovskou fakultu. Lidé, kteří s vydáváním u Karolina mají dlouhou zkušenost, rádi poradí. Která knížka dostane zelenou, určuje na každé fakultě tým zkušených pracovníků. Statut instituce, jež rozhoduje, se podle fakult liší; někde je to proděkan pro vědu, jinde fakultní ediční komise. Novou krev, která oživí fakultní publikační činnost, ale vidí rádi všude.

Zaplnit bílá místa

Velkou šanci proniknout do edičního plánu mají hlavně práce mapující proble-

matiku, která v příslušném oboru ještě nebyla dostatečně popsána anebo se jí dosud nevěnoval vůbec nikdo. „Moje monografie se jmenovala Soukromá žaloba v trestním řízení. Svým obsahem, okruhem čtenářů, kterým je určena, a rozsahem se nejlépe hodila do produkce Nakladatelství Karolinum,“ popisuje svou disertační práci na právech Tomáš Gřivna. „V současném českém právu je to neznámý institut a nebylo o něm dosud komplexně pojednáno. Považoval jsem za vhodné upozornit na něj, a to i s ohledem na připravovanou rekonstrukci trestního práva procesního,“

pokračuje jedenatřicetiletý odborný asistent katedry trestního práva Právnické fakulty UK.

Bílé místo, tentokrát rozhlasové historie, zaplnila svou rigorózní prací taky Veronika Hankusová. V Karolinu vydala knížku o vývoji výzkumu rozhlasových posluchačů v Československu a v České republice. „Tohle téma tady nebylo vůbec zpracované. Teoretická část sice existovala v různých dílčích studiích a knihách, ale nebyla uspořádaná,“ vysvětluje jedinečnost své práce šestadvacetiletá bývalá studentka Fakulty sociálních věd UK. „Už když jsem dělala základní rešerši, napadlo

PĚT RAD, KUDY NEJLÉPE DO NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

Co radí bývalí studenti, kterým se podařilo publikovat své závěrečné práce? Jak nejlépe dostat váš text do univerzitního edičního plánu a na co byste neměli zapomenout, až vás bude tlačit uzávěrka...

JUDr. et Bc. Tomáš Gřivna, Ph. D.
(vystudoval Právnickou fakultu UK, v roce 2005 získal Bolzanovu cenu)

1. Zvažte okruh čtenářů.
2. Na nakladatelství se obraťte už s jasnou představou o knize (o jejím rozsahu, grafické podobě, případně i ceně).
3. Zkuste si sami zajistit případné recenzenty.
4. Nesnažte se vydělat „za každou cenu“.
5. Neuspěchejte korektury.

Tomáš Gřivna:
Soukromá žaloba v trestním řízení

Knihka pojednává o třech příbuzných institutech – soukromé žalobě, subsidiární žalobě a vedlejší žalobě v trestním řízení. Všechny tři institutey spojuje osoba poškozeného, která může v některých státech vystupovat v roli žalobce v trestním řízení.

Brožovaná, 122 str., 1. vydání. Doporučená cena: 120 Kč.

mě, že by nebylo od věci text vydat. Pro někoho by mohl být zajímavý a současně by to pro mě byla určitá odměna za úsilí, které jsem musela vynaložit, abych dala práci vůbec dohromady," říká současná parlamentní zpravodajka Českého rozhlasu. Oba bývalí studenti, kteří své práce vydali v Karolinu, se shodují, že by u jiných nakladatelství neměli šanci uspět. „Moje kniha se dá nejlépe využít jako učební text, na což se Karolinum přímo specializuje. Vzhledem k tomu, že je text takto úzce zaměřený, myslím si, že by asi pro jiné nakladatelství nebyl zajímavý," přemítá Veronika Hankusová.

Žádné tabulky!

Bývalá studentka FSV UK radí odevzdat rukopis do nakladatelství v co nejjednodušší formě. „Do textu jsem si navymýšlela hodně tabulek, grafů a jiné zpestřující grafiky. To všechno mi pak před odevzdáním komplikovalo život. Všechny tabulky

bylo nutné rozložit na prvočinitele a údaje psát za sebe s poznámkou, že to bude tabulka," popisuje Veronika Hankusová. Ani v samotném textu nesměly být žádné odrážky, různé typy písma pro nadpisy nebo zarovnání okrajů. Technicky jednodušší právní text Tomáše Gřivny podobné komplikace neprovázely. Nejtěžší pro něj bylo doporučit recenzenty pro svou knihu. „Musíte najít lidi ochotné recenzi napsat v podstatě ve svém volném čase a zdarma," popisuje nejsložitější proces při publikování asistent Katedry trestního práva. Vydání jeho knihy, které celé zaplatilo Karolinum, trvalo asi tři měsíce. „Když už se práce dostala ke grafickému zpracování, šlo vše celkem rychle a zhruba během tří měsíců byla kniha na pultech," potvrzuje rozhlasová odbornice Veronika Hankusová. Vydání její knížky taky platilo Karolinum a o komunikaci se starala fakultní ediční komise.

„Práce stála poměrně dlouho ve frontě na samotné grafické zpracování. Do Karolina se totiž valí texty ze všech fakult Univerzity Karlovy a ty jsou pak postupně zpracovávány," doplňuje Veronika Hankusová.

Vědecké pojednání? Neziskovka

Přestože u počítače stráví autor dlouhé měsíce, nemůže počítat s velkým výdělkem. „Smlouva s nakladatelstvím mi sice zaručila určitý honorář, ale třeba procenta z prodeje to nebyla. Nehledě na to, že napsat a vydat práci trvalo skoro dva roky čistého času – jak by potom taková odměna měla vypadat, aby člověk mohl říct, že vydělal?" ptá se Veronika Hankusová.

Stejně jako pro ni nejsou ani pro Tomáše Gřivnu peníze to nejdůležitější. „Vydání knihy je spíše otázkou cti a pronikání do vědomí čtenářů," říká mladý právník.

Autor: redakce

PhDr. Veronika Hankusová (vystudovala Fakultu sociálních věd UK)

1. Zamyslete se, jestli práce vůbec něco přinese, jestli podobných textů není na trhu už několik.
2. Kontaktujte nakladatelství přes fakultu nebo přímo a hned se domluve, v jaké podobě budou práci potřebovat.
3. Když budete text psát rovnou v co nejjednodušším formátování, usnadníte si tím spoustu starostí a problémů.
4. Oprašte znalosti korekturních značek. Bez toho se korektura neobejde.
5. Buďte trpěliví.

Veronika Hankusová: Vývoj výzkumu rozhlasových posluchačů v Československu a v České republice.

Autorka se věnuje výzkumům poslechovosti v celé historii českého rozhlasového vysílání od roku 1923 až po současnost a mapuje jejich vývoj jak na základě metodologie, tak přístupu samotného rozhlasu. Teoretická část je pak zaměřena jen na metodologii těchto výzkumů – například srovnání základních technik výzkumu, ale také základní srovnání výzkumu ve světě (hlavně rozdíl mezi přístupem v Evropě a v Americe).

Brožovaná, 154 str., 1. vydání. Doporučená cena: 150 Kč.

FOTO: VERONIKA HANKUSOVÁ

POKYNY PRO PŘEDÁVÁNÍ RUKOPISŮ DO NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

Nakladatelství Karolinum přijímá pouze kompletní rukopisy, které obsahují tyto náležitosti:

a) samotný rukopis v elektronické i papírové verzi (viz dále)

b) krátkou anotaci rukopisu (5–7 řádek)

Formální náležitosti rukopisu

1. Nakladatelství přijímá rukopisy psané v jednom z těchto textových editorů:

1. Microsoft Word

2. T 602

3. Claris a Macwrite

Nakladatelství může po dohodě s autorem zprostředkovat přepis jeho rukopisu do textového editoru.

Nakladatelství laskavě odevzdejte papírový výjezd spolu s identickým textem na elektronickém nosiči: disketa, CD, ZIP. (Na nosiči uvádějte název díla a souborů.)

Ve zvláštních případech (rukopis je připraven camera ready) je možné dohodnout s redakcí Nakladatelství Karolinum vhodný způsob odevzdání rukopisu k přímé reprodukci.

Nakladatelství **nepřijímá** texty vytvořené textovým editorem **WordPerfect**.

Nakladatelství **nepřijímá** rukopisy zasílané elektronickou poštou.

2. Způsob psaní textu:

Z důvodu urychlení následné grafické úpravy pište text plynule, bez odsazování, centrování, text zarovnávejte pouze vlevo (pravý okraj musí mít text „zubatý“), odstavce označujte klávesou „enter“. Nepoužívejte dělení slov ani žádné automatické funkce

editoru, např. automatické číslování výčtů a poznámek apod.

Formát stránky nastavte:

1) v editoru T602 na 30 řádek po 60 úhozech na řádce, nepoužívejte pevné zarážky;

2) v editoru Word užívejte písmo Times New Roman, velikost 12, řádkování 1,5;

pro členění textu používejte maximálně pět úrovní titulků, dodržujte jejich hierarchii, jednotlivé hladiny odlišujte tučně, kurzivou nebo velikostí písma (**nepoužívejte VERZÁLKY**). Pro odlišení úrovně titulků lze též použít číslice.

Příklady:

Oddíl Kapitola

1. Oddíl

1.1 Kapitola

Podkapitola

1.1.1 Podkapitola

Vymezená část textu

1.1.1.1 Vymezená část textu

Paradigma

1.1.1.1.1 Paradigma

Celý rukopis průběžně stránkujte s vyznačeným zařazením obrázků a tabulek do textu.

Text čleňte do více souborů po 40–60 stránkách. Text rozdělte do souborů na přirozených místech, např. konec kapitoly. Soubory označujte přehledně (např. čísly) a přiložte seznam jejich řazení. Názvy jednotlivých kapitol musí být v obsahu i textu shodné.

2.1 Poznámky, bibliografie, rejstřík aj.:

Poznámky, bibliografii, rejstřík apod. odevzdávejte ve zvláštním souboru. Při jeho tvorbě dbejte na **jednotnou** úpravu, která však odpovídá bibliografické normě ČSN ISO 690 (010197).

Prosíme autory, aby věnovali pozornost psaní bibliografie. Uvádíme příklady platné normy. Záleží na každé tečce, čárce, mezeře.

Uvádíme **příklad** nezbytných údajů, tzv. zkrácená citace.

Cítace knihy:

Drábek, K. – Harant, F. – Setzer, O.: Deskriptivní geometrie I. Praha, SNTL 1982

Cítace článku v časopise:

Ditěnyová, J.: Zvukové řetězce. Hudební výchova, 2, 1993/94, č. 2, s. 30–31.

Cítace článku ve sborníku:

Štícha, F.: K lexikální synonymii ve starší češtině. In: Filologické studie, 18. Praha, UK 1990, s. 7–19.

2.2 Způsoby zvýraznění částí textu:

Chcete-li zvýraznit text kurzivou, pište jej přímo *kurzivou (italikou)*, tučné písmo pište **tučně (bold)**. Chcete-li užít proložený písmo, text pouze **tučně podtrhněte** (proložený text se při převodu do sazečského programu přeformátuje a nebude již zřetelné, která část textu má být proložena). V případě, že využíváte v textu zvláštních znaků a písmen, přiložte jejich seznam. Zásadně v textu ani v nadpisech **NEPOUŽÍVEJTE VERZÁLKY**, tj. VELKÁ PÍSMENA. Text, který má být vtištěn verzálkami, podtrhněte takto: verzálky.

2.3 Tvorba tabulek:

Tabulky připravte jako plynulý text, jednotlivé údaje patřící do jedné řádky odsadte tabulátorem a řádku ukončete enterem. Na papírové příloze dodejte náčrt tabulky jako vzor pro sazeče (vizte příklady). Případné poznámky v tabulkách řešte použitím malého písmene x. Vizte příklad:

Podoba tabulky:

1. v textovém souboru na disketě
2. na papírové předloze

2.4 Tvorba grafů:

Grafy vytvářejte černobíle a v příloze dodejte předlohu grafu pro sazeče. Nakladatelství je schopno přijímat grafy jako kvalitní a definitivní předlohu pro scanování s údajem na předloze i v textu, kam má být graf zařazen. V tomto případě dodávejte grafy v té velikosti, v níž mají být publikovány. Grafy, vždy uložené ve zvláštním souboru, je možno využít, pokud jsou vytvořeny a dodány v tabulkovém editoru Excel.

2.5 Tvorba a předávání obrazových příloh:

Nakladatelství přijímá obrazovou dokumentaci na předlohách schopných odpovídající reprodukce.

Obrazové přílohy vložené do textového editoru Word Nakladatelství Karolinum vzhledem k nízkému rozlišení (72 DPI) **nepřijímá**. Stejně tak není možné k polygrafickému zpracování přijímat obrazové přílohy stažené z Internetu v nízkém rozlišení.

O reprodukovatelnosti předloh rozhoduje redakce. Pokud je obrazový materiál dodáván v elektronické podobě, **je třeba užívat formátů: JPG, TIFF, PCT nebo EPS, rozlišení 300 DPI u pérovek, 600 DPI u autotypů**. Na obrazové příloze vyznačte její číslo a postavení na stránce (nahore, dole, vpravo, vlevo). Ve vtištěné verzi svého rukopisu vyznačte umístění obrazové přílohy v textu spolu s odpovídajícím číslem. Popisky k obrazové dokumentaci, které jsou opatřeny odpovídajícím číslem, dodávejte ve zvláštním souboru.

Pro tvorbu a úpravu obrazových příloh lze využít program GIMP (ke stažení na <http://www.gimp.cz/>). Jeho používání je bez licenčních poplatků a obsahuje mnoho funkcí ne nepodobných komerčnímu profesionálnímu grafickému softwaru Adobe Photoshop. Na internetových stránkách programu najdete

také popis instalace, mnoho článků s návody a také diskusní fórum uživatelů.

3. Upozornění na nejčastější chyby:

Při psaní v textových editorech se autoři zpravidla dopouštějí určitých chyb, na které bychom rádi upozornili spolu s vysvětlením, jak se jich vyvarovat.

- nepište **O** (velké o), ale **0** (číslice nula), podobně **I** (malé l), ale **1** (číslice jedna)
- před interpunkčními znaménky (např. tečka) nepište mezeru
- za interpunkčními znaménky (např. čárka, tečka) pište mezeru
- jsou-li tři tečky (...) na konci slova, následuje za nimi mezera, jsou-li na začátku, mezera se dělá před nimi
- používejte kulaté závorky (), nikoli lomítka //
- fyzikální jednotky oddělujte mezerou od hodnot a od sebe navzájem, pokud nepoužíváte násobící tečky (10 kg; 5 cm; 10,5 mm; 5x5 cm)
- rozlišujte procenta a procentní: 1 % = jedno procento, 1% = jednaprocentní
- při psaní apostrofu nepoužívejte ' (čárka), ale ' (apostrof)
- rozlišujte spojovník - (bude-li, česko-německý) a pomlčku – (1960–1972), pro pomlčku v editoru Word užití CTRL a znak mínus na numerické klávesnici, u T 602 pak --

4. Zpracování korektur

Nelze přijímat korektury provedené tužkou; korektury provádějte propisovací tužkou (vyjma černé). Na adrese http://www.cupress.cuni.cz/ink_stat/pages/files/korekturni_znacky.pdf si můžete korekturní značky stáhnout. Ve vtištěné podobě jsou dostupné v redakci Nakladatelství Karolinum.

Závěrem

Tyto pokyny platí od 1. 10. 2000 jako doporučený a po zasedání velké ediční komise jako závazný předpis. Svě poznámky, návrhy a úpravy zasílejte laskavě buď písemně na adresu Nakladatelství Karolinum, Ovocný trh 3, 116 36 Praha 1, nebo e-mailem: Petr.Valo@ruk.cuni.cz.

Materiál byl převzat z cupress.cuni.cz

EDIČNÍ KOMISE AS UK

Marie Dohalská

Při mapování ediční činnosti se musíme zaměřit i na součásti univerzity, které zásadně ovlivňují ediční profil UK. Jednou z nich je Ediční komise Akademického senátu UK. Zaměření její činnosti lze charakterizovat dvěma základními body – kontakt s Nakladatelstvím Karolinum a reprezentace UK navenek.

Vzhledem ke komplexu problémů, o kterých komise jedná, nás velmi potěšilo, když po nástupu nového vedení Univerzity Karlovy přišli na první schůzi EK AS UK všichni pozvaní páni prorektorů, v jejichž referátech je vazba na EK AS UK zcela patrná. Byl to prorektor pro akademické kvalifikace prof. Mojmír Horyna, jemuž ediční činnost přímo náleží, prorektor pro studijní záležitosti prof. Jan Bednář, s nímž musí ediční komise spolupracovat při sledování kvality i aktuálnosti učebních textů, a v neposlední řadě prorektor pro vnější vztahy doc. Michal Šobr, s nímž komise již v minulosti nejednou řešila problematiku prezentace UK navenek. Za vstřícnost a pochopení naší různorodé problematiky bychom chtěli na tomto místě pánům prorektorům poděkovat a s potěšením konstatovat, že se spolupráce nezastavila na prvním setkání.

Ediční komise AS a Nakladatelství Karolinum

Kontakty s Nakladatelstvím Karolinum lze rozdělit do několika oblastí. Jak už bylo zmíněno, je to především problematika vydávání a kvality učebních textů. V tomto případě jde o dlouhodobou aktivitu, o trvalou spolupráci, kdy je třeba mapovat potřeby studentů směrem k nakladatelství. Někdy jednáme ve spolupráci s příslušnými ústavy a vědními obory, někdy je spíše nutno poukázat na neschopnost či neochotu některých ústavů a kateder zabezpečit kvalitní moderní učební texty v dostatečné míře a slušném časovém horizontu.

Další oblastí je ediční plán Karolina (včetně učebních textů), jeho realizace, případně řešení některých problémů. Do edičního plánu náleží i řada Acta Universitatis Carolinae (AUC). Vydávání AUC je na některých fakultách velkým přínosem nejen z hlediska odborného, ale i ekonomického, protože většina nákladu je recip-

ročně vyměněna za hodnotné cizí publikace. Snad nejvýraznějším příkladem jsou AUC MFF UK, výborná tradice byla vždy také na PřF UK. Na některých humanitních fakultách však náklad nebývá dobře odhadnut, vydávání není pravidelné a donedávna nebyl formulován ani požadavek publikování ve světových jazycích, případně společná účast našich a zahraničních odborníků. V souvislosti s AUC se ediční komise AS zabývala spolu s vedením nakladatelství možnostmi elektronických verzí některých AUC. Možnost elektronicky vydaných textů je již řadu let jedním z často diskutovaných témat, zatím však nelze tuto otázku řešit vzhledem ke stávajícím problémům v oblasti autorského práva.

Ediční komise se snaží být nápomocná i v některých organizačních problémech (řešení dislokace skladových prostorů nakladatelství aj.). Ředitel nakladatelství PhDr. Jaroslav Jirsa pravidelně a podrobně informuje ediční komisi o hospodaření Karolina, o připravovaných titulech, o prezentaci nakladatelství na zdejších i zahraničních knižních veletrzích i o přípravách veřejných prezentací významných titulů vydávaných v Karolinu.

Reprezentace UK navenek

Posledním bodem se dostáváme k další oblasti, kterou se EK AS UK zabývá, a tou je reprezentace UK navenek, vnější vztahy a komunikace mezi AS UK a vedením univerzity. Prorektor Šobr informuje ediční komisi jak o možnostech, tak o již realizované prezentaci UK ve veřejnoprávních médiích. Na jedné straně jde o informace, které by měly být známy široké veřejnosti, na druhé je třeba UK představit prostřednictvím význačných odborníků, které může většina fakult v různých, i velmi speciálních oborech nabídnout. V tomto směru je třeba zmínit pořady Českého rozhlasu (např. Lidé pera, Odysea, Host do domu, Ženšen ad.), v nichž vystupuje

FOTO: REPRO Z KNIHY ILUSTROVANÁ ENCYKLOPEDIE STARÉHO EGYPTA

Kniha z produkce Nakladatelství Karolinum, která byla v roce 1997 oceněna v soutěži o nejkrásnější publikaci roku

celá řada přednášejících naší univerzity, uznávaných kapacit. Ti se vyslovují k různým problémům i v České televizi. Ediční komise spolupracovala s oddělením vnějších vztahů také při realizaci nové, dnešní podoby časopisu Forum, a to nejprve v jeho elektronické podobě a později i při řešení grafického uspořádání tištěného časopisu. Členové ediční komise jsou s redakcí Fora nadále v kontaktu, sledují jednotlivé rubriky a případně oslovují přispěvatele do obou verzí časopisu. V neposlední řadě je třeba zmínit i neoficiální roli prostředníka, který má udržovat kontakt mezi vedením univerzity a akademickým senátem. Také tato role připadá členům ediční komise AS UK.

prof. PhDr. Marie Dohalská, DrSc.

Autorka článku je členkou předsednictva AS UK (předsedkyně Ediční komise AS UK), členkou Vědecké rady UK a Vědecké rady FF UK. Na Filozofické fakultě UK se zabývá fonetikou češtiny a francouzštiny, experimentální fonetikou, řečovou syntézou, sociofonetikou a technikou mluveného projevu. Je viceprezidentkou International Society of Phonetic Sciences.

OD VYDAVATELSTVÍ K NAKLADATELSTVÍ

Pavel Klener

V 80. letech i počátkem 90. let dvacátého století se vydavatelství Univerzity Karlovy soustřeďovalo na výrobu učebních pomůcek ve formě klasických skript pro potřeby jednotlivých fakult UK a na tisk příležitostných komerčních zakázek. Teprve od roku 1993 bylo ustaveno nakladatelství UK s novým logem a názvem Karolinum.

V roce 1994 jsem byl jako prorektor-editor postaven do čela tohoto nového útvaru, a dostal jsem tak příležitost podílet se na jeho rozvoji dlouhých dvanáct let. Krátce po mém nástupu do funkce bylo vypsáno výběrové řízení na nového ředitele nakladatelství; konkurz vyhrál dr. Jaroslav Jirsa. Z pohledu univerzity můžeme mluvit o štěstí, protože bez jeho invence a zkušeností by mnoho nápadů zůstalo jen zbožným přáním.

Pokusím se ve stručnosti shrnout hlavní záměry, které jsme se snažili postupně realizovat.

Cihly při budování úspěšného nakladatelství

Nejprve jsme se zaměřili na základní poslání nakladatelství, totiž zajistit a zvalitnit učební texty. Ve spolupráci s fakultními edičními komisemi jsme zmapovali potřeby nových učebních textů, zejména v oborech, kde studenti používali texty starší deseti let. Odbornou úroveň jsme se snažili zajistit nejméně dvěma oponentskými posudky, v případě nejednoznačného hodnocení jsme požádali o posudek dalšího mimouniverzitního oponenta. Postupně, ruku v ruce se zlepšováním technického vybavení nakladatelství, se výrazně zvyšovala polygrafická úroveň textů, obohacených o instruktivní grafy a obrázky. Začali jsme důsledně regulovat náklad vydávaných textů, aby nadbytečné výtisky neplnily sklad, ale aby v případě poptávky mohl být vydán dotisk, jehož obsah mohl autor eventuálně aktualizovat. Jako málo úspěšná se ukázala snaha o eliminaci duplicitních publikací, zejména

v případě, kdy pro některé základní teoretické disciplíny vydávají různé fakulty UK prakticky identické učební texty.

Záhy jsme přistoupili k vydávání rozšířených textů ve formě monografií, postupně i k vydávání skutečných vědeckých monografií. Velmi se zde osvědčila spolupráce s některými oborově specializovanými nakladatelstvími, např. v případě lékařských oborů s nakladatelstvím Galén. O vynikající úrovni těchto společných monografií svědčí i řada cen, které byly těmto knihám uděleny. S blížícím se 650. výročí založení UK považovalo Nakladatelství Karolinum za svůj úkol přispět k důstojnému průběhu oslav. Byly připraveny do tisku a posléze vydány čtyřdílné dějiny UK a v krátké době byla publikována řada propagačních materiálů v češtině i v hlavních světových jazycích. K prezentaci UK nepochybně přispělo i vydání několika uměleckých monografií. S velkým potěšením jsem čtyřikrát přijímal z rukou ministra kultury cenu za nejkrásnější publikaci roku, která byla udělena Nakladatelství Karolinum: za Encyklopedii starého Egypta, za monografii prof. Horyny o Santinim, za anglickou verzi dějin UK a za monografii Zlaté časy reklamy. Obohacením ediční činnosti bylo i vydávání básnických sbírek Šiktance, vydání encyklopedie děl Jiřího Suchého nebo vydání cizojazyčných mutací Jirotkova Saturnína. Těchto několik příkladů uvádím pro ilustraci postupného rozvoje činnosti nakladatelství a jeho uznání jako rovnoprávného partnera známých a zavedených nakladatelství.

Za zmínku stojí i dlouhá léta trvající debaty o osudu tradičního periodika vydávaného nakladatelstvím pod názvem Acta Universitatis Carolinae. I když potřeba jejich vydávání nebyla nikdy zpochybněna, bylo nutné věnovat značné úsilí zlepšení jejich odborné úrovně, dodržování termínů vydávání a úspěšnému směřování v rámci meziknihovní služby. I zde se podařilo situaci zlepšit.

Karolinum a budoucnost

Postupné zavádění a rozšiřování elektronických médií nás vedlo k záměru vydávat některé texty v elektronické podobě. Vzhledem k druhy nevyjasněné legislativě týkající se autorských práv se realizace tohoto záměru měla dít formou tzv. hybridních publikací spojujících text zpracovaný polygraficky s CD, avšak zatím se od realizace tohoto způsobu publikací upustilo.

Na výše zmíněných úspěších má mimořádný podíl celý kolektiv obětavých pracovníků a pracovníků nakladatelství, porozumění a podpora Ediční komise rektorátu, Edičních komisí fakult i Ediční komise AS a samozřejmě i podpora vedení UK. Kromě odborné vydavatelské činnosti jsme museli zajistit mnoho dalších věcí – například rozšířit skladovací prostory, trvale inovovat přístrojové vybavení a rozšířit a lépe využít prodejnu nakladatelství a jejího lukrativního umístění v Celetné ulici a tím zvýšit i ekonomický přínos.

Věřím, že Nakladatelství Karolinum bude i v dalších letech významnou součástí UK a že si udrží prestižní postavení mezi neustále narůstajícím počtem různých nakladatelů. Jestliže jsem v úvodu hovořil o štěstí při výběru ředitele nakladatelství, pak musím konstatovat, že podobně šťastnou volbou bylo i jmenování nového prorektora-editora prof. Horyny, který je zárukou další prosperity univerzitního nakladatelství.

prof. MUDr. Pavel Klener,
DrSc.

Autor článku působí od roku 1990 jako přednosta I. interní kliniky I. LF UK a od roku 2003 též jako ředitel Ústavu hematologie a krevní transfúze. Je odborníkem na vnitřní lékařství, onkologii a hematologii. Je členem Ediční rady rektora.

POKOCHEJTE SE KRÁSNÝMI TISKY UK!

Přestože jsme na akademické půdě, kde při vydávání knih vede zájem o kvalitu obsahu, nezapomínají univerzitní nakladatelství ani na zpracování lahodící oku. To koneckonců dokazují četná ocenění v soutěži o nejkrásnější knihy roku. Na následujících stranách vám nabízíme malou obrazovou sondu do hory publikací vzniklých na naší univerzitě v posledních několika letech.

Nejkrásnější kniha roku

2006 - Učebnice pro školy všech stupňů
- edice Učební texty Univerzity Karlovy v Praze

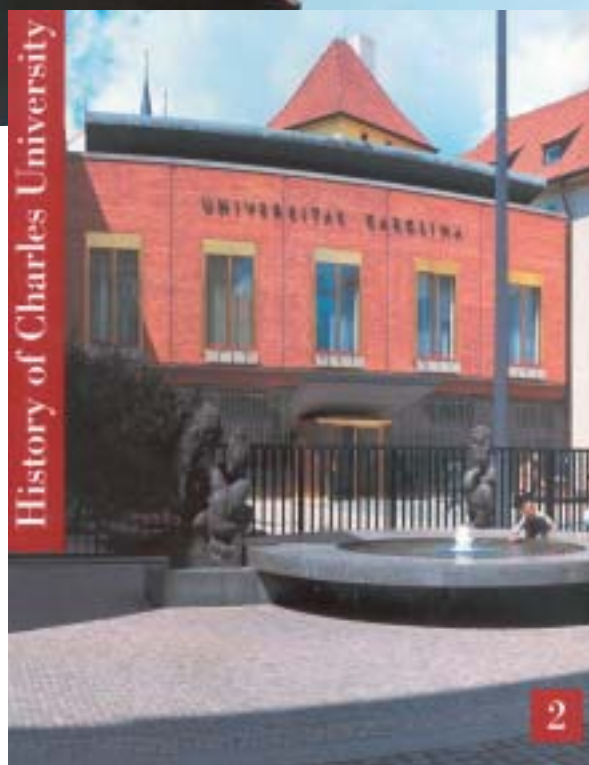
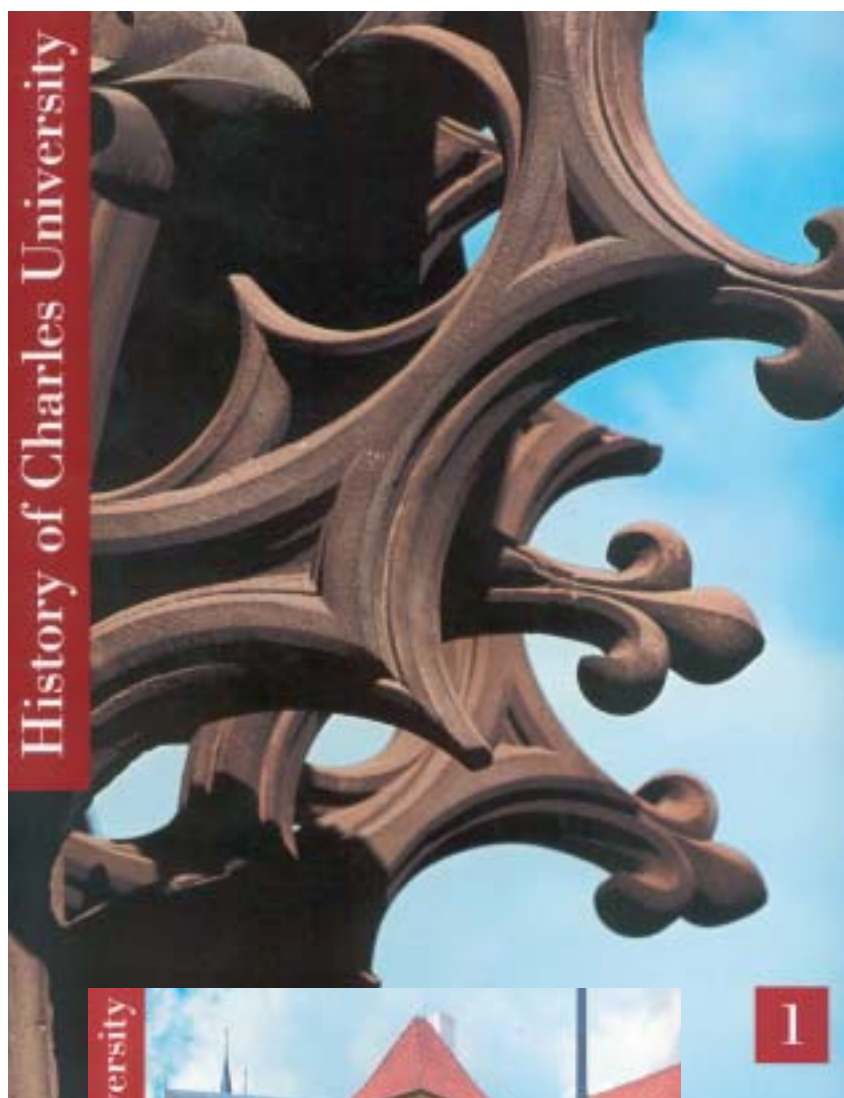
2002 - Knihy o výtvarném umění a obrazové publikace
- Mahulena Nešlehová: Jan Koblasa

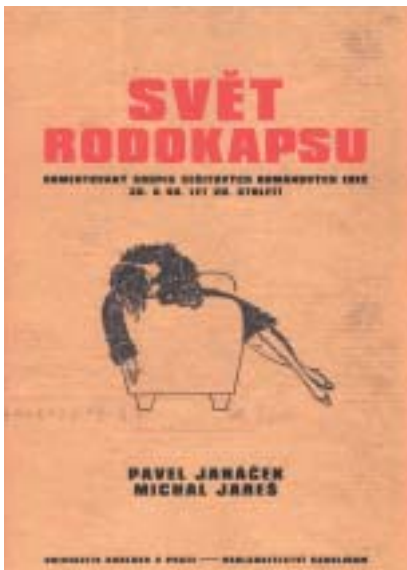
2001 - Vědecká a odborná literatura
- František Kavka, Josef Petráň: History of Charles University

1999 - Knihy o výtvarném umění a obrazové publikace
- Pavla Vošahlíková: Zlaté časy české reklamy

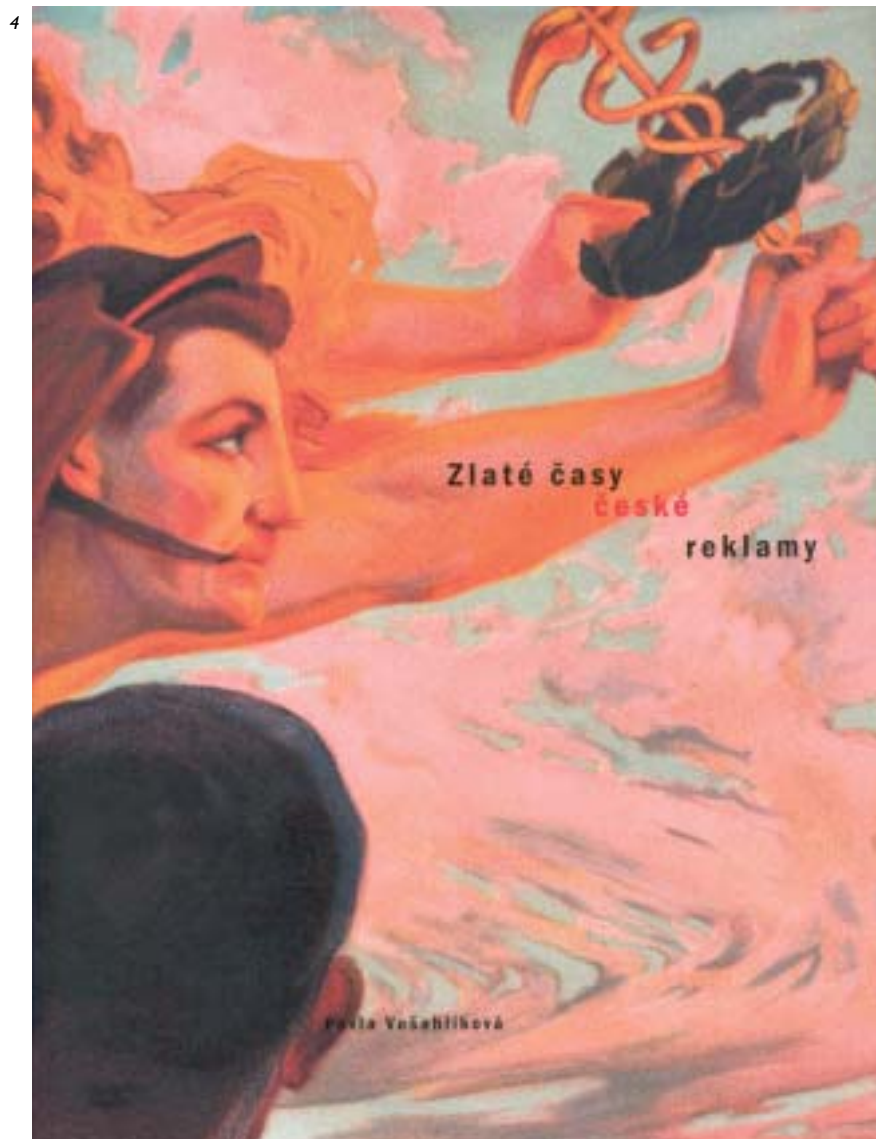
1998 - Knihy o výtvarném umění a obrazové publikace
- Mojmír Horyna: Jan Blažej Santini-Aichel: Život a dílo

1997 - Vědecká a odborná literatura
- Miroslav Verner: Encyklopedie starého Egypta

3

6

7

- 1 František Kavka, Josef Petráň: History of Charles University 1
- 2 František Kavka, Josef Petráň: History of Charles University 2
- 3 Pavel Janáček, Michal Jareš: Svět rodokapsu
- 4 Pavla Vošahlíková: Zlaté časy české reklamy
- 5 Václav Houžvička: Návraty sudetské otázky
- 6 Gilles Kepel: Válka v srdci islámu
- 7 Jiří Kabele: Z kapitalismu do socialismu a zpět

5

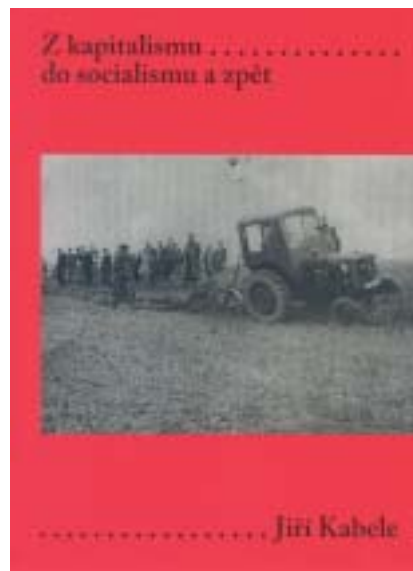
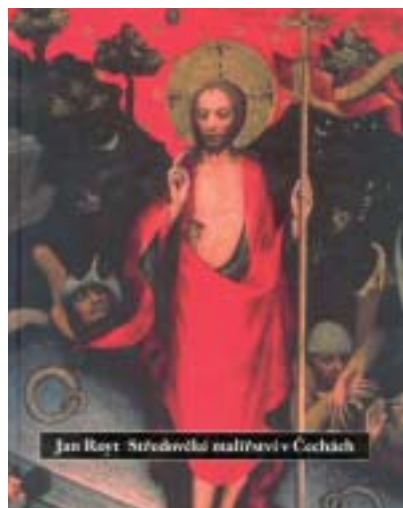

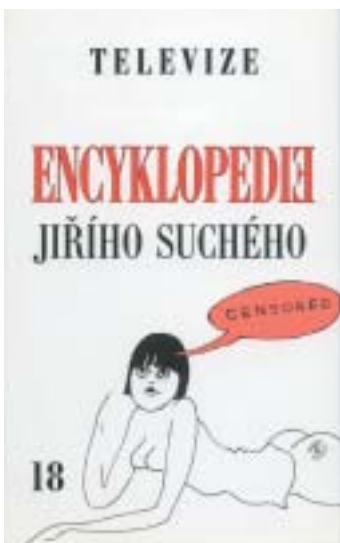
FOTO NA TĚTO DVOUSTRANĚ: ARCHIV NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

2

5

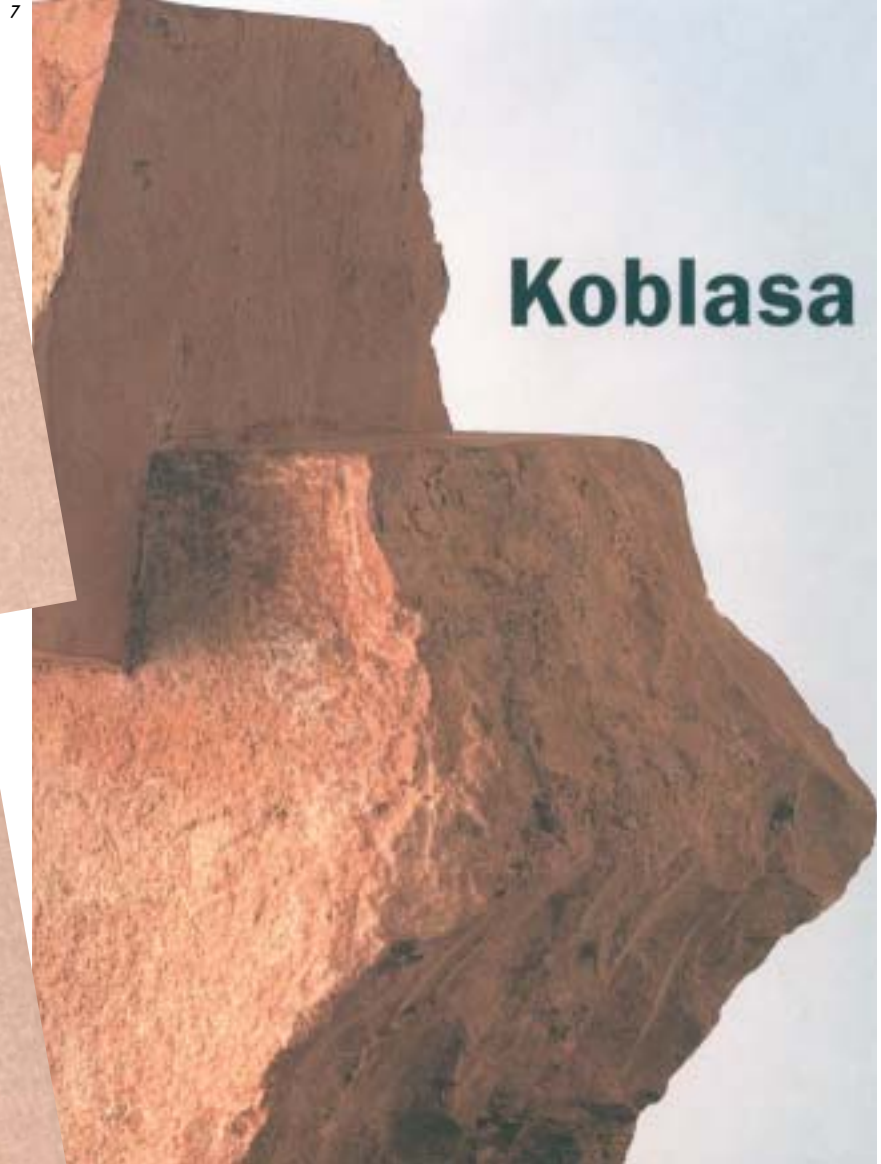
3

4

6

7

8

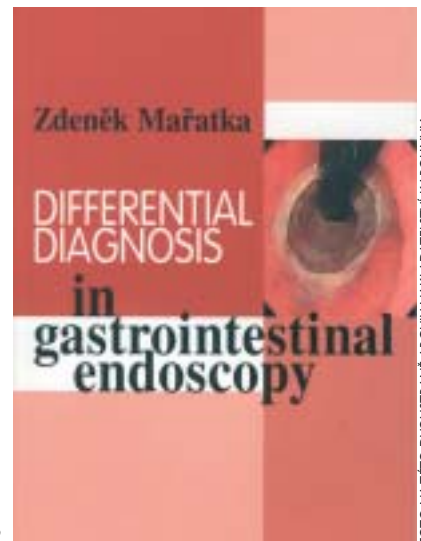

FOTO NA TĚTO DVOUSTRANĚ: ARCHIV NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

9

- 1 Mojmir Horyna: Jan Blažej Santini-Aichel: Život a dílo
- 2 Jan Royt: Středověké malířství v Čechách
- 3 Jiří Suchý: Televize, díl 18.
- 4 Zdeněk Jirotko: Saturnin (vydání ve španělštině)
- 5 Vladislav Vančura: Summer of Caprice
- 6 Jan Jessenius z Jasené: Průběh pitvy jím slavnostně provedené v Praze l.p. MDC, k níž byl přičleněn traktát o kostech
- 7 Mahulena Nešlehová: Jan Koblasa
- 8 Alexandr Antonín Ignác Schamsky: Promotio Doctoralis
- 9 Zdeněk Mařátka: Diferential diagnosis in gastrointestinal endoscopy

FAKULTNÍ EDIČNÍ KOMISE

Univerzitní ediční činnost není despoticky řízena z rektorátu. Každá fakulta si své publikační aktivity řídí sama. Jak to na jednotlivých fakultách šlape, se dozvíte z této ankety. Odpovídají v ní pedagogové zodpovědní za ediční činnost na jednotlivých fakultách (z kapacitních důvodů uvádíme jména bez akademických titulů).

- 1) Jaké tituly vaše fakulta vydává především?
- 2) Kolik jste minulý rok otiskli rukopisů a kolik jste jich odmítli?
- 3) Mají i studenti šanci dostat se do edičního plánu?
- 4) Kolik studentů publikovalo v minulém roce?
- 5) S kterými nakladatelstvími především spolupracujete?
- 6) Je v rozhodování o edičním plánu nějak brán ohled na potřebu/požadavky studentů na studijní literaturu?
- 7) Koordinujete nějak svou ediční činnost s edičními komisemi, které působí v rámci univerzity jako celku?
- 8) Který titul z vaší fakulty by neměl veřejnosti uniknout?

Katolická teologická fakulta (Mlada Mikulicová)

- 1) Skripta, učebnice, monografie, sborníky.
- 2) Podklady nejsou k dispozici.
- 3) Teoreticky ano, prakticky nepublikují.
- 4) Podklady nejsou k dispozici. Zřejmě žádný.
- 5) S Karmelitánským nakladatelstvím
- 6) Ano, zařazujeme skripta pro potřebu přednášek a seminářů.
- 7) Málo – spíše jsme informováni o publikacích v příbuzných oborech.
- 8) Jan Royt: Slovník biblické ikonografie; Jordan Aumann: Dějiny křesťanské spirituality v katolické tradici; Jiří Skoblík: Přehled křesťanské etiky.

Evangelická teologická fakulta (Milena Přecechtělová)

- 1) Monografie, překlady cizojazyčných monografií.
- 2) Jsme velmi malá fakulta, ediční komise u nás není. Každý učitel či katedra si zajišťuje vydávání publikací individuálně.
- 3) Určitě.
- 4) Číslo není možné zjistit, ale zřejmě každý, jehož projekt je publikovatelný.
- 5) Kalich, Mlýn, Oikumené, CDK.
- 6) U nás nepracuje ediční komise, nemáme tedy ani ediční plán. Každý vydává individuálně. Publikace se musí vydávat v rámci grantů (případně výzkumného záměru).
- 7) Ne.
- 8) Z odborného hlediska by se našlo takových titulů určitě několik, z hlediska zájmu veřejnosti o literaturu z oboru evangelické teologie je obtížné určit, jaký titul by mohl veřejnost zaujmout.

Husitská teologická fakulta (Jan Blahoslav Lášek)

- 1) Jsou to především tituly, které odpovídají zaměření fakulty: tedy teologie, pojatá ovšem

interdisciplinárně – s přesahem k filozofii, filologii a historii. Výjimečně vydáváme reprinty (zatím čtyři), z rukopisu vyšlo dosud nevydané dílo českého historika a diplomata V. Kybala (†1958) o Anežce Přemyslovné. Velkou pozornost věnujeme husitství a české reformaci vůbec.

- 2) V kalendářním roce 2006 jsme vydali třináct titulů. Z různých důvodů jsme odmítli dva tituly.
- 3) Bezpochyby.
- 4) V minulém roce se prosadil sice jen jeden student, ale publikujeme i některé zdařilé magisterské práce. V minulých letech to bývaly dva tři tituly. Byli jsme za to kritizováni, nicméně se domníváme, že to bylo správné, a i nadále v tom chceme pokračovat.
- 5) Kromě Karolina je to nyní prakticky výhradně brněnské nakladatelství L. Marek. Spolupracovali jsme ještě s dalšími, ale spolupráce hned s několika nakladateli se nám neosvědčila, neboť nebyla dostatečně operativní. U některých titulů uplynula od odevzdání rukopisu do vytištění knihy dlouhá doba. Nyní je to třeba i pouhý jeden měsíc.
- 6) Pokud je to možné, ano. Asi polovina produkce je bezprostředně využitelná ve výuce.
- 7) K tomu dochází jen u publikací vydávaných v Nakladatelství Karolinum. Jinak máme dvě edice: Pontes Pragenses, kde jsou prezentovány výsledky práce Centra pro náboženský a kulturní dialog (dosud 46 svazků) a výjimečně disertace, a edice Deus et Gentes, která byla založena v minulém roce a prezentuje výsledky výzkumného záměru.
- 8) Zdeněk Vojtíšek: Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství (Pontes Pragenses, sv. 39); Pavel Helan: Duce a kacír – Literární mládí Benita Mussoliniho; Pavel Helan: Jan Hus, muž pravdy (Deus et Gentes, sv. 4).

Právnická fakulta (Pavel Šturma)

1) PF UK vydává v Edičním středisku tři nově koncipované řady: Prameny a nové proudy právní vědy (monografie včetně nejlepších disertací), Sborníky z konferencí a Scripta iuridica (nízkonákladové učební pomůcky pro výběrové předměty). Dále pak máme řadu České právo a EU (dvojazyčně ČJ/AJ). Vycházejí zejména tituly z oblasti práva trestního, mezinárodního, občanského, práva životního prostředí aj.

- 2) 16/0.
- 3) Ano.
- 4) V rámci dvou sborníků ze studentských vědeckých konferencí – téměř dvacet příspěvků.
- 5) Nakladatelství Karolinum (zde vydáváme časopis Acta Universitatis Carolinae iuridica, dále Právně-historické studie, některé monografie a řadu České právo a EU), Vodnář a IFEC, kde tiskneme tituly Edičního střediska PF.
- 6) Ano, v roce 2006 jsme vydali dvoje skripta, další připravujeme do tisku letos.
- 7) Ano.
- 8) J. Kysela: Zákonodárství bez parlamentů (v řadě Prameny a nové proudy právní vědy); skriptum Teorie a praxe azylu a uprchlictví.

I. lékařská fakulta (Miloš Langmeier)

1) I. lékařská fakulta vydává především učební texty, tj. skripta a učebnice, a dále odborné monografie. Důležitou součástí edičního plánu UK je i monografická řada AUC Medica a časopis Prague Medical Research (dříve Sborník lékařský). Oba tituly vycházejí výhradně v angličtině. Od roku 2006 u nás nově vychází šestkrát ročně (rovněž v angličtině) časopis Folia Biologica, který je pro

publikační aktivitu pracovníků a především postgraduálních studentů velmi významný.

- 2) Zatímco ještě v devadesátých letech bylo v našem edičním plánu každoročně přibližně 40 titulů (a jen o něco menší počet skutečně vycházel), v edičním plánu na rok 2007 je již pouze 21 titulů. Z toho jsme však deset přesunuli z edičního plánu na rok 2006 a šest z edičního plánu na rok 2005. Musíme ale konstatovat, že došlo k výrazným změnám ve vydávání publikací a nakladatelství mezi sebou i soutěží, aby určitý titul získala pro sebe a mohla jej vydat. Kromě toho není striktně dáno, že se učebnicová literatura musí vydávat v univerzitním nakladatelství. Dalším aspektem vydávání mimo univerzitu je i to, že vznikají celostátní učební texty (monografie). V těchto případech jsou (zřejmě i z kapacitních, finančních a dalších důvodů) pro vydání volena jiná než univerzitní nakladatelství. Odmítli jsme tři rukopisy.
- 3) Jedním ze stěžejních cílů časopisů Prague Medical Report a Folia Biologica je zapojení postgraduálních studentů.
- 4) Přibližně polovina všech autorů (prvních autorů i spoluautorů), kteří publikovali v Prague Medical Report, studuje postgraduální programy.
- 5) Karolinum, Galén, Grada, Triton, Maxdorf.
- 6) Základním kritériem pro zařazení titulu do edičního plánu je jeho potřeba pro výuku. Bohužel při současné minimální nabídce rukopisů nemůže být toto kritérium dostatečně akcentováno.
- 7) Při Nakladatelství Karolinum začala před několika lety pracovat neformální užší ediční komise, jejímž úkolem bylo především koordinovat vydávání titulů na přírodovědecké fakultě, farmakologické fakultě a na lékařských fakultách UK. Šlo hlavně o eliminaci případných duplicitních titulů. Význam této aktivity však opět klesá s omezenou nabídkou rukopisů.
- 8) Jitka Kobilková, Zdeněk Lojda, Jiří Ondruš a kol. Gynekologická cytodiagnostika; Pavel Klener a kol: Vnitřní lékařství. 3. přepracované a doplněné vydání; Miloslava Elišková, Ondřej Nařka: Přehled anatomie.

2. Lékařská fakulta (Jan Herget)

- 1) Skripta, učebnice lékařství a teoretických oborů.
- 2) V edičním plánu pro rok 2006 jsme měli pět titulů. Celkem jsme v roce 2006 vydali tři publikace v Nakladatelství Karolinum.

3) Mají. Pro postgraduální studenty je však hlavním cílem primární publikace v zahraničním impaktovaném periodiku.

- 4) Žádný.
- 5) Galén, Grada, Karolinum.
- 6) Jednoznačně. Vedení fakulty dbá, aby měl každý obor k dispozici kvalitní učební text. Až na výjimky se tento požadavek plní.
- 7) Ne centrálně. Existuje však spolupráce na úrovni autorské.
- 8) Jan Janda a kol.: Dětská nefrologie; Ivan Kawaciuk: Prognóza karcinomu ledviny; Jiří Šnajdauf, Richard Škába a kol.: Dětská chirurgie.

3. Lékařská fakulta (Martina Hábová)

- 1) Skladba titulů se orientuje na studijní literaturu (učebnice a skripta) a monografickou literaturu z oboru lékařství a příbuzných oborů. Množství vydaných titulů závisí pouze na ochotě autorů vůbec něco napsat, lépe řečeno najít si při náročné práci lékaře a současně pedagoga čas na psaní. Častokrát je však jejich míra ochoty zkoušena ještě nezbytnými administrativními procedurami, kterými při jednání v nakladatelstvích musejí autoři projít, podmínkami stanovenými v autorských smlouvách, výší honoráře a nakonec i striktním zadáním pro grafickou úpravu rukopisu.
- 2) 3. lékařská fakulta je relativně malá, proto ani okruh autorů není široký. V minulém roce fakultní autoři v knižní podobě vydali přes dvacet titulů. Z netradičních forem pro studenty připravili tři výukové filmy, dva multimediální projekty na CD a vznikly dvě internetové učebnice. Snažíme se podpořit vydávání titulů v co nejširším možném spektru, nemůžeme však ovlivnit ediční plány komerčních nakladatelství, jejichž vydavatelská politika podléhá běžným zákonitostem trhu.
- 3) Ale ano, pokud se na ediční komisi včas obrátí.
- 4) Bohužel zájem nebyl ze strany studentů žádný.
- 5) Ediční komise 3. LF navrhuje ediční plán pouze pro kmenové nakladatelství UK, tj. Nakladatelství Karolinum, které je v tomto směru pro nás klíčové a stěžejní. Díky těsné spolupráci s ním pro naše autory odpadá řada administrativních náležitostí, proces schvalování i vlastní realizace vydávaných titulů jsou přímočaré a hladké. Spolupracujeme i s komerčními nakladatelstvími,

která se orientují na vydávání lékařské literatury, jako je např. Grada nebo Galén a od loňského roku i Maxdorf.

- 6) Rozhodně ano, problémem je však nedostatek autorů.
- 7) Většinou ne.
- 8) Aleš Bartoš a kol.: Diagnostika poruch vědomí v klinické praxi; Eva Krížová: Proměny lékařské profese z pohledu sociologa; Multimediální projekt Histologický a patologický atlas na CD autorů Václava Eise, Štěpána Jelínka a Martina Špačka.

Lékařská fakulta v Plzni (Jaroslav Slípka)

- 1) V ediční činnosti LF UK v Plzni převažuje vydávání učebních textů (skript). Vedle toho vydáváme vědecký časopis Plzeňský lékařský sborník (Pilsen medical reports) a fakultní časopis Facultas nostra. Nepravidelně vydáváme příležitostné publikace.
- 2) V roce 2006 vyšlo deset titulů skript, tři čísla Plzeňského lékařského sborníku, pět čísel Facultas nostra a tři příležitostné publikace.
- 3) Významné výsledky studentů přednesené na studentských vědeckých konferencích jsou otiskovány v Plzeňském lékařském sborníku, literární práce obecného charakteru tiskneme ve fakultním Facultas nostra. Významné seminární práce vycházejí v příležitostných publikacích.
- 4) Počet nelze přesně určit – řádově však nejde o desítky.
- 5) Spolupracujeme s Nakladatelstvím Karolinum.
- 6) Zástupci studentů jsou členy ediční komise a redakčních rad časopisů, ovlivňují tedy ediční politiku fakulty.
- 7) Předseda Fakultní ediční komise je členem univerzitní ediční komise.
- 8) Všechny publikace jsou hodnotné. Výjimečně zajímavé jsou například příležitostné publikace typu o čem studenti přemýšlejí s obecnou eticko-filozofickou tematikou.

Lékařská fakulta v Hradci Králové

(Alena Stoklasová)

- 1) Skripta pro studenty.
- 2) 4/0.
- 3) Ano.
- 4) Žádný, nikdo ze studentů neprojevil iniciativu.
- 5) Komise spolupracuje pouze s Karolinem. Řada prací vychází v jiných nakladatelstvích. Záleží na autorovi, kam se rozhodne manuskript nabídnout.
- 6) Ano, spolupracujeme s knihovním fondem LF.

- 7) Vzhledem ke stále klesajícímu počtu nabízených titulů (v letošním roce pouze jedna skripta) se to nejeví jako nutné.
- 8) Jaroslav Cerman, Miroslav Ledvina, Alena Stoklasová: Biochemie pro studující medicíny; Ivan Hybášek: Otorinolaryngologie; Gerhard Waberžinek: Neurologie; Miroslav Kuba: Pathophysiology.

Farmaceutická fakulta v Hradci Králové (Veronika Opletalová)

- 1) Fakulta vydává především učební texty buď formou klasických skript ve formátu A4, nebo formou malých monografií. Každý rok vychází jedno číslo časopisu *Folia Pharmaceutica Universitatis Carolinae*. Rozsáhlejší monografie vydávají pracovníci fakulty pouze občas.
- 2) V loňském roce bylo vydáno šest zcela nových nebo částečně přepracovaných titulů a větší počet dotisků dříve vydaných děl. A priori neodmítáme žádný navrhovaný titul a v loňském roce se nestalo, že by byl některý rukopis odmítnut na základě recenzních posudků.
- 3) Studenti doktorského studia ano. Ze studentů magisterského a bakalářského studia se na ediční komisi se žádostí o přijetí nějakého díla zatím nikdo neobrátil.
- 4) V roce 2006 jsme vydali skripta Holasová, Š.; Radilová, H.; Bunčec, M.: Praktická cvičení z molekulární genetiky. Všichni tři autoři jsou studenti doktorského studia podílející se na výuce uvedeného předmětu. Dále jsme vydali skripta Klusoňová, H.; Lenčo, J.: Praktická cvičení a otázky ze základů cytologie a genetiky, na jejichž zpracování se rovněž podílel student doktorského studia. Koncem roku 2006 byl odevzdán ke zpracování rukopis Fialové, D.: Specifika geriatrické terapie – změna terapeutické hodnoty léků ve stáří. Je to obhájená disertační práce autorky.
- 5) Ediční komise spolupracuje pouze s Nakladatelstvím Karolinum.
- 6) Koncem každého čtvrtletí dostáváme z nakladatelství přehled zásob ve skladu. Pokud vidíme, že některý titul již není k dispozici v dostatečném množství, upozorníme autora, že je potřeba vydat dotisk nebo naplánovat další vydání. Jinak se snažíme vycházet studentům vstřícně, ale vše limitují časové možnosti vyučujících.
- 7) Zástupci edičních komisí se jednou ročně scházejí na rozšířeném zasedání Ediční

komise UK a občas svolá nakladatelství koordináční schůzku zástupců příbuzných oborů. Většinou však dojde pouze k výměně zkušeností, protože každý učitel učí nejraději podle textu, který je plně kompatibilní s jeho přednáškami.

- 8) Luděk Jahodář: Farmakobotanika – semenné rostliny.

Filozofická fakulta (Jiří Štaif)

- 1) Velké množství titulů i širší jejich témat korespondují s rozsahem oborů pěstovaných na FF UK. Do edičního plánu FF zařazujeme zejména materiály z konferencí, výstupy z výzkumných záměrů, vynikající disertační práce apod. Mimo spolupráci s Nakladatelstvím Karolinum vydáváme i dva časopisy, několik edičních řad a ročník.
- 2) Prostřednictvím fakulturního střediska jsme vytiskli 21 titulů, k nimž se řadí ještě další tituly, které vydávají jednotlivá pracoviště a platí si jejich tisk ze svých výzkumných záměrů či grantů. Výrazně stoupl počet titulů, které vyšly našim autorům v Nakladatelství Karolinum.
- 3) Ano, samozřejmě. Studentské příspěvky najdete kupř. v časopise *Čeština doma a ve světě*, ve sbornících *Konference mladých slavistů*, v ediční řadě *Opera linguae bohemicae studentium a Acta Slavica et Baltica*. Aktivní jsou v tomto směru zejména mladí bohemisté a slavisté. Zvyšuje se i počet vydaných vynikajících disertačních prací.
- 4) Kromě uvedeného časopisu a zmíněných edičních řad, v jejichž rámci vychází ročně alespoň jeden titul vždy s několika příspěvky z řad studentů a doktorandů, to byly čtyři disertační práce, z toho dvě vyšly v Nakladatelství Karolinum.
- 5) Stěžejní a nezastupitelná je pro nás spolupráce s Nakladatelstvím Karolinum při vydávání časopisecké řady *Acta Universitatis Carolinae (Philologica a Philosophica et Historica)*, edičních řad *Ibero-Americana Pragensia*, *Studia Orientalia Pragensia* a dalších. Ostatně o tom dále svědčí i množství knižních titulů a učebních textů, které zde ve spolupráci s autory z FF UK vycházejí.
- 6) Prostřednictvím našeho střediska vydáváme učební materiály pouze nárazově a v malých nákladech, jsou především určeny pro zahraniční studenty, kteří zde studují v rámci výměnného programu Erasmus. Tisk učebních textů pro naše

studenty zajišťujeme v Nakladatelství Karolinum.

- 7) Členkou fakulturní ediční komise je rovněž naše zástupkyně v Ediční komisi Akademického senátu prof. PhDr. Marie Dohalská, DrSc., která tak obě komise spojuje a zprostředkovává výměnu informací.
- 8) Je velmi těžké upřednostnit některý z mnoha titulů, které vydáváme. Odkazují proto na webové stránky FF UK a Nakladatelství Karolinum. Zde můžete nalézt i bližší informace o nové řadě titulů FF UK *Opera Facultatis Philosophicae Universitatis Carolinae Pragensia*, kterou připravujeme.

Přírodovědecká fakulta (Jitka Vilimová)

- 1) PřF UK vydává přes fakulturní ediční komisi především skripta, v nižším počtu monografie.
- 2) V roce 2006 nebyl ediční komisí PřF UK odmítnut žádný titul, ale selekce probíhá již na katedrách, kde se rozhoduje, zda je navržený text vhodný jako učební. V roce 2006 vyšla čtyři skripta a jedna monografie.
- 3) Ano.
- 4) Žádný.
- 5) V rámci oficiální práce fakulturní ediční komise pouze s Nakladatelstvím Karolinum.
- 6) Ano.
- 7) Oficiálně ne. Před schválením titulu, který se oborově může překrývat s jinými fakultami UK, si toto ediční komise ověřuje a v případě potřeby koordinuje publikování titulu s příslušnými fakultami.
- 8) Jaroslava Flegr: Zamrzlá evoluce.

Matematicko-fyzikální fakulta (Miroslav Zelený)

- 1) Matematicko-fyzikální fakulta vydává zejména učební texty z matematiky, fyziky a informatiky pro své studenty.
- 2) V rámci edičního plánu MFF UK vydala čtrnáct titulů a žádný nebyl odmítnut.
- 3) Není stanoveno žádné omezení, které by studenty a priori vylučovalo.
- 4) Žádný.
- 5) Kromě fakulturního vydavatelství *Matfyzpress* vydáváme práce prostřednictvím univerzitního Nakladatelství Karolinum.
- 6) Při sestavování edičního plánu vždy přihlížíme k potřebám studentů. Autory textů jsou většinou přednášející, kteří pak vydané texty používají při výuce. Zájem studentů má rozhodující vliv na výši nákladu.
- 7) Spolupracujeme s celouniverzitní ediční komisí.

8) Jiří Kopáček: Matematika nejen pro fyziky I. (Úvodní skriptum pětidílné řady učebních textů Matematická analýza nejen pro fyziky).

Pedagogická fakulta (Helena Justová)

- 1) Vydavatelství pedagogické fakulty se zaměřuje především na skripta, učební texty, sborníky. Jakýmsi „rodinným stříbrem“ fakulty jsou čtyři časopisy celostátního významu – Pedagogika, Speciální pedagogika, Hudební výchova, Výtvarná výchova, které jsou známy a žádané i v zahraničí. Časopis Pedagogika je vážným kandidátem na získání impakt faktoru. Vydáváme i různé příležitostné tisky pro potřebu fakulty, fakultní časopis Informatorium, Karolinku, informace o studiu atd.
- 2) Vydali jsme všechny tituly, jejichž rukopisy nám autoři předali a které ediční komise fakulty schválila do edičních plánů pro rok 2005 a 2006. Několik titulů s vrocením 2006 vyšlo ještě počátkem tohoto roku.
- 3) Jsme připraveni vydat doporučené práce doktorandů. Uvítáme i každý studentský příspěvek do fakultního časopisu Informatorium.
- 4) Studenti mohou publikovat v časopisech; např. v časopise Výtvarná výchova jsou doktorandi autoři cca 40 % příspěvků.
- 5) Pochopitelně s Karolinem. Každoročně předáváme do 15. listopadu návrh na zařazení cca osmi titulů, jejichž autoři jsou pracovníci pedagogické fakulty, do edičního plánu Nakladatelství Karolinum.
- 6) Pochopitelně. Jsme přesvědčeni, že naše fakultní vydavatelství od svého vyčlenění z bývalého SVI v roce 2003 dělá pro zajištění studijní literatury maximum. Záleží na spolupráci s katedrami a s konkrétními vyučujícími. Ta je ale velmi dobrá a vydavatelství – přes svá značná omezení v počtu pracovníků i financí – se snaží oprávněným požadavkům rychle vyhovět.
- 7) Upřímně řečeno – ne.
- 8) Josef Peterka: Teorie literatury pro učitele; Markéta Klosová: Vestibulum; Jan Slavík, Petr Wawrosz: Umění zážitku, zážitek umění; Jan Řezníček: Didaktika a učitelská etika v praxi.

Fakulta sociálních věd (Jan Halada)

1) Vydáváme především skripta pro studenty všech fakultních institutů, ročně kolem deseti titulů, každý rok také vydáme cca deset monografií z produkce našich vědeckých pracovníků a pedagogů. Vydáváme

taky Acta universitatis a sborníky některých kateder.

- 2) V roce 2006 jsme do Nakladatelství Karolinum odevzdali z plánovaných jedenácti titulů skript jen pět, z plánovaných jedenácti titulů monografií také pět a jeden titul mimo plán. Podařilo se nám splnit plán odevzdaných titulů sborníků.
- 3) Mají. Rozhodně. A není to výjimkou, např. s vynikající diplomovou prací.
- 4) V minulém roce žádný, předchozí rok byla v Karolinu vydána jedna práce po přepracování.
- 5) Jako FSV UK odevzdáváme tituly našich pedagogů, doktorandů i studentů do Karolina. Někteří pochopitelně vydávají i mimo Karolinum, ale skripta, monografie apod. přirozeně vycházejí v rámci UK.
- 6) Když se vyskytne naléhavá potřeba – inspirována třeba studenty – tak pochopitelně ano.
- 7) Přímou nikoliv, avšak prostřednictvím jak vedení Karolina, tak celouniverzitní komise ano.
- 8) Tituly jsou spíše určeny odborné veřejnosti. Žurnalistům lze doporučit titul Vlastnictví periodického tisku v ČR v letech 1989–2006 od J. Bendy; kniha vyjde v prvním pololetí tohoto roku.

Fakulta tělesné výchovy a sportu (Otmar Souček)

- 1) Naše fakulta vydává především učební texty a vědecké monografie. Vydáváme také odborný časopis pro učitele a trenéry Tělesná výchova a sport mládeže, v němž publikují i studenti.
- 2) Otiskli jsme sedm titulů, jeden titul neprošel kvůli nevyjasněným autorským právům u použitých obrázků.
- 3) Protože naši produkci tvoří převážně učební texty, studenti šanci nemají. Podílejí se pouze jako autoři příspěvků ve sbornících.
- 4) Nikdo.
- 5) Zejména s Karolinem, v menší míře s nakladatelstvími Grada a Portál.
- 6) V edičním plánu mají největší zastoupení skripta a učebnice, při jejichž zpracování samozřejmě vycházíme z aktuálních potřeb studentů.
- 7) V ojedinělých případech.
- 8) Pavel Slepíčka, Václav Hošek, Běla Hátlová: Psychologie sportu; Vladimír Süß: Význam indikátorů herního výkonu při řízení tréninkového procesu; časopis Tělesná výchova a sport mládeže.

Fakulta humanitních studií (Jan Kašpar)

- 1) Osou naší ediční činnosti je vydávání revue pro antropologii, etnologii a etologii komunikace Lidé města. Samostatné publikace se týkají oblasti antropologie, filosofie a etnologie.
- 2) Titulů vyšlo devět. Odmítli jsme dva.
- 3) Ano.
- 4) Osm.
- 5) S nakladatelstvím Čeněk a s nakladatelstvím Ermat.
- 6) Samozřejmě.
- 7) Zatím ne.
- 8) Žádný. Přesto zmíním alespoň tři. Dva etnologické sborníky. První: Cesty k národnímu obrození: běloruský a český model. Druhý: Pravda, láska a ti na „Východě“. Za významný nakladatelský počín považují též vydání obsáhlého filosofického (a antropologického) sborníku Emmanuel Lévinas: Filosofie a výchova.

Archiv UK (Petr Svobodný)

- 1) Práce k dějinám vzdělanosti a vědy.
- 2) Vydali jsme šest titulů, žádný jsme neodmítli.
- 3) Ano, zvláště doktorandi.
- 4) Jedna monografie, šest článků v časopise.
- 5) Především s Nakladatelstvím Karolinum.
- 6) Ne.
- 7) Přihlížíme k edičním záměrům společensko-vědních fakult.
- 8) Časopis AUC – Historia Universitatis Carolinae Pragensis.

Ústav jazykové přípravy (Milada Čadská)

- 1) Ústav jazykové a odborné přípravy vydává učební texty.
- 2) Do edičního plánu pro rok 2006 jsme zařadili tři nové tituly, neodmítli jsme žádný (kromě nových titulů bylo zařazeno cca deset učebních textů z minulých let k dotisku).
- 3) Ne. ÚJOP připravuje studenty především v jazykové přípravě a z velké části jde o studenty zahraniční, proto tuto možnost nenabízíme.
- 4) Nikdo.
- 5) Nakladatelství Karolinum.
- 6) Ano, vycházíme z potřeb výuky ve studijních střediscích UK ÚJOP.
- 7) Většinou ne.
- 8) Pokud se někdo zajímá především o češtinu jako cizí jazyk, může si v prodejně Karolina vybrat z poměrně široké nabídky učebních textů z produkce UK ÚJOP.

Autor: redakce

Těžko si můžeme představit, že by si naše univerzita dokázala po staletí udržovat kvalitu a prestiž bez vynikajících pedagogů a výukových materiálů. Právě vzniku knih se bude věnovat následující rubrika. Ta zmapuje některá zajímavá období vývoje ediční činnosti, a to nejen na univerzitě samé, ale i v širším kontextu.

KNIHA A PŘEDHUSITSKÁ UNIVERZITA

Ivan Hlaváček

Středověké přísloví praví: *Clastrum sine armario est quasi castrum sine armamentario*, tedy že klášter bez knih je jako hrad bez zbroje. Jestliže slovo klášter lze v podstatě zaměnit za jakoukoliv školu, o středověké univerzitě to platí dvojnásob. Není proto divu, že je takřka nevyhnutelné položit rovnítko mezi pražskou univerzitou, a to už od jejího vzniku, a mezi knihou. A už přitom nemusíme nutně myslet na knihu, která na první pohled upoutá i svým vnějším vypravením, ale právě naopak na knihu, která se stává pracovním nástrojem v pravém smyslu toho slova. A je to kniha jak v rukou učitele, tak v rukou jeho žáků.

Tak jak byly v Evropě dva základní typy univerzit – ty italské a ty ostatní – tak se také diferencovala funkce či spíše způsob používání a výroby i distribuce knihy. Aniž by bylo třeba jít do podrobností, je třeba konstatovat, že vzhledem ke stále ještě vysoké ceně knihy obecně byla její koupě pro studenty často doslova nedostižným snem. Bylo pochopitelné, že se stále širším uplatněním papíru, který nahrazoval drahý a nedostatečný pergamen, ležela hlavní tíha obstarávání těchto podkladů na studentech samotných. Ti ovšem nebyli a vlastně ani nemohli být ponecháni na pospas živelnosti, a tak můžeme už s počátkem výuky na pražské univerzitě spojovat existenci dvou základních typů knih. Jsou to knihy profesorské, respektive takové, které se dostávaly z různých, často mimouniverzitních zdrojů do kolejních knihoven, a jsou to knihy jednotlivých scholárů. Protože mají v mnoha aspektech rozličný charakter, pojednáme o nich odděleně.

Knihy profesorské

Nejdříve ke knihám první kategorie, která se ovšem větví do dalších variant a lze u ní, pokud jde o vznik knih, počítat i se značným časovým rozpětím jejich

Přední strana lokačního katalogu knihovny Karlovy koleje nejspíš ze 70. let 14. století, obsahujícího přes 230 svazků, uchovávaného v Knihovně Národního muzea v Praze

vzniku i náročnějším vnějším vybavením. A to nejenom pokud šlo o knihy teologické, ale zejména také juristické a medicínské. To se zásadně týkalo či mohlo týkat všech učitelů, v počátcích pražského učení pak výrazněji hlavně profesorů, kteří si při příchodu ze zahraničí své knižní podklady i poklady přinášeli s sebou, a knih, které pak tvořily základní povinnou četbu, jež měla být interpretována. Pochopitelně tu nastávaly rozdíly mezi těmito kanonizovanými texty a mezi komentáři k nim. Ty se připojovaly k těm knihám, které se na výkladech „četly“, ať už se jednalo o komentáře cizí, či průběžně stále hojněji o vlastní komentáře jednotlivých učitelů. Ti se ovšem mohli po stabilizaci univerzity krátce po jejím vzniku opírat nejen o své vlastní knihy, ale také – protože šlo ve většině případů o duchovní osoby či přímo o členy různých v Praze působících řádů – o knihy, které byly chovány v knihovnách těchto konventů, či o knihy v pražské kapitule.

Obě tyto skupiny knihoven měly na naše poměry poměrně rozsáhlé soubory knih, které do značné míry dokázaly základní potřebu zajistit. Nadto ale i v této oblasti přispěchal na pomoc Karel IV. se skutečně královským darem. Rodící se knihovně koleje, kterou založil v roce 1366 a nazval svým jménem a jež měla ve svých počátcích jen několik málo desítek svazků, věnoval krátce poté na tehdejší dobu impozantní knihovnu. Tu dostal po smrti vyšehradského probošta Viléma z Lestkova. Čítala celkem 113 svazků, získaných do značné míry v cizině, zejména za Vilémova pobytu u papežské kurie v Avignonu.

Nevíme sice do detailů, o jaké knihy šlo, přesto si však lze vytvořit alespoň rámcovou představu o složení kolejní knihovny nedlouho po tomto Karlově daru. Šťastnou náhodou se dochoval v té době u nás zcela ojedinělý lokační soupis knih Karlovy koleje, který už čítal přes dvě stě svazků a jehož základ tvořila právě Lestkovova knihovna. A lze bez nadsázky

FOTO: REPRO Z KNIHY KATALOGY KNIHOVEN KOLEJÍ KARLOVY UNIVERZITY

říct, že se nestačíme obdivovat tematické šíří této knihovny, jež podstatně překračovala potřeby tehdejšího univerzitního pedagogického procesu. Tím má být řečeno, že tu nejde jen o literaturu biblickou nebo teologickou či na ni navazující filozofickou, i když hojnou, ale setkáváme se tu i s knihami, které univerzitní výuku výrazně překračují. Ať šlo o literaturu historickou či klasické autory, kteří mohli být dobře využiti zejména na fakultě artistické.

Počet knih narůstal a zejména po založení řady dalších kolejí se rozšiřovala i možnost výpůjček těchto děl, čímž vzrůstala i příležitost jejich opisování studenty samotnými. Ti se k těmto i k jiným knihám dostávali i – a možná především – ve studentských burzách, kde navíc měli možnost dostat se i ke knihám z majetku příslušných profesorů. Vznikaly tak knihy studentských kolektáňů, nezřídka i jako zápisů vlastních přednášek, s různě zaměřeným výběrem textů základních i komentářových částí. Svým způsobem důležitější jsou ovšem rukopisy, jež vznikaly bezprostřední aktivitou jednotlivých vyučujících a obsahovaly vedle prací obecného uplatnění zejména spisy profesorů samotných, kteří patřili často k předním autorům své doby a jejichž literární činnost často přesahovala univerzitní horizonty. Už jejich počet i to, že zpravidla nejsou dochovány originální exempláře (tak např. i když nelze pochybovat o knihovně M. Jana Husa, známe od něho jako písaře jen zcela ojedinelé autografy, ač on sám je autorem desítek traktátů i menších děl v latině i češtině), naznačuje, že jsou známy nejen pouhé zlomky původního dochování textů známých, ale s velkou pravděpodobností platí, že zanikla i četná díla jako taková, a to i díla z pera osob významných.

Knihy scholárů

Nelze zapomínat ani na knihy, které byly do Prahy přinášeny studenty vracejícími se ze zahraničních studií a které si získávaly své čtenáře. To se týká zejména děl Jana Wiklefa, nejdříve filozofických, ale záhy také teologických, která se dostala do Prahy díky aktivitě tamních českých studentů. Proto když se Wiklefovy knihy dostaly v Anglii na „index“, je většina

dochovaného Wiklefova literárního odkazu známa zejména z knih pražské univerzitní proveniencce, přestože i zde pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka přikázal Wiklefovy knihy spálit. Ovšem stejně jako byla pražská výuka obohacována impulzy z ciziny, docházelo i k tomu, že pražská a zejména univerzitní knižní kultura se rozličnými cestami šířila do zahraničí. Není proto divu, že se knihy pražské univerzitní proveniencce dostávaly s návratem jejich majitelů scholárů nezřídka i do vzdálených zemí.

Pochopitelně knihy tak či onak spojené s univerzitou mohly vzniknout i na objednávku v řemeslnickém prostředí pražských měst, i když tu šlo spíše o výjimky. Šlo zejména o knihy zhotovované takzvanými katedrály. To byli profesionální opisovači, kteří se ale soustřeďovali zejména na psaní rukopisů kaligrafického charakteru.

Knihy pozdního středověku

Za sedmdesát let své předhusitské existence prošla kniha spojená s univerzitou mimořádně rychlým rozvojem. Hovořili v počátcích knihy o desítkách či několika málo stovkách exemplářů, v prvních dvou desetiletích 15. věku jich byly tisíce v Praze a doslova stovky dalších byly rozsety v ostatních centrech středoevropské vzdělanosti. Tam se tato díla dostávala v souvislosti s velmi pohnutou historií univerzity, ať šlo o normální učitelskou a žákovskou peregrinaci, či o všelijaké secese, na něž byla středověká evropská univerzitní historie tak bohatá.

Pro středověkou univerzitu tak platí věta Richarda z Bury, že kniha je přítel, který nikdy nespí a který je vždy hotov poučit bez křiku a výtek. Ostatně to platí i pro všechny doby následující a bohdá to bude platit i za vlády a převahy internetu.

Epilog této bohaté, i když často značně kontroverzní historie učinily věky následující. Začalo to již zmíněným spálením knih pražským arcibiskupem Zajícem z Házmburku a pokračovalo částečnou decimací knih zejména Karlovy koleje za husitské revoluce. Po zavedení knihtisku následovala likvidace psaných a „neužitečných“ knih karolinskými mistry a neblahý vývoj vyvrcholil po převzetí utrakvistické

Miniatura písaře ze zlomku rukopisné knihy západoevropského původu, 13. - 14. století, druhotně použitého počátkem 17. století na přebal sešitku s poznámkami seniora jednoty bratrské Matouše Konečného

FOTO: MUZEUM MLADOBOLSLAVSKA

univerzity jezuity v polovině 17. věku. Doslova ubohé torzo někdejší bohaté knihovny převzala pak po zrušení jezuitského řádu pražská univerzitní knihovna, jejíž nástupkyně, pražská Národní knihovna, tyto poklady zpřístupňuje studiu.

Literatura: Základní informace podává I. svazek Dějin Univerzity Karlovy 1348–1622, red. Michal Svatoš, zejména stati právě citovaného autora a Františka Šmahela; a Ivan Hlaváček, Knihy a knihovny v českém středověku, obě s odkazy na další literaturu.

Emer. prof. PhDr. Ivan Hlaváček, CSc.

Autor článku je vědecký pracovník katedry pomocných věd historických a archivního studia FF UK. Specializuje se na středověké pomocné vědy historické a správní dějiny, zejména na diplomatiku lucemburského období, kodikologii, dějiny středověkých knihoven a epigrafiku, jakož i na dějiny oboru. Je autorem mnoha odborných publikací vydaných doma i v zahraničí.

VYDAVATELSKÁ ČINNOST PRAŽSKÉ UNIVERZITY V PŘEDBĚLOHORSKÉM OBDOBÍ (1550–1622)

Michal Svatoš

Vydavatelská činnost pražské univerzity ve druhé polovině 16. století a na počátku 17. století (do roku 1622) je zcela ve znamení tištěné knihy. Tištěné texty pronikly nejen do odborné produkce univerzitních příslušníků, ale staly se pevnou součástí výuky a studijní přípravy. To, co se dnešním studujícím zdá být „zastaralou pedagogickou pomůckou“, bylo v 16. století převratným vynálezem, který umožnil rozšíření psaného (tištěného) slova do nejširších vrstev a v důsledku vedl ke skutečné demokratizaci vzdělání a písemné kultury. Tištěné učební texty svou dostupností (i finanční) dávaly studentům šanci ve středověku téměř neznámou – podílet se aktivně na výuce. Znamé „ikonografické“ schéma zpodobení učence čtoucího knihu se stalo realitou. Kniha už byla určena nejen k hlasitému předčítání širšímu okruhu posluchačů, ale i k samostatné (badatelské) práci s textem.

Průnik tisku na univerzity

Jedni z prvních, kteří poznali moc tištěného slova, byli univerzitní mistři a studenti. Proto jsou také „knihařská“ povolání úzce spojena s univerzitou. Knihaři (knihtiskaři) se stávají součástí univerzit a jsou v těsném kontaktu s autory a čtenáři z univerzitních kruhů. Na počátku novověku se stalo pravidlem, že většina knihtiskařů měla univerzitní vzdělání a někteří své vydavatelské a tiskařské domy přímo spojili s univerzitou, buď získáním titulu univerzitního tiskaře, nebo působením na univerzitní půdě.

Nejinak tomu bylo v Praze druhé poloviny 16. a počátku 17. století. Pražská akademie sídlící v Karolinu zdědila z předhusitského období rozsáhlý domovní majetek, který nebyl zcela využitý pro výuku, a tak pronajímala místa v kolejích mj. pro potřebu tiskařů, vazačů knih a distributorů knih. Skutečnou zvláštností karolinské univerzity bylo, že až na výjimku krátkého období

1605–1622 neměla vlastní univerzitní tiskárnu, ale využívala početných tiskařských „oficín“ v Praze k tisku učebnic a odborných prací univerzitních profesorů.

Na počátku 17. století byl jmenován tiskařem pražské univerzity (Academie pražské impresor) Pavel Sese (Sessius), který bydlel v univerzitní koleji krále Václava na Ovocném trhu. Sessius byl zdatným tiskařem, musel však neustále zápat s konkurencí dalších pražských knihtiskařských dílen, především však s konkurencí jezuitské akademie (univerzity) v Klementinu. Jeho tiskařská produkce mohla těžit ze spojení s konsistoří církve podoboji, která měla své sídlo v Karolinu, a tím i z určitého monopolu na „nekatolickou“ náboženskou literaturu. Ostatně i vlastní univerzitní tiskárna byla zjevně součástí boje katolíků a nekatolíků v českých zemích předbělohorského období. Sessius vydával tisky, které se staly významnou součástí konfesionálního soupeření kališníků – např. Písně horlivé o mistru Janu Husovi, které byly výrazem úcty k Janu Husovi jakožto zakladateli české reformace. Podstatnou součástí Sessiovy knihařské produkce byly práce karolinských profesorů, mnohdy texty vzniklé na univerzitě a pro výuku univerzitních disciplín. Slavným se stalo drama (divadelní představení) Břetislav M. Jana Kampana Vodňanského, které vycházelo vstříc humanistické zálibě v dějepisectví, antikizujících motivech a vlasteneckém veršování. Hra svou okázalou heroičností oslavující českou minulost vyvolala nevoli dobové cenzury a byla roku 1604 zakázána samotným kancléřem Českého království Zdeňkem Popelem z Lobkovic.

Knihtisk mezi kališníky a katolíky

Další z dominant univerzitního knihtisku se stalo jeho spojení s nižšími, městskými školami. Pražské Karolinum bylo vrcholem dobové školské pyramidy, která se skládala pouze ze dvou stupňů – nižších, tzv. parti-

kulárních škol, a univerzit, neboli, řečeno dobovou mluvou, akademií. Oba typy škol byly spojeny s městským prostředím a měly výrazně latinský charakter. Na pražskou karolinskou univerzitu přicházeli většinou studenti z městského prostředí, kteří prošli některou z městských škol. Univerzitní absolventi, pokud neodcházeli za vyšším studiem do ciziny, se pak většinou vraceli do městského prostředí jako kantoři partikulárních škol nebo soukromí vychovatelé mládeže. Uzavřený kruh vzdělanosti předbělohorského období byl ještě posilován konfesionálními momenty, které byly příčinou toho, že katolíci studenti vyhledávali zpravidla školy katolických měst českých zemí, klementinskou akademii a katolické univerzity v cizině. Na druhé straně kališníci putovali za vzděláním do škol nekatolických měst, do Karolina anebo na protestantské univerzity v Říši. To zásadně ovlivnilo nejen profil jednotlivých typů škol, ale i pedagogickou knižní produkci. Snad nejvýznamnější součástí školských pomůcek byly školní řády, předpisy, které se týkaly nejen institucionální podoby školy, školního personálu (učitelů, školních inspektorů, studentstva), ale i výuky. Tištěné školní řády se do českých zemí dostaly zjevně z německého prostředí, v němž hrály významnou roli v náboženském soupeření protestantů (především luteránů) s katolíky. První školní řád v našich zemích má původ právě v této oblasti, protože jeho autorem byl jáchymovský kazatel a Lutherův přítel Johann Mathesius.

S pražskou univerzitou pak byly spojeny prakticky všechny školní řády českých nekatolíků. Jejich řadu začíná slavný školní a vyučovací řád Melancthonova wittenberského žáka Matouše Kollina z Chotěřiny, který byl dokončen roku 1557. Kollin nezapřel ani ve školním řádu humanistu a vynikajícího znalce biblických jazyků (latiny, řečtiny, hebrejštiny) a zdůraz-

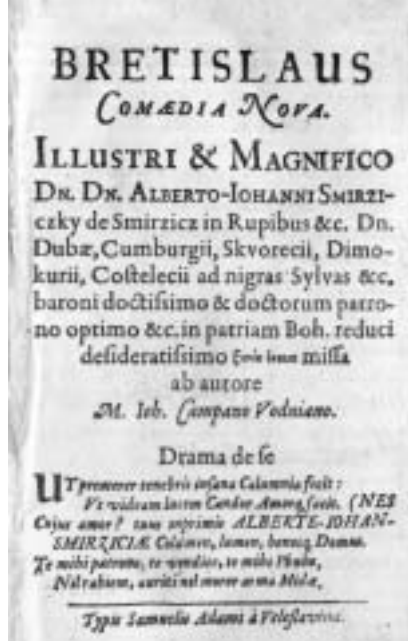
ňoval význam jazykové průpravy, která vede k samostatné četbě, znalosti reálií a k samostatnému myšlení.

Významný mezník v rozvoji škol představuje školní řád Codicilla z Tulechova z roku 1586, absolventa pražské univerzity, který do značné míry kodifikoval dobovou pedagogiku. Pro Codicilla byla základem vzdělání městská latinská škola kladoucí důraz nejen na teoretické znalosti, ale i na praktickou přípravu studentů pro obchod a městská řemesla. Za zaznamenání stojí ovšem i skutečnost, že autor vytiskl svůj školní řád u jiného absolventa a kolegy z pražské akademie, u slavného pražského tiskaře Adama Daniela z Veleslavína.

Od akademických edic po kalendáře

Veleslavín už byl v té době známou osobností, která se proslavila vydáváním odborných spisů (např. gramatik), překladů klasických a humanistických autorů, příležitostných tisků (veršovánek) nebo proslulých kalendářů. Nakonec Veleslavín nedělal nic jiného než jeho předchůdce a pražský tiskař Jiří Melantrich z Aventina, rovněž absolvent pražské univerzity. Melantrichova vazba na karolinskou univerzitu je dobře patrná na profilu jeho tiskárny: vydával edice „školských“ autorů (např. Terentiových komedií), jazykové slovníky, příručky stylistiky a gramatiky. Hledáme-li produkci typickou pro univerzitní profesory, najdeme ji v kalendářích označovaných dobovým pojmem minuce.

Univerzitní kalendáře byly ztělesněním snad všech dobových zálib. Základem minuce bylo kalendarium, které bylo spojeno s astronomickými zprávami a astrologickými předpověďmi, s informacemi o vlivu nebeských těles na nemoci a jejich léčbu, s hospodářskými instrukcemi a pranostikami o počasí. Minuce vycházely ze znalostí astronomie, matematiky, medicíny a přírodních věd. Nežrídka však sloužily i jako „literární“ texty obsahující vlastní autorovu tvorbu nebo úryvky z klasické a humanistické literatury. Tištěné minuce univerzitních profesorů byly ukázkami jejich odborné a literární zdatnosti, elokvence, humanistického vkusu, ale také vhodným dárkem k Novému roku nebo darem mecenášům či městským radám, od nichž autor očekával podporu. Zvláštním

Titulní list divadelní hry profesora pražské univerzity Jana Kampana Vodňanského *Bretislaus*, hrané karolinskými studenty (Praha 1614)

Titulní list sborníku gratulačních básní k bakalářským promócím na artistické (nyní filozofické) fakultě pražské univerzity (1611)

druhem „kalendáře“ byl Kalendář dobrodiní prokázaných pražské akademii, jež sepsal roku 1616 dlouholetý karolinský profesor M. Jan Kampanus Vodňanský. Kampanův kalendář je vlastně chronologicky řazeným seznamem darů a dárců pražské univerzity od karlovských počátků až po Kampanovu dobu.

Rostoucí pestrost tisků

S univerzitou souvisejí v 16. století začínající tisky univerzitních tezí závěrečných písemných prací, disertačních prací, seznamy uchazečů o univerzitní tituly,

pozvání ke zkouškám a promócím a nakonec i odborná pojednání, která vznikla z odborné a pedagogické činnosti profesorů.

Proslulými se staly tisky M. Martina Bacháčka, který pravidelně uveřejňoval výsledky astronomických pozorování, která prováděl např. s matematikem a astronomem Rudolfova dvora Janem Keplerem. Stejného rozšíření se dočkaly právní knihy shrnující právní nálezy českých měst nebo knihy právních výroků ve sporech o pozemky a nemovitosti. Ještě větší popularitě se těšily herbáře a především knihy s lékařskou tematikou, které byly vydávány v národních jazycích a ve velkých nákladech. Největší obliby se však dostávalo sborníčkům příležitostných básní, vesměs latinských; tyto knížky se věnovaly kolegům k nejrůznějším příležitostem – ke svatbě, narození dítěte, k získání univerzitní hodnosti stejně jako k postupu v úřadu.

Tištěná kniha pocházející z univerzitního prostředí vytvářela pocit sounáležitosti čtenářů a pomáhala tvořit slavné humanistické společenství literátů (*res publica literarum*), pro něž díky tištěnému slovu mizely hranice států, stavovské překážky a bariéry jazyků. Každý vzdělanec 16. století vyškolený v latině byl schopný latinsky stylizovat, veršovat a udržovat v latině písemný kontakt se sobě rovnými. To vše mu umožnila tištěná kniha, která se brzy stala doménou humanistických vzdělanců, jimž zajišťovala rychlou a masovou komunikaci a výměnu informací. Rozmach školství a univerzitního vzdělání v českých zemích 16. a na počátku 17. století byl do značné míry podmíněn rozšířením tištěného slova, které proniklo nejen do škol, ale také do úředních kanceláří, domů obchodníků a nakonec i do měšťanských domácností. Pro vzdělanou veřejnost se tak kniha stala nejen zdrojem poučení, ale také zábavy.

PhDr. Michal Svatoš, CSc.

Autor článku vede Ústav dějin Univerzity Karlovy a je specialistou na univerzitní dějiny středověku a raného novověku. Je mj. spoluautorem a redaktorem publikací *Bibliografie k dějinám pražské univerzity*, *Živá tvář Erasma Rotterdamského* a *Dějiny Univerzity Karlovy I.*

KLEMENTINSKÁ TISKÁRNA

Ivana Čornejová

První jezuité přišli do Prahy na pozvání Ferdinanda I. a české katolické strany v roce 1556. Téhož roku byla založena i nejstarší kolej u sv. Klimenta na Starém Městě pražském, zvaná běžně Klementinum. Zde se záhy úspěšně rozběhla činnost vyšších i nižších škol, aby tu zanedlouho vznikla akademie s teologickou a filozofickou fakultou, které při výuce mládeže zdařile konkurovaly utrakvistické Karlově univerzitě. O zřízení vlastní tiskárny otcové Tovaryšstva Ježíšova nemohli zatím uvažovat – provoz takové impresí (tak znělo dobové pojmenování tiskáren, termín pochází z latinského slovesa *imprimō, ere, impresi, impressum* - vtláčit, vtisknout) byl nákladnou záležitostí. Ačkoliv jezuité získávali různé fundace a dary od katolických mecenášů, přece jen si z úsporných důvodů potřebnou literaturu opatřovali v cizině a zadávali své tisky jiným tiskařům, např. Kašparu Kargesiovi z Haselštejna nebo Tobiáši Leopoldovi. Tak tomu bylo až do první poloviny 17. století. Záhy po Bílé hoře se sice klementinský rektor Valentin Coronius hodlal ujmout proslulé zkonfiskované impresí Samuela Adama z Veleslavína, ale panovník Ferdinand II. rozhodl jinak a tento konfiskát prodal Juditě Bylinové. Vážně začali jezuité uvažovat o zřízení vlastní tiskárny ve třicátých letech, kdy byla založena i arcibiskupská impresí. Jezuité tehdy převedli Sessiovu univerzitní tiskárnu do vlastnictví řádu. Nebyl to tak úplně svévolný čin – Karolinum bylo tehdy mezi lety 1622–1638 spojeno s Klementinem v jedno vysoké učení, na němž byli jezuité

de facto svrchovanými pány. Tato tiskárna také sídlila ve Velké koleji Karlově, Karolinu. Později se přestěhovala do Klementina, kde v letech 1639–1654 sídlila ve Svatováclavském semináři, což byl „internát“ pro jezuitské chudší studenty, kteří zde žili díky nadacím. Přestěhování tiskárny bylo rozumným opatřením – spadá totiž do období sporů o pražskou univerzitu mezi jezuity a kardinálem Arnoštem Vojtěchem Harrachem. Tehdy Ferdinand III. univerzitu Tovaryšstvu kvůli rostoucím rozepřím odňal. Jezuité tedy prozíravě umístili impresí do objektu, který bez pochyb náležel do vlastnictví řádu.

Vše se mělo vyřešit po roce 1654, tedy po tzv. univerzitní unii, kdy došlo k definitivnímu spojení Karolina s Klementinem, tentokrát na základě rovnosti, a kdy do správy této Univerzity Karlo-Ferdinandovy, navzdory zachovaným autonomním právům, aktivně zasahoval panovník. Již v roce 1648 obdrželi jezuité privilegium, jímž Ferdinand III. stvrzoval, že tiskaři mohou přijímat učně a vychovávat z nich tovaryše. Roku 1655 ale striktně ustanovil, že tato dosud řádová tiskárna musí sloužit celé univerzitě. Fakt, že toto opatření musel panovník znovu důrazně opakovat o rok později, svědčí

o tom, že se jezuité jeho nařízení zpěchovali. V roce 1656 tiskárna získala také své trvalé místo v Klementinu, kde setrvala až do zrušení řádu v roce 1773 (poté zde našla své místo tiskárna normální školy).

Ačkoliv se od padesátých let 17. století skutečně jednalo o akademickou tiskárnu, vymohli si jezuité svolení, že budou užívat impresum (tedy označení místa vydání knihy) v následné formě: *typis Universitatis Carolo-Ferdinandae in Collegio Societatis Iesu ad S. Clementem* nebo v německé podobě in *der Akademischen Druckerey in Collegio der Societät Jesu bey St. Clementem* (což znamená v akademické, resp. univerzitní tiskárně Tovaryšstva Ježíšova u sv. Klimenta). U českých tisků se nejčastěji užívalo jednoduššího impresum: v staropražské koleji blíž Mostu. Zde se, jak vidno, univerzita zcela vytratila. Jezuité tedy i v tomto případě dovedli hájit svá práva se vsí vehemencí. Nicméně až znělo impresum jakkoliv, jisté je, že v této tiskárně vyšlo od padesátých let 17. století do roku 1773 obrovské množství kvalitních knih psaných latinsky, německy, česky, ale i hebrejsky. Největší počet knih ovšem připadá na latinu. Vycházely zde vědecké tituly z různých oborů, všechny univerzitní

FOTO: REPRO. ZE SBORNÍKU NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE, ŘADA C. 2005 (1-4)

Langweilův model Prahy – pohled na areál Klementina, vpravo dole budova tiskárny (nyní vstup do Klementina z Karlový ulice)

závěrečné teze a disertace, spisy naukové i populárněji laděné, náboženské i osvětové. Tiskly se tu katechismy, kancionály, Bible svatě, legendy, kázání i liturgické příručky.

Produkce akademické tiskárny byla impozantní – není divu, že právě tato instituce hrála prim ve vydavatelské činnosti pobělohorských Čech. Pracovníci tiskárny – faktoři, písmolijci, grafici a řemeslníci z dalších profesí se zabývali i zlepšováním výtvarné podoby tisků. Docházelo k modernizaci písmové kultury, zkvalitňovala se typografie a jezuité se stali propagátory užívání mědirytin u frontispisů i v dalších případech užití (přitom zcela nevyloučili starší a levnější dřevoryty). Jak bývalo dobovým zvykem, i ve zdejší tiskárně se používaly starší rytecké předlohy, a tak v pobělohorských knihách nalezneme ilustrace či bordury ze 16. století z nekatolických publikací.

Zaměstnanci tiskárny, především faktoři, byli zapisováni do matriky filozofické fakulty a stávali se tak příslušníky akademické obce. Spadali tedy do pravomoci vrcholného univerzitního správního a soudního orgánu – akademického magistrátu. Třebaže produkce tiskárny rok od roku rostla, od počátku až do roku 1773 pracovalo stabilně v impresi vedle faktora zhruba jen osm tovaryšů. Řada z nich pocházela z Říše nebo i ze Švýcarska, kde bylo tiskařské umění na vysoké úrovni. I jezuité oceňovali jejich odborné kvality, a tak dokázali tolerovat, alespoň na počátku, i nekatolické vyznání.

V letech 1693–1697 byl faktorem Vojtěch Jiří Koniáš, jenž prošel zdejší tiskárnou už jako učeň. Právě ve svých učňovských letech (1677) čímsi popudil tehdejšího faktora Jindřicha Chlumeckého, jenž jej po uplynutí čtyřleté výuční doby odmítl povýšit na tovaryše. Vzpouzející se mladík byl dokonce na čas uvržen do akademického karceru (vězení, které bylo umístěno v Karolinu). Jeho druzi se za něj však postavili, byl ze žaláře osvobozen a povýšen na tovaryše. Raději ale hned poté odešel do Lipska, kde získal další odborné školení. Do Prahy se vrátil už jako renomovaný tiskař a získal tu vedoucí postavení. Jeho synem nebyl nikdo jiný než známý přehorlivý jezuitský misionář

a „hubitel českých knížek“ Antonín Koniáš... V našich dějinách sice pater Antonín získal pověst povytce negativní, ale i on byl autorem dobrých českých i německy psaných náboženských knih, které byly vytištěny právě v akademické impresi. Jistě ne nadarmo, s vtípem, ale i uznáním, nazvali současný vyhledávací systém Městské knihovny v Praze jeho tvůrci jménem tohoto jezuita – Koniáš. Drtivá převaha knih vycházejících z klementinské tiskárny se honosila vysokou jazykovou kulturou; to platí hlavně pro české tisky. Touto cestou jezuité přispívali k rozvoji českého jazyka a vystupovali jako jeho šířitelé, ne tedy jako zhoupci, jak se ještě stále v literatuře i v obecném povědomí objevuje. Samozřejmě češtinu podporovali v souvislosti s posilováním katolické víry. Možná v daném kontextu udiví, že v akademické tiskárně vyšla, a to dokonce opakovaně – v letech 1694 a 1716 – proslavená jazyková učebnice Jana Amose Komenského *Janua linguarum reserata* (Dvěře jazyků otevřené). Sluší se připomenout, že tuto příručku vydala i arcibiskupská tiskárna a později vydávaly katolické impresi, zejména díky piaristům, i Komenského *Orbis pictus* (Svět v obrazech). Vždy a všichni poctivě uváděli plné jméno autora i jeho předmluvu. Toho autora, jehož další, hlavně náboženské, filozofické a útěšné spisy byly jako heretické zakazovány.

Velmi šťastným počinem bylo spojení akademické tiskárny s činorodým vydavatelstvím Dědictví sv. Václava. Tento podnik založili ze svých soukromých prostředků v roce 1669 novoměstská pekařka Marie Štajerová a její syn, známý kazatel, misionář a spisovatel Matěj Václav Štajer. Zanedlouho se fond rozrostl o dary a odkazy příslušníků předních českých panských rodů – Šternberků, Valdštejnů ad. Toto nakladatelství přijal jezuitský řád pod svá ochranná křídla. Podnik sídlil v novoměstské koleji Tovaryšstva u sv. Ignáce (na dnešním Karlově náměstí). Úkolem Dědictví bylo vydávání a šíření „dobře katolických“ českých knih. Směřování této instituce zřetelně naznačuje už název první publikace, jež byla jejím jménem vydána v roce 1670 – Světlo katolického učení. Pro své Svatováclavské

dědictví sestavil sám Václav Matěj Štajer několikrát editovaný a populární kancionál a nejdůležitějším jeho činem bylo kompletní vydání nového překladu Bible české (poprvé v letech 1677–1715 a podruhé 1769–1771), obsahující jak Starý, tak Nový zákon. Knihy vydávané Dědictvím pak misionáři, faráři i jiní dobrovolníci zdarma rozdávali mezi obyvatele, často náhradou za nedobrovolně odevzdané staré evangelické tisky, milované poklady „víry otců“. Během let 1650–1751 bylo tímto způsobem mezi lid rozdáno asi 80 tisíc exemplářů náboženských knih.

Největší slávu si ale akademická tiskárna vydobyla v učeném světě vydáváním vědecké produkce univerzitních profesorů. Za pozornost stojí kupř. díla známých pražských jezuitských matematiků – Valentina Stansela, Jakuba Kresy (o trigonometrii), Josefa Steplinga či Jana Tesánka (o Newtonových objevech). Zde tiskl své práce i skvělý český polyhistor, lékař a hodnostář medicínské fakulty v polovině 17. století Jan Marek Marci z Kronlandu nebo významní právníci Andrea Schambogen, Jan Jindřich Turba ad. Právě v těchto pracích se uplatňovaly i výstižné vědecké ilustrace, které za svůj zdárný vývoj vděčí právě akademické tiskárně.

A ještě jeden pozoruhodný obor zprvu skvěle prezentoval klementinskou impresi – už v polovině 17. století zde jezuité začali vydávat hebrejské učebnice. Na pražské univerzitě působili tehdy hlavně v 18. století znamenití znalci orientálních jazyků, především svatého či posvátného jazyka – hebrejštiny (hovoří se dokonce o pražské hebraistické škole). Právo na tisk jejich děl však akademičtí tiskaři posléze ztratili; připadlo další z úspěšných pražských impresi. Té, kterou založil Karel František Rosenmüller, jehož podnik pak v 18. století šířil mj. jedny z prvních periodických novin.

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.

Autorka článku se specializuje na české a církevní dějiny 16.–18. století a dějiny českého školství. Působí v Ústavu dějin UK a v Archivu UK.

UNIVERZITNÍ NAKLADATELÉ – HISTORIE A SOUČASNOST

Jan Halada

Rozvoj kultury podléhá mnoha faktorům, přesto si můžeme těžko představit dynamiku a rozmach posledního půl tisíciletí bez přítomnosti knih. A knihy bez nakladatelů. K rozvoji mnoha tiskáren často přispělo i sepětí s univerzitními domy, přestože ustavení samostatných vysokoškolských nakladatelství proběhlo až později.

Na současném knižním trhu působí dnes velké množství nakladatelů a nakladatelství nejrůznějšího zaměření, velkých i velmi malých, domácích, ale i zahraničních, a především s různými formami vlastnictví. V komunikačním řetězci mezi autorem na jeho začátku a čtenářem na konci stále hraje důležitou a v podstatě nezastupitelnou roli právě nakladatel, což vyplývá z pozice knihy jako služebně nejstaršího média. Nakladatelství vysokých škol pak tvoří po celém světě nezanedbatelné procento z celkové každoroční produkce, a přitom bychom ještě nedávno – před rokem 1990 – na našem knižním trhu nenašli jediného vysokoškolského nakladatele.

Už po vynálezu knihtisku se postupně objevovali tiskaři, kteří vydávali i produkci tehdejších univerzit. Pojem tiskař je tu na místě, protože k oddělení činnosti a zejména profese nakladatele od tiskaře dochází až daleko později, víceméně je to umožněno až teprve rozvojem tiskových technik, nástupem nových technologií, ale také změnami ve společensko-politické oblasti, a to včetně zlevnění výroby papíru, gramotnosti, dopravních spojení, přesunem obyvatelstva z venkova do měst a mnoha dalšími faktory. K tomu u nás dochází až v druhé polovině 19. století. Tehdy také vznikají první velké nakladatelské domy, výrazně se rozšiřuje počet českých nakladatelství, především pak v Praze, a tak se již mluví o moderních nakladatelích, byť ještě mnozí z nich zároveň vlastní tiskárny

Jeden z nejstarších knižních mědirytů

a pochopitelně mají i svá knihkupectví. Vydávali třeba i časopisy a jiné periodické tiskoviny, ale postupně se hlavní náplní jejich činnosti stává právě vydávání knih, neperiodického tisku.

Od prvních tiskařů...

První česká knihtiskařská dílna se z Plzně stěhuje do Prahy asi již po roce 1478 a v celém Království českém se knihtisk rychle rozšiřuje stejně jako žánrová skladba. Ti nejznámější tiskaři tisknou i produkci, která je v Praze spojena s pražskou univerzitou. První institucionální tiskárnou, která má u nás přímou vazbu na univerzitu, je jezuitská tiskárna

v Praze, jež svou „dobou působnosti patří mezi evropskými sesterskými středisky k nejdéle fungujícím a kapacitou se bezkonkurenčně řadí do čela všech českých a moravských dílen“, jak uvádí Petr Voit ve své Encyklopedii knihy. Pochopitelně se vše děje v režii jezuitského řádu, jenž do Čech přichází v druhé polovině 16. století. Po zrušení řádu v roce 1773 je nástupkyní Klementinská tiskárna na Starém Městě pražském, stává se majetkem státu, sídlí i nadále v Klementinu a rovněž tiskne katolickou náboženskou literaturu, vysokoškolské učebnice i odbornou literaturu. Další v řadě je pak Tiskárna normální školy v Praze, druhá nejstarší státní tiskárna v zemi. Její vznik je pochopitelně spojen se školskou reformou císařovny a české královny Marie Terezie, která této tiskárně v srpnu 1777 udělila privilegium vydávat

školskou literaturu patentem z 10. 6. 1775 zřizujícím nakladatelství školních knih pro českou zemi, později nazývané Knihosklad (vyšel tu např. první Slabikář sedlské školy v c. a k. zemích). K Tiskárně normální školy patřil i sklad a prodej školních knih. V této souvislosti není od věci uvést, že se z Klementina nakladatelství i tiskárna přestěhovaly do Bartolomějské ulice (v místě bývalého jezuitského konviktu), později přesídlily o kus dál do Konviktské, až nakonec nakladatelství zakotvilo v Ostrovní ulici. Po vzniku republiky roku 1919 se nazývalo Státní školní knihosklad a od června 1921 Státní nakladatelství (nakladatelství zásobující svou publikační činností

FOTO: REPRO Z KNIHY ENCYKLOPEDIJE KNIHY; ORIG. KATALOG INCUNABULA XTOLOGRAPHICA 1453-1500; LAGERCATALOG 585

celou ČSR, jako podnik samostatné, ale s vrchní správou ministerstva školství a národní osvěty).

Za okupace došlo k jeho poněmčení a po roce 1945 bylo jako Státní nakladatelství pověřeno výrobou a distribucí učebnic. V průběhu let 1948–1955 se mění Státní nakladatelství ve Státní nakladatelství učebnic (1. 11. 1950). V důsledku politických změn se skladba titulů výrazně proměnila, a tak již v květnu 1949 tu například vznikla nová edice *Za socialistickou výchovu* (první svazek *Z. Nejedlého Ideová výchova na střední škole*), přičemž ediční profil byl jednoznačně ideově orientován, a to pod dozorem státních orgánů stranických složek. Od 1. 1. 1956 se mění na národní podnik Státní pedagogické nakladatelství s hlavní budovou v Ostrovní ulici, ale s jednadvaceti pracovišti na různých místech Prahy. Počet titulů rostl; v roce 1955 vyšlo 919 titulů, z toho 313 učebnic, v roce 1960 již 1648 (1039) a 34 časopisů (např. *Učitelství noviny*, *Rodina a škola* apod.). Vycházely tu také učebnice a učební texty pro odborná učiliště a učňovské školy a další rozšiřující se obory, a to včetně publikací pro vysoké školy, které ovšem nečinily rozhodující složku celé produkce.

V roce 1968 došlo k oživení skladby publikací, ale v následujícím období normalizace byly některé projekty zastaveny a nakladatelství opět plnilo svůj úkol monopolního vydavatele učebnic, jenž se řídí státními a stranickými direktivami. Během své existence disponovalo až 48 edicemi. Svou činnost ukončilo v roce 1993, avšak pod názvem SPN působilo krátce ještě několik dalších nakladatelství. Nástupcem se stalo SPN – pedagogické nakladatelství, nejprve ještě jako n. p., později a. s. Na produkci Státního nakladatelství učebnic navázalo také nakladatelství *Fortuna* (mezi ní a SPN došlo k právním sporům), ale jeho monopolní roli převzala téměř desítkou nových nakladatelů, např. také *Alter*, *H + H*, *Scientia* a řada dalších. Ročně vydávalo velké množství titulů, zpravidla přes dvě stě publikací.

Nakladatelství pro vysokoškoláky za komunismu

Specializovaná vysokoškolská nakladatelství u nás však dlouhou dobu nepůsobila. Učebnice a literaturu pro vysokoškoláky

vydávala například za Rakouska-Uherska i za První republiky, a vlastně až do března 1949, další nakladatelství, některá se specializovala na určité obory. Jiná vydávala tento typ produkce příležitostně, především je však nahrazovali soukromí nakladatelé. Dlouholetou éru soukromých nakladatelů u nás násilně přerušil Zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací (č. 94/49 Sb., přijatý Národním shromážděním 24. března 1949). Ten zakazoval činnost všech soukromých podnikatelů (nejdříve byli postiženi drobní soukromí knihkupci; 1. prosince 1948 měl SČKN celkem 1430 členů, v Praze 442, v Čechách 642, na Moravě a ve Slezsku 341, v zahraničí jednoho), ale vše šlo k novému zákonu. Jím se nakladatelství postupně stala majetkem politických stran, společenských organizací, jednotné odborové organizace, vrcholných organizací kulturních, hospodářských, zájmových, tělovýchovných a jiných, družstev, spolků při institucích povinně sdružených v Národní frontě, nebo zůstala natrvalo v rukou státu. Povolení pak získaly jen ideologicky zcela spolehlivé subjekty, přičemž produkce soukromých nakladatelů byla z větší části zlikvidována, malá část skončila v antikvariátech a jen menšina knih se dostala do prodeje.

Nezměnitelnou skutečností je však to, že se po únoru 1948 postupně formoval model plánovaného i regulovaného trhu, a tak se utváření nakladatelské scény začíná odehrávat pod přísným dozorem Komunistické strany Československa. Nejprve se objevuje celá řada nakladatelství nových (kromě těch, která vznikla po květnu 1945), přičemž některá vydávají částečně i vysokoškolskou produkci. Například to byla *Osvěta*, *Průmyslové vydavatelství*, *Přírodovědecké vydavatelství*, *Technicko-vědecké vydavatelství*, *Vědecké vydavatelství* a další, ale mnohá z nich existovala jen do konce roku 1952. Dne 25. prosince roku 1952 projednala vláda novou organizaci vydávání a rozšiřování neperiodických publikací, přičemž se hlavním distributorem stal národní podnik *Knihy*. Byla zřízena ústřední státní nakladatelství a nakladatelství rezortních ministerstev a úřadů a zároveň byly ustanoveny

jejich ediční rady. Tímto byl dokončen proces formování systému státních nakladatelství, a proto tehdy vznikají různé poněkud odpudivé a dnes těžko dešifrovatelné názvy jako *SNTL*, *SNDK*, *SZN*, *SNKLHU*, *NADAS* apod. Zároveň postupně mizí některá rychle vzniknuvší nakladatelství, ale i ta ještě přetrvávající po březnu 1949. A právě některá z těchto nakladatelství, jako například Státní nakladatelství technické literatury, Státní zemědělské nakladatelství, Státní zdravotnické nakladatelství, Nakladatelství dopravy a spojů a jiná, vydávají produkci určenou vysokým školám, a to podle zaměření, respektive podle tzv. gesce vydávané literatury, příslušející vždy určitému nakladatelství. Vedle toho pochopitelně existují na vysokých školách ediční oddělení, která vydávají skripta, avšak tato ediční oddělení nemají statut samostatného nakladatelství, stejně jako nemůže být zřizovatelem vlastního nakladatelství samotná vysoká škola.

V 60. letech nastává období renesance nakladatelské činnosti, mnohá stávající nakladatelství mění svůj název, který se kupodivu udržel i v pozdějším, tzv. normalizačním období. Především jsou však vyvolány v život nové edice a formuje se výraznější nakladatelská koncepce, která se snaží zbavovat některých forem direktivního řízení. Rozšiřuje se také výběr domácích i zahraničních titulů a autorská základna. Nastupuje totiž nová generace autorů, kteří poté dlouhodobě zvýšili kvalitu skladby edičních plánů, i když mnozí z nich pak byli v období normalizace násilně umlčeni. Rapidně rostou náklady knih. V roce 1968 (a 1969) dochází ke vzniku některých nových nakladatelství, z nichž se některá (např. *Horizont* či *Mona*) dokonce udržel při životě a jiná (např. *Symposium*) brzy na počátku normalizace zanikají, avšak k instalaci vysokoškolských nakladatelství nedošlo. Ediční oddělení vysokých škol po celé republice přirozeně reagují na celý proces změn probíhajících a sílících s postupem 60. let a mění skladbu své produkce. Dokonce vycházejí například v humanitně zaměřených školách jako studijní texty do té doby ideově nepřijatelné publikace, nicméně ke statutární změně nedojde.

Bohužel je tento nadějný nástup po srpnu

Vyobrazení svalstva

FOTO: REPRO Z KNIHY ENCYKLOPEDIAE KNIHY; ORIG. Z FONDU STRAHOVSKÉ KNIHOVNY

1968 postupně omezován a nakonec likvidován, i když důsledky normalizace jsou citelnější v destrukci edičních plánů na poli beletrie, především u domácích autorů, zatímco non-fiction literatura se vzpamatovává dříve, ať už jde o literaturu faktu, populárně naučnou nebo o encyklopedie. Normalizace si však všude vyžádá krutou daň, což se přirozeně týká i ediční a titulové skladby všech edičních oddělení vysokých škol.

Do listopadu roku 1989 tu tedy v podmínkách socialistické knižní kultury působí v České republice celkem 57 nakladatelství, přičemž některá se postupem času slučují, jiná zanikají a další vznikají. Například v roce 1985 jich je na knižním trhu 41, ale dá se říci, že jejich počet se v průměru pohybuje po celou dobu okolo 45 nakladatelství.

Polistopadový vývoj

Tento model musel v obecné rovině pochopitelně padnout s prvními změnami v politické struktuře a v postupně se transformující společnosti mohl vegetovat jen velmi krátce. První problémy zákonitě musela pocítit předlistopadová – tzv. kamenná – nakladatelství, která se nedokázala dostatečně rychle přizpůsobit novému, konkurenčnímu prostředí. Spektrum nakladatelů se závratným způsobem

rozšiřuje a po tři roky narůstá o další nové příchozí, bobtná a navzájem se prolíná. V takovéto doslova erupci se nakladatelé zprvu registrují na Ministerstvu kultury ČR, ale od dubna 1991 ani toto nebylo podmínkou, a tak ze státního dohledu už zbyla pouze povinnost místně přihlásit živnost na magistrátu...

Do hry o čtenáře tak jakožto nové nakladatelské subjekty vstupují tiskárny, spisovatelé a publicisté, zapojují se instituce, vědecké ústavy, galerie, muzea, archivy, knihovny, okresní a místní úřady, regiony, vydavatelství periodik včetně velkých médií, nově vzniklé politické strany, sportovní kluby s tradicí i nově vzniklé sporty, náboženské společnosti, církve apod. a pochopitelně také vysokoškolští nakladatelé. A tak od počátku roku 1990 dramaticky stoupl počet nakladatelů v podobě jakési ďábelské erupce doposud potlačované potence, takže číslo polistopadových pětacířiceti nakladatelství působilo směšně v porovnání s údaji, které přinášel každý další půlrok. V červnu 1990 bylo nakladatelů přibližně 400, v prosinci už 1 400 a v červnu 1991 dokonce okolo 2 500! Avšak tento nakladatelský boom ještě neměl konec, neboť v létě roku 1992 byl uváděn počet 4 000 nakladatelů. Ve Výroční zprávě Národní knihovny ČR za rok 1995 je uvedeno 3 232 záznamů nakladatelů (ISBN uvádí poněkud odlišná čísla, např. v roce 1995 2 017 nositelů, koncem roku 2005 již 3 745).

Polistopadoví nakladatelé realizovali svůj ediční profil především jako velmi volný, což bylo v té době do jisté míry pochopitelné, ale i u těch, kteří uváděli, že jejich produkce stojí na edičním profilu a samotných edičních řadách, chyběla signifikace toho, co skutečně vytváří ediční profil. Vyplývalo to z osobní zkušenosti a schopnosti se orientovat z vývoje trhu a jeho vztahů. Titulová produkce se začala velmi rychle měnit a brzy se začala prosazovat v počtu každoročně vydaných titulů, monografií, skript, sborníků z konferencí apod., ale i titulů již určených nikoliv jen primárně studentům či pedagogům, ale i odborné veřejnosti, nebo dokonce i širšímu okruhu čtenářů na stávajícím trhu. Ediční oddělení vysokých škol velmi rychle změnila svůj předchozí statut v nakladatelství konkrétní vysoké školy. A ať již nesla název přímo vysoké školy, či

se svým názvem hlásila k tradici a historickému odkazu, rychle se začala prosazovat na domácím knižním trhu. Ostatně počet vysokoškolských nakladatelství rok od roku stoupal a v žebříčcích počtu každoročně vydaných titulů se již v první polovině 90. let objevují v první desítku vysokoškolští nakladatelé. V současnosti je běžné, že produkce těch největších nakladatelů překračuje každý rok nejen počet sto, ale i dvě stě vydaných titulů, dokonce může stoupat až ke třem stům. Přirozené je důležitější kvalita produkce, nicméně podstatné je místo na knižním trhu, které tito nakladatelé dnes zaujímají, a také skutečnost, že již oslovují nikoliv jen odbornou veřejnost, ale často i běžného čtenáře. Široká a pestrá vlna nástupu nakladatelů po roce 1989 – včetně vysokoškolských – narušila dosavadní vztahy v knižní kultuře, rozbila jejich strnulost a neměnnost, výrazně oživila scénu, avšak neohrozila samu podstatu funkce knihy.

Moderní nakladatelé tedy urazili od doby, kdy se definitivně odděluje nakladatel od tiskaře a knihkupce, dlouhou cestu, v našich podmínkách také poznamenanou peripetiemi společenskými a politickými. Knižní kultuře jsou tedy vlastní problémy, které v jevové formě zasahují do spektra žité skutečnosti, a tím neustále vždy znovu a znovu oživuje a ozřejmuje svou podstatu. Do té míry je nakladatel i nositelem všech budoucích změn, které společně tyto subjekty zmíněného komunikačního procesu čekají a které nás ve své mediální funkci budou provázet. Vysokoškolští nakladatelé v něm pochopitelně – jak v historii, tak především dnes – mají své nezastupitelné místo a plní svou profesní a odbornou funkci v míře možností, které dokáží ve své činnosti uplatnit.

Doc. PhDr. Jan Halada, CSc.

Autor článku vyučuje na Fakultě sociálních věd již od doby jejího vzniku. Věnuje se především popularizaci filozofie a historie v publikační, ediční a přednáškové činnosti. V teoretické oblasti a vlastní produkci se zabývá problematikou knižního trhu a historií a současností českých nakladatelství.

OSUDY NEJSTARŠÍCH KNIH UNIVERZITNÍ KANCELÁŘE

Josef Petrář

Jako každá jiná evropská univerzita měla i ta pražská ve středověku svou kancelář, kde se soustředila správa a vedly potřebné úřední záznamy. Vznikaly tu nezbytné příruční pomůcky ze složek časem spojovaných v konvoluty a svázané úřední knihy. K těm náležela v první řadě statuta, soubor závazných usnesení univerzitní korporace, zejména těch, jež se týkala jejího autonomního právního řádu a byla pojata do souhrnného usnesení (kodifikovaná statuta). Pravidla se tvořila během praxe přejímáním nebo napodobením zvyklostí jiných univerzit.

Vznik řádu práv a povinností

Už první kancléř pražské univerzity arcibiskup Arnošt z Pardubic ustanovil ve svých Ordinationes z roku 1360 řád práv a povinností, jenž vycházel z dosavadní činnosti univerzitní organizace, a zdokonaloval jej podle vzorů hlavně univerzit pařížské a boloňské. Byla to směrnice ke vzniku statut, jež měla zabránit (ale nezabránila) rozpadu jednoty univerzitní korporace. Nezdá se, že by vysoké učení tehdy nějak spěchalo s vytvořením statut. Vše nasvědčuje tomu, že statuta vznikla až po osmi letech od arcibiskupovy výzvy. Zachovala se v několika rukopisných upravovaných variantách. Nejstarší v neúplném zlomku z roku 1385, který obsahuje kodex uložený v pražské Národní knihovně (Liber albus, sign. XIV D 25), byl doplňován složkami dalších řádů, usnesení a rektorských zápisů do roku 1615.

Neméně závažné byly univerzitní matriky, které – podobně jako statuta – sloužily delší čas jako hlavní příručky kanceláře. Bývali v nich poznamenáni nejen graduovaní členové akademické obce, ale zapisovaly se tam různé pro paměť důležité události ze života univerzity. Nejstarší matrika, o níž máme pově-

domí, obsahovala zápisy od roku 1358 a užívala se ještě v roce 1608. Od té doby je neznámá. Druhou známou matrikou je Liber decanorum největší artistické (později filozofické) fakulty. Do ní se zapisovaly rovněž závažné události, důležité partie fakultních statut z roku 1366, kalendář s poznámkami o tom, ve kterých dnech se nedisputovalo, nepřednášelo nebo kdy se konala volba děkana či rektora. Liber decanorum obsahuje také seznamy graduovaných členů fakulty, bakalářů a mistrů, vedené v letech 1367 až 1585. Konečně další známou matrikou se zápisy k pamatování bylo Album seu matricula facultatis iuridicae universitatis Pragensis. Užívala je kancelář samostatné právnické univerzity po celou dobu svého trvání v letech 1372–1418.

Pozdější osudy úředních knih

Uvedené staré úřední knihy kanceláře pražské univerzity, s výjimkou ztracené matriky z roku 1358, byly vydány v ediční řadě Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis, jež vycházela v polovině 19. století. Osudy rukopisů těchto pramenů zasluhují pozornost. Podnes se zachoval v původním rukopise jedině Liber albus v Národní knihovně v Praze. Vydání statut z roku 1385 v něm obsažených chystal profesor Miroslav Boháček v edici faksimilí Cimelia Bohemica, zdárně započaté v 60. letech minulého století. Dříve než k tomu došlo, byla řada zastavena. Matriky filozofická a právnická, jež byly v Archivu Univerzity Karlovy v Praze, se po dnešní dny nedochovaly, lépe řečeno jsou neznámé od konce druhé světové války. Tehdy, v dubnu 1945, je vedení někdejší německé univerzity v Praze, které historický archiv Karlova učení spravovalo, zabalilo spolu s dalšími cennými písemnostmi do

beden a hodlalo je evakuovat do Innsbrucku. Tam už nedorazily a nikdo dnes neví, co se s nimi tehdy stalo. Podle jedné z verzí mohly být zničeny při transportu v bombardované Plzni, doklad pro to však není. Pátrání, které se rozběhlo hned po osvobození a pokračovalo z několika podnětů s přestávkou do nedávné doby, nepřineslo kromě dohadů zatím žádný objev.

Nicméně dnes máme představu o fyzické podobě ztracených pramenů a lze je studovat z aktofotů, které dal v roce 1939 pořádit profesor Václav Vojtíšek, tehdy inspektor univerzitního archivu, krátce předtím, než byl donucen archiv úředně předat rektorátu německé univerzity. Tehdy také uložil mladému asistentovi archivu Karlu Beránkovi, aby fotokopie srovnal a očísloval. Když potom Vojtíšek převzal po osvobození archiv do správy, ukazoval rektorům, kteří si tradičně po své instalaci přicházeli prohlédnout poklad univerzity – archiv, fotografické kopie starých matrik, aby je upozornil na možnost rekonstrukce obou vzácných pramenů světlotiskem.

Díky úsilí PhDr. Karla Beránka byla po náročných přípravách v letech 1980–1982 vytištěna roku 1983 Polygrafii v Sadské zdařilá faksimile Liber decanorum, která dnes v celokožené vazbě může být reprezentačním darem Univerzity Karlovy při zvláště významných příležitostech. Dostalo ji například při nedávné oslavě výročí svého vzniku České vysoké učení technické v Praze.

Prof. PhDr. Josef Petrář

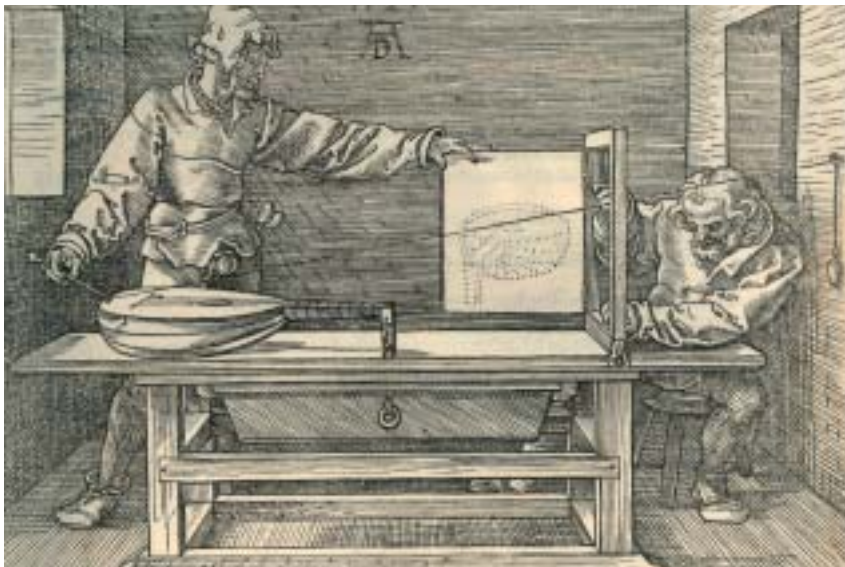
Autor článku je vědeckým pracovníkem v Ústavu dějin UK a Archivu UK.

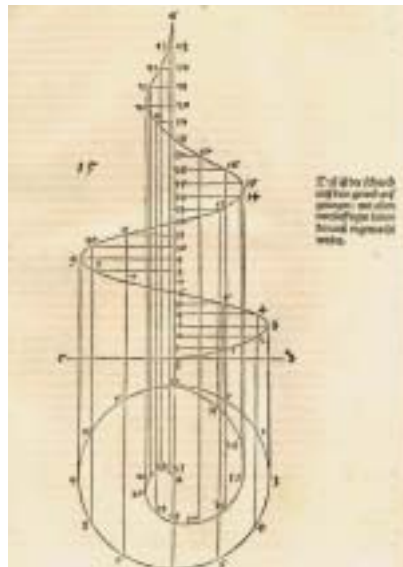
Rozsah sbírek Univerzity Karlovy je fenomenální ve své hodnotě i v tematickém rozsahu, který pokrývají. Sbírkou budou také hlavním tématem některého z následujících čísel časopisu Forum. Proto vám v souvislosti s ediční činností nabízíme sbírkový předkrm.

DÜRERŮV UNIKÁTNÍ TISK O PERSPEKTIVĚ

Jan Royt

Malíř využívající projekce k zobrazení předmětu v prostoru

Geometrická konstrukce sněžné ulice

V pražské Národní galerii návštěvníci obdivují výtvarně i ikonograficky pozoruhodný obraz německého malíře Albrechta Dürera (narozen 21. května 1471 v Norimberku, zemřel 6. dubna 1528 tamtéž) Růžencová slavnost objednaný gildou německých kupců v Benátkách v roce 1506 pro benátský kostel S. Bartolomeo a přivezený do Prahy z příkazu samotného císaře Rudolfa II. Dürerovy dřevořezy a rytiny používali umělci po celé Evropě, Čechy nevyjímaje, jako předlohy pro svá díla, jak víme i z obrazů zdobících velkou archu kostela sv. Jakuba ve Slavětíně, které namaloval v roce 1531 tzv. Mistr Slavětínského oltáře. Daleko méně je známo, že Ústav pro dějiny umění Filozofické fakulty Univerzity Karlovy vlastní vzácný tisk z pera Albrechta Dürera *Underweysung der messung mit der Zirckel und richtscheyt in Linien ebenen und gantzen corporen*, vydaný v Norimberku v roce 1525, tedy v samotném závěru umělcova života. Spis ukazuje další rozměr vynikající osobnosti Dürerovy, totiž schopnost teoretického uvažování nad uměleckými díly. Podněty k sepsání studie Dürer získal patrně během své italské

cesty, kde se mohl s velkou pravděpodobností seznámit s teoretickými spisy a úvahami velkých uměleckých osobností italské renesance, jakými byli například Leon Battista Alberti či Leonardo da Vinci. Dürer začal spis o geometrii *Underweysung der messung mit der Zirckel und richtscheyt...*, který je první matematickou knihou v německém jazyce, psát v době, v níž prožíval uměleckou krizi. Patrně ještě před cestou do Nizozemska, kterou absolvoval v letech 1520–1521, napsal úvodní kapitoly knihy. Publikace měla být teoretickým i praktickým podkladem pro porozumění konstrukcím perspektivy a proporcí, a to ve všech oborech výtvarné činnosti. Na sepsání studie se Dürer dlouho připravoval. Již v roce 1507 zakoupil v Benátkách latinské vydání Euklida vydané v roce 1505. Z příkazu císaře Maximiliána I. spolupracoval Dürer v roce 1515 na mapě zemské polokoule navržené dvorním astronomem Johannesem Ströblem. Dürerův grafický list *Melancholia I* z roku 1514 obsahuje matematické a geometrické prvky (magický kvadrát či mnohostěn). Při přípravě knihy pomáhal Dürerovi s překlady řeckých

a latinských děl jeho přítel Pirckheimer a radami z oblasti matematiky farář od Sv. Jana v Norimberku Johannes Werner. Slovo „messung“ (Messkunst) v názvu knihy použil Dürer jako německý ekvivalent řeckého slova „geometrie“, což lze dnes přeložit také jako „konstrukce“. V úvodu knihy objasňuje Dürer základní geometrické pojmy, jako jsou bod či linie. V dalších pasážích rozebírá konstrukce složitých křivek. V závěrečných pasážích se věnuje například zobrazení lidského těla v prostoru za pomoci geometrické sítě, což vidíme i na jednom z dřevořezů ilustrujících text. V závěru knihy uvádí Dürer praktické příklady, jak využít geometrie při konstrukci slunečních hodin, písmen, sloupů i při samotné malbě.

prof. PhDr. Ing. Jan Royt

Autor článku se zabývá dějinami umění. Působí jako ředitel Ústavu pro dějiny umění FF a jako zástupce vedoucího Ústavu dějin křesťanského umění KTF UK; na téže fakultě také učí.

VZÁCNÉ VYDÁNÍ HUSOVÝCH DOPISŮ S LUTHEROVOU PŘEDMLUVOU

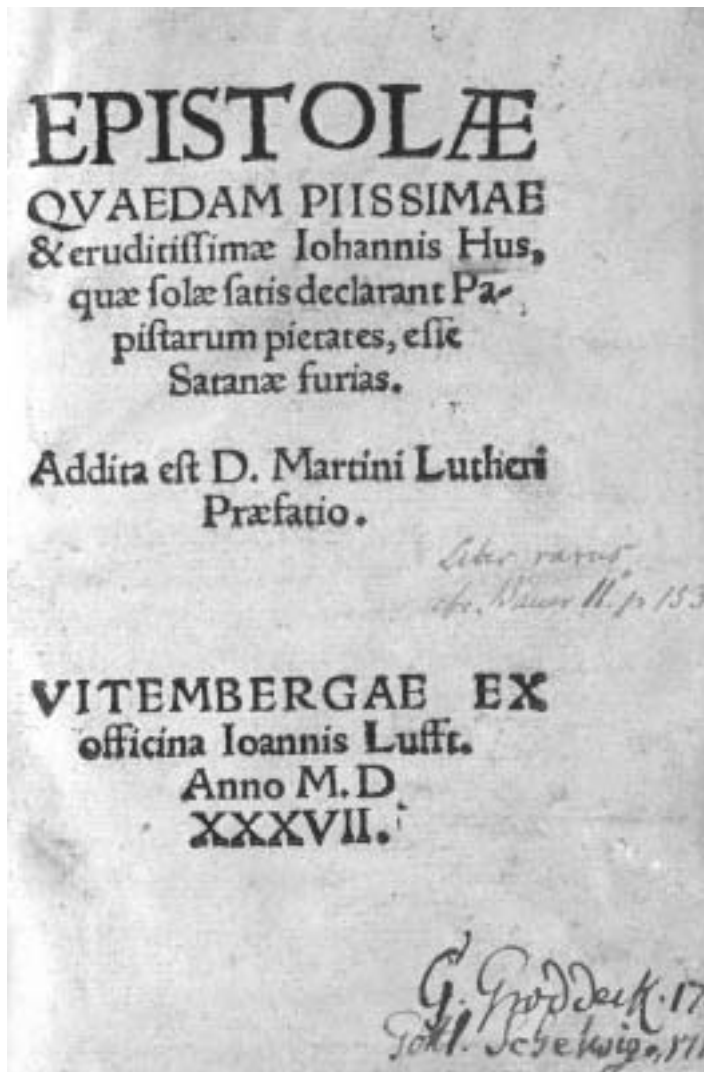
Vladimír Závodský

Sbírka starých tisků Archivu Univerzity Karlovy je sice nepočtená (přes 1 000 svazků), ale přesto obsahuje několik vzácných, historicky nebo umělecky cenných spisů.

K nim patří nesporně drobný svazek (č. 644) s titulem „Epistolae quaedam piissimae et eruditissimae Iohannis Hus, quae solae satis declarant Papistarum pietates, esse Satanae furias. Addita est D. Martini Lutheri Praefatio.“ Spis byl vytištěn ve Wittenbergu u Johanna Luffta. Vydavatel spisu není uveden. Spis obsahuje úplné latinské vydání Husových listů, dále všechna prohlášení, obrany a další dokumenty, převzaté ze spisu Petra z Mladenovic Relatio de Mri Iohannis Hus causa Constantinensi acta. Petr z Mladenovic, který byl na koncilu kostnickém písařem Husova ochránce Jana z Chlumu, zahrnul do svého spisu všechny události z posledního období Husova života od odjezdu z Prahy až po smrt na hranici v Kostnici.

Vedle Husových dopisů, psaných v kostnickém vězení, je zde například uveřejněn i protestní dopis 452 českých pánů i několik dalších dokumentů, týkajících se přímo pražské univerzity. Spis je důležitým dokladem pozornosti, která byla Husovi věnována již od počátku německé reformace.

K bližšímu poznání Husa a k rozšíření úcty k němu významně přispěl Martin

Titulní list wittenberského vydání Husových listů z roku 1537

Luther. Začátek Lutherova zájmu o Husa lze dokonce přesně datovat. Při známé disputaci Johanna Ecka s Martinem Lutherem, konané v Lipsku v létě roku 1519, nazval Eck Luthera „husitou“ a „českým kacířem“. Po skončení disputace dne 17. června 1519 vyjádřil utrakvistický duchovní Václav Rožďalovský Lutherovi svůj dík a předal mu Husův spis De ecclesia. Na základě četby tohoto spisu Luther prohlásil, že „nevědomky

jsme všichni husité a Pavel a Augustin jsou jimi do slova“. Když se potom seznámil s dalšími Husovými spisy, odmítl názor, že Hus byl kacíř, naopak jej považoval za svatého a prohlásil jej svým předchůdcem, což prý Hus prorocky předvídal.

Papež Pavel III. svolal na květen 1537 koncil do Mantovy. To vyvolalo silnou nevoli odpůrců papežství, kteří varovali před ohlášeným koncilem a usilovali o jeho zrušení. Do této doby spadá i zmíněné vydání Husových dopisů. Knihu vytištěnou oblíbeným Lutherovým tiskařem Johannem Lufftem opatřil předmluvou sám Martin Luther. Ta vyniká bojovým duchem a představuje významný doklad Husova podílu na rozšíření reformace v Německu.

Svazek uložený v Archivu Univerzity Karlovy, formátu 14,5x10 cm, svázaný v pozdější papírové vazbě, má 338 stran a je dobře zachovalý. Na titulním listu je několik vlastnických pří-

pisků. Kniha byla zakoupena před lety v některém z pražských antikvariátů za 900,- Kč. Její dnešní cena by byla mnohonásobně vyšší.

Vladimír Závodský

Autor článku pracuje v Ústavu dějin UK a archivu UK.

120, NEBO 122 LET OD ZALOŽENÍ SBORNÍKU LÉKAŘSKÉHO?

Ludmila Hlaváčková

Jaroslav Hlava

Prvé datum je většinou uváděno v literatuře, ale správnější je druhé. Příčinou této určité nesrovnalosti je skutečnost, že Sborník lékařský byl vydáván nepravidelně po sešitech – přičemž čtyři sešity měly vždy tvořit svazek. První číslo vyšlo v červenci 1885, čtvrté v březnu roku 1887. Dnes jsou čtenářům dostupné většinou pouze svázané, uvnitř nedatované sešity Sborníku, takže dostanou do rukou jeho první svazek s letopočtem 1887. Založení tohoto nejstaršího českého univerzitního periodika je spojeno s rozdělením pražské univerzity a její lékařské

fakulty na českou a německou v letech 1882/83. Aktivování české lékařské fakulty bylo obzvláště svízelné nejen po stránce technického vybavení, ale i proto, že většina německých přednostů klinik a ústavů tvrdila, že nelze pěstovat lékařskou vědu na potřebné úrovni v českém jazyce. Mladí členové profesorského sboru české fakulty – patolog Jaroslav Hlava, internista Josef Thomayer a dermatovenerolog Vítězslav Janovský – se rozhodli dokázat mezinárodní odborné veřejnosti opak. Časopis lékařů českých založený v roce 1862 byl zaměřen především na širší čte-

Josef Thomayer

nářskou obec praktických lékařů a publikoval jen kratší studie. Již na počátku letního semestru druhého školního roku české lékařské fakulty – v březnu roku 1885 – vyšlo v Časopise lékařů českých svolání Českým lékařům, v němž se ohlašovalo vydávání Sborníku, ve kterém budou publikovány větší původní vědecké práce. Kolegové v něm byli také vyzváni k subskripci pro rezervní fond nového časopisu. Vydavatelem byl učitelský sbor české fakulty, který obětavě zajistil valnou část základního kapitálu. Finanční podporu poskytla polovina profesorů – převážně mladších – a s jedinou výjimkou všichni docenti české fakulty.

Potřebu nového vědeckého publikačního fóra tedy pocítovala především mladá nastupující generace fakulty. Zmínění Hlava a Thomayer, první redaktoři, patřili k nejobětavějším pracovníkům Sborníku po stránce odborné i finanční. Opakovaně zachraňovali jeho vydávání, když se ocitl ve finanční krizi, nicméně v letech 1883–1890 kvůli nedostatku prostředků přestal vycházet.

V letech 1900–1907 byl obnoven pod názvem Sborník klinický, od roku 1908 se vrátil k původnímu názvu.

Význam tohoto periodika pro rozvoj česky pěstované lékařské vědy je zásadní. Odpoutání od německého jazyka manifestovali jeho vydavatelé i tím, že souhrny byly francouzské...

Doc. PhDr. Ludmila Hlaváčková, CSc.

Autorka článku pracuje v Ústavu dějin lékařství I. lékařské fakulty UK. Zabývá se především dějinami lékařství a zdravotnictví v 18. a 19. století se zvláštním zřetelem k dějinám lékařských fakult, nemocnic, zdravotnických reforem apod.

FOTO NA TĚTO STRANĚ ÚSTAV DĚJIN LÉKAŘSTVIA GIZICH JAZYKŮ I. LF UK

MAPOVÁ SBÍRKA SE STÁLE ROZRŮSTÁ

Petr Janský

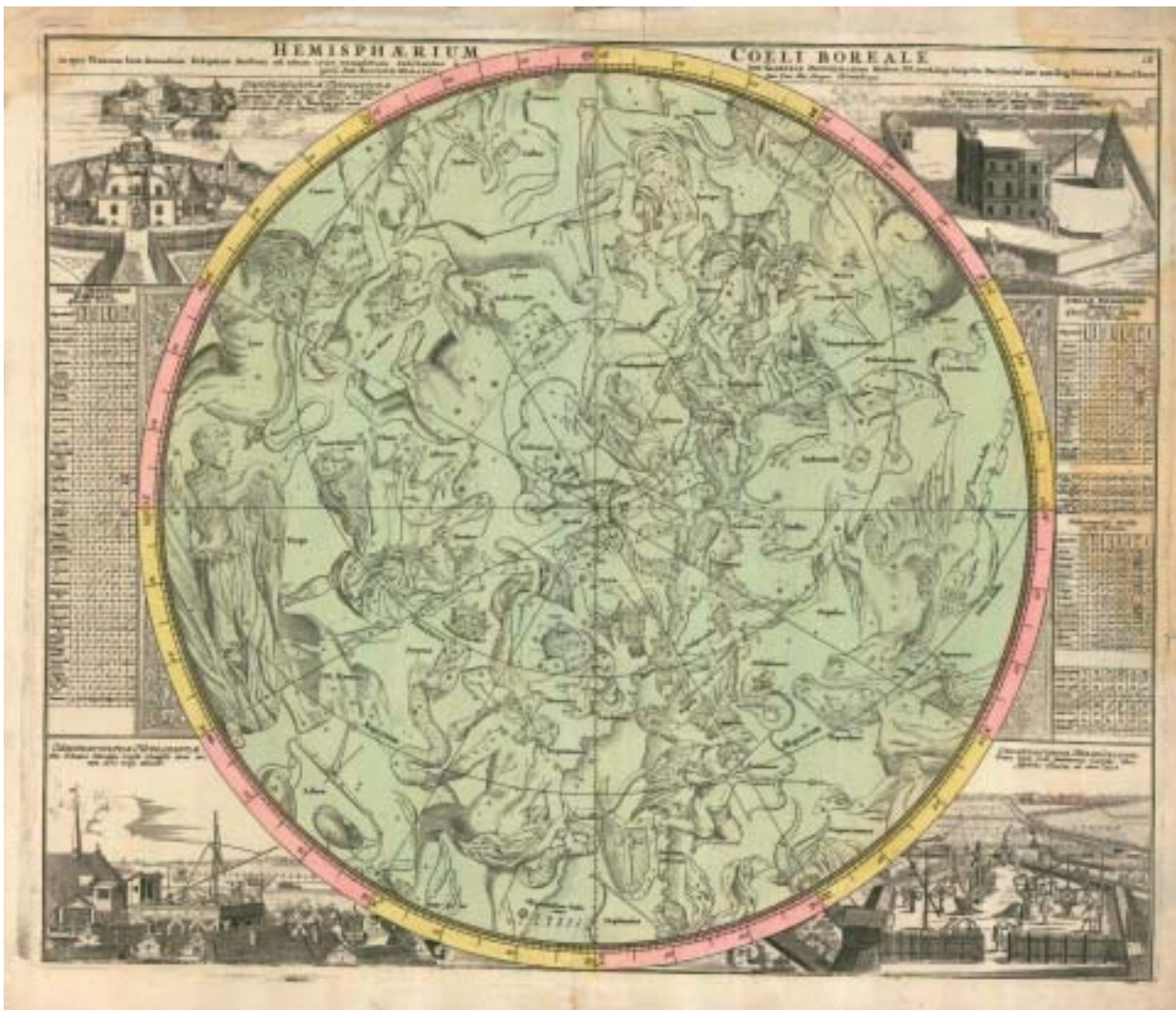

FOTO: ARCHIV MAPOVÉ SBÍRKY PRF UK

Hemispærium Coeli Boreale, Johann Baptista Homann, 1730

Staré mapy, plány a atlasy jsou nádhernými výtvarnými díly, v nichž nalézáme výjimečné spojení uměleckých projevů a vědeckosti, manuální zručnosti a vyspělé technologie. Kartografové historicky navazovali na díla svých předchůdců, snad i proto můžeme vysledovat výraznou snahu o uchování rukopisů, předloh, originálů a tisků map. Právě z tohoto důvodu usiloval významný český kartograf, profesor Václav Švambara, o vytvoření instituce, která by byla vnímána jako odborné a kulturní centrum s významným kartografickým bohatstvím.

Nynější mapovou sbírku zřídilo Ministerstvo školství a národní osvěty koncem roku 1920 jako Státní sbírku mapovou Republiky československé. Základem byly fondy Geografického ústavu Přírodovědecké fakulty, některé mapové listy z válečného archivu ve Vídni po rozpadu Rakouska-Uherska a kartografické archiválie různých knihoven. Profesor Švambara své dílo natolik miloval, že v poslední vůli určil, aby jeho popel byl uložen ve zdi sbírkového sálu.

Další představitelé – profesori Bedřich Šalomon a Karel Kuchař – v jeho díle pokračovali. Ve 30. letech minulého

Nova Totius Terrarum Orbis Geographica ac Hydrografica Tabula, Henrik Hondius, 1633

století stojí za zmínku významné práce na atlase reprodukcí starých národních map – Monumenta Cartographica, spolupráce na Atlase Republiky československé a na přípravě výstavy světové kartografie. Archivní fondy byly rozšiřovány akvizicemi zahraniční produkce a povinnými výtisky map od domácích institucí a firem. Po druhé světové válce připadly

Novus Orbis, Georgie Matthäus Seutter, (1778 – 1757)

Státní sbírce mapové nejdříve fondy map Německé univerzity, později byl fond obohacen i kartografickými archiváliemi Národního muzea. Po vzniku Československé akademie věd v roce 1952 je mapová sbírka včleněna do Geografického ústavu ČSAV. V roce 1993 se mapová sbírka vrátila do péče Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Děkan této fakulty v únoru 1994 zřídil samostatné vědecké a studijní pracoviště s názvem Mapová sbírka Univerzity Karlovy.

Ve sbírkových fondech jsou zařazeny originály a faksimile kartografických výtvorů od osmého století po dnešek. Snad nejhezčí kartografické výtvoří představují mapy atlasů ze 16., 17. a 18. století se jmény kartografických veličánů, jako jsou Mercator, Ortelius, Blaeu, Delisle, Homann, Seutter, ale také mapy zhotovené Müllerem, představitelem kartografie na území našeho státu. Mezi atraktivní exponáty patří i globy a z nich Cellův nafukovací globus z roku 1831. Starým mapovým dílům dominovaly umělecké prvky, jako jsou zdobné rámování titulu či mapové legendy – kartuše, alegorická znázornění Země, států, řemesel, obchodu – parerga, perspektivní pohledy na význačná místa, hlavně sídla – veduty. Poutavé jsou zejména krásné kolorované mědirytiny.

Mapový fond je využíván pro studium územních celků, pro srovnání znázorněného území a různých objektů v časové řadě. Je využíván obory i mimo Přírodovědeckou fakultu UK

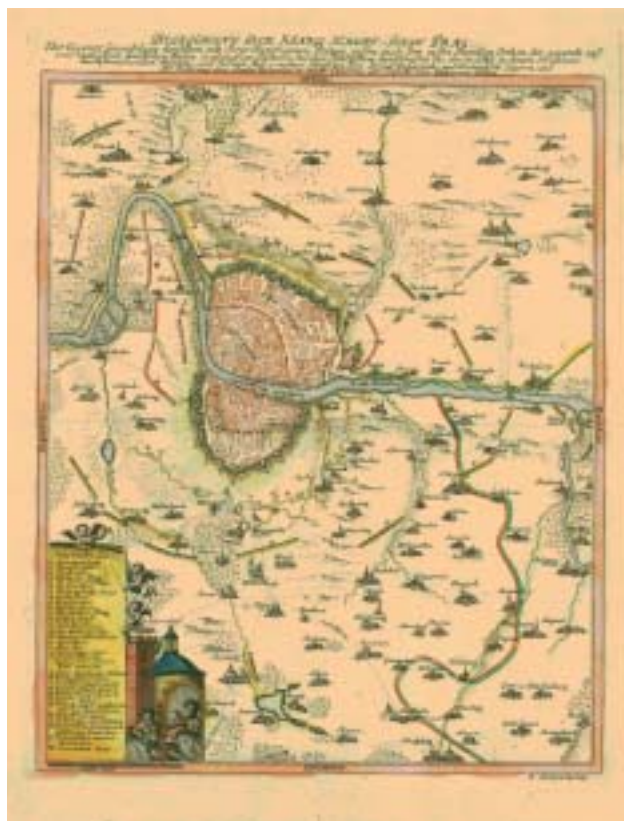
Europa recens descripta, Willem Janszon Blaeu, 1641

České království, Johann Loth, 1848

Rakousko-Uhersko, Gustav Freytag, 1890

Obležení královského hlavního města Prahy, F. B. Werner, 1742

FOTO NA TĚTO DVOUSTRANĚ: ARCHIV MAPOVÉ SBÍRKY PŘF UK

(archeologie, historie aj.). Častý je zájem o staré mapy a řada dotazů směřuje do oblasti lokalizace nejrůznějších objektů a jevů. Kartografické archiválie bývají i součástí výstavních expozic a vědním podkladem pro různé prezentace. Sbírkový fond je úměrně obohacován i o soudobé produkty. Jen tak může být zachována jeho kontinuita pro další generace. Kromě akviziční činnosti je pozornost soustředěna na digitalizaci kartografických předloh a tvorbu elektronického katalogu. Pracoviště napomáhá při podpoře širokého spektra uživatelů s důrazem na magisterské a doktorandské studium, při výzkumných a odborných úkolech, rovněž při prezentaci celé fakulty a Univerzity Karlovy. Mapová sbírka není jen jedním z řady pracovišť obsahujících kartografické archiválie, ale patří mezi několik nejvýznamnějších pracovišť svého druhu v naší republice. V univerzitní sféře bychom u nás významnější stěží hledali.

Mapová sbírka Univerzity Karlovy v Praze působí jako pracoviště Přírodovědecké fakulty. Je součástí její geografické sekce. Od svého vzniku je po celou dobu existence svým umístěním i funkcí spjata s Přírodovědeckou fakultou a její budovou na Albertově 6, i když ne vždy byla sbírka organizační součástí fakulty.

Ing. Petr Janský, CSc.

Autor článku vystudoval obor geodézie a kartografie. Působil odborně v oblasti redakční činnosti při tvorbě map a jako pracovník výzkumu a vývoje. Od roku 1998 je kurátorem mapové sbírky na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

BARRANDOVY CENNÉ KNIHY A LIDOVÁ PALEONTOLOGIE V LINGVISTICE

Jaroslav Marek

Harpes unguis — Podkovák z dlouhé hory.	Calymene parvula — Korušíček z Drabova.
Harpes vittatus — Podkovák od Lechkova.	Hemalozota Bohemica — Široký ráček z Drabova.
Harpes Montagnei — Podkovák se soukromostářského losa.	Lichas scabra — Zamračená hlavička, křepinatý očišok.
Harpes vesiculosus — Podkovák od Koněpru.	Trinocles ornatus — Moucha od Vinice.
Rensselaeriella radiana — Rak s krejcarovou hlavou.	Trinocles Goldfani — Moucha z Drabova.
Paradoxides bohemicus — Ozký špičák z Jince.	Amyx Booniani — Moucha se špičí.
Paradoxides spinosus — Široký špičák z Jince.	Dicride formosa — Obloukový rak.
Paradoxides rugulosus — Malý špičák od Felbavky.	Asaphus nobilis — Místový rak.
Hydrocephalus carem. — Malá muška se třecí krami ze Skřej.	Aegina rediviva — Eglička.
Ellipsocephalus Hoffi — Kozináký ráček.	Illaeana Buchardti — Lopaták.
Arisaena ciliocapitata — Věšák s křídly.	Acidaspis Bachi — Mečák.
Conoccephalites Sulzeri — Korušíček jinecký.	Acidaspis Prerasti — Pavouk od Jarova.
Conoccephalites striatus — Korušíček s očkami.	Acidaspis monstrata — Bohák.
Proetus bohemicus — Kubříčtáček od Koněpru.	Chelonus claviger — Rak s drápaným ocasem.
Proetus decem. — Kubříčtáček z Bocka.	Chelonus gibbus — Rak s jezancí hlavou.
Proetus sculptus — Kubříčtáček od Hostína.	Placoparis Zippeli — Ráček hrčákový.
Arcturina Kozinicki — Ložňanský ráček.	Cranidia Beaumonti — Křepatý očáček, semínková hlava.
Phacops cephalotes — Hlaváč z Danilce.	Sphaerocochus mirus — Umrčák hlava.
Phacops Sternbergi — Hlaváč od Hostína.	Staurocephalus Murchisoni — Křídový rak.
Phacops Velbortii — Špičáček hlava od Lechkova.	Brentius Braguardi — Pokřížkový rak z Danilce.
Dalmanites Hassmanni — Dvarecký rak motýlový.	Brentius palliseri — Opilák hlava a vejč (váže) z Koněpru.
Dalmanites socialis — Veselák.	Brentius umbellifer — Vejč (váže) od Lechkova.
Dalmanites Phillipi — Malý veselák.	Agnostus lateralis — Obojka.
Calymene foedata — Korušíček od Králového dvora.	Sua hirsuta — Chlupáček.
Calymene Baylei — Korušíček z dlouhé hory.	

Seznam českých nebo národních názvů zkamenělin, jak je zaznamenal prof. Antonín Frič v r. 1873

Jedním z pokladů Geologické knihovny Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy je slavné dílo Joachima Barranda, francouzského paleontologa žijícího v Praze, nazvané *Système Silurien du centre de la Bohême*. Vydával ho vlastním nákladem

v počtu 200–250 výtisků v letech 1852–1911. Je to jedno ze základních děl světové paleontologie a tvrdí se, že je zároveň vůbec nejrozsáhlejším dílem v dějinách vědy a techniky napsané jednotlivcem. Sestává z 28 tlustých svazků kvar-

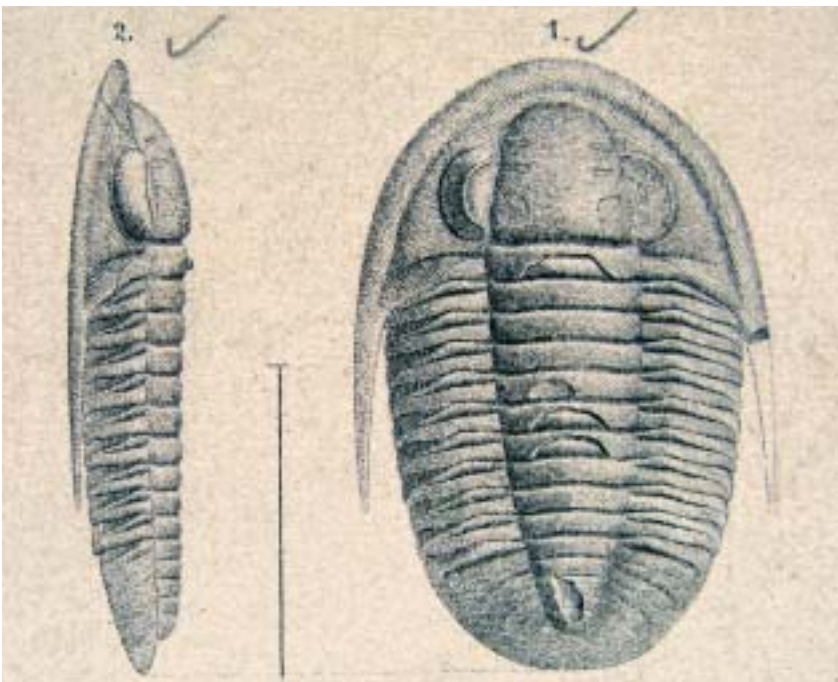
tového formátu, které jeden člověk najednou neunes. Knihy totiž dohromady váží přes sto kilogramů.

Kresby spojující umění a vědu

Nehledě na dodnes udivující vědeckou přesnost a preciznost, každého, i laika, knihy upoutají nádhernými litografickými tabulemi doprovázejícími text. Pouze ve 22 svazcích napsaných samotným Barrandem (zbylé svazky byly z rukopisů a nátisků tabulí editovány jeho pokračovateli) je těchto grafických listů velkého formátu 1 160! České zkameněliny na nich vyobrazené jsou jako živé, nakreslené podle svých kamenných předloh se všemi detaily, nedokonalostmi, prasklinkami a skvrnami kamene. Dokonalost kreseb, zejména těch pozdějších, je taková, že na jednotlivých litografiích lze vyobrazené zkameněliny měřit s přesností až na desetinu milimetru. Patří ke světovým vrcholům vědecké kresby a pro Barranda je kreslilo několik pečlivě vybraných umělců, ačkoli v prvním svazku o trilobitech Barrande, sám dobrý kreslíř, ještě řadu tabulí kreslil sám.

Protože každá krásná věc má mít svůj příběh, může náš estetický požitek při listování jednotlivými svazky Silurského systému zvýšit poznání zajímavé souvislosti spjaté s Barrandovým pobytem v Čechách.

Vznik Barrandova díla vychází z obrovské a nesmírně cenné sbírky zkamenělin, prý největší na světě. Z časových důvodů Barrande nesbíral kameny jen sám, ale zaměstnával za tímto účelem několik bývalých lomařských dělníků a skalníků po téměř padesát let. Aby se s nimi mohl domluvit, naučil se česky dokonce dříve než německy (němčina byla tehdy v českých zemích úředním jazykem). Současníci vzpomínají, že Barrande mluvil česky pomalu, jako by nad tím, co říká, musel přemýšlet, ale správně a bez přízvuku.

Kubříčtáček od Hostína

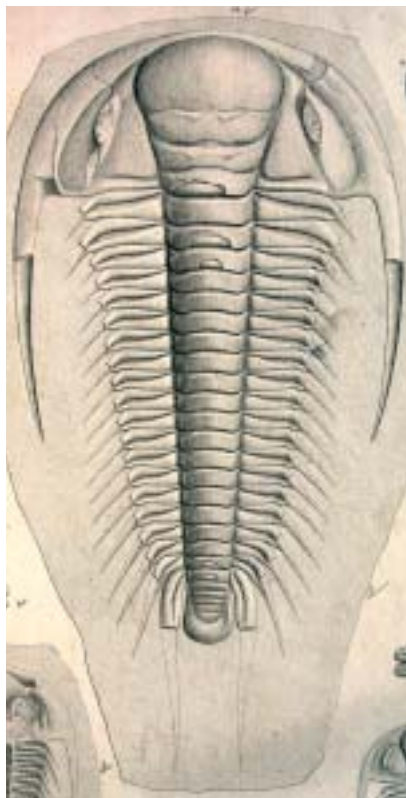
FOTO: REPRO Z KNIHY SYSTÈME SILURIEN DU CENTRE DE LA BOHÈME

Potvrzuje to i jeden z dochovaných Barrandových dopisů adresovaný F. Palackému – list je psaný bezchybnou češtinou. Jan Neruda dokonce dával Barrandovi jako jednomu z prvních k posouzení svoji sbírku básní Hřbitovní kvítí.

Lidové názvy zkamenělin

Z diskusí o zkamenělinách s lomařskými dělníky, prostými lidmi, kteří často neuměli číst ani psát, vznikly časem české národní názvy zkamenělin. Jejich vznik podpořilo i to, že na konci 19. století se po vzoru Barranda stalo sbírání zkamenělin módou a velké sbírky vlastnila celá řada sběratelů, např. opat Strahovského kláštera H. J. Zeidler, smíchovský sládek J. M. Schary, pražský policejní ředitel L. von Sacher-Masoch, berounský guberniální rada I. Hawle a mnozí další. Navíc v té době vznikaly i sbírky zkamenělin Národního muzea a Karlovy univerzity. Zkameněliny sbírala i česká šlechta, např. Sternbergové a Kinští, a pěknými trilobity se chtělo pochlubit i mnoho dalších lidí. Ti všichni od kopáčů zkameněliny kupovali a pro skalníky to byl vítaný zdroj příjmů. Aby se domluvili, vytvořili si skalníci české názvy pro celou řadu zkamenělin, nejvíce však pro trilobity, kteří šli nejlépe na odbyt.

O popularitě zkamenělin mezi prostým českým lidem na Berounsku, odkud většinou skalníci pocházeli, svědčí i dochované perníkové formy ve tvaru trilobitů. To, že se u nás na poutích prodávali mimo perníkových srdcí, miminek v povijanu, panenek a husarů také perníkoví trilobiti, je světovou raritou. Je to však zároveň dokladem toho, že české názvy zkamenělin jsou skutečně lidovými jmény, a ne jen jakousi svéráznou hantýrkou lomařských dělníků.

Ouzký špičák z Jince

Zamračená hlavička, kropenatý ocásek

V roce 1873 zaznamenal A. Frič kolem padesáti českých názvů zkamenělin. Většinou dobře vystihují tvar té či oné zkameněliny. Například trilobit *Selenopeltis* s dlouhými trny připomínajícími koště byl nazýván „metlákem“, polokruhovitě ocasní štítu rodu *Scutellum* zase „vádrlaty“ (= vějíři). Trilobitům rodu *Harpes* se říkalo podle podkovovitého lemu kolem hlavy „podkováčič“ a *Ectillanovi* podle tvaru hlavy i ocasu „lopatáč“. *Sphaeroxochus* poněkud připomínající lebku dostal jméno „umrlčí hlavička“ a rod *Caphyra* s kruhovitou plochou hlavou „krejcarový rak“. Malí agnostidní trilobiti, kteří mají hlavový a ocasní štít skoro stejného tvaru, takže

na první pohled není vidět, kde vlastně mají předek, byli nazýváni „obojamové“. Podle naleziště u dvora Veselá v Berouně byl trilobit *Dalmanitina socialis* pojmenován „veselák“. A tak bychom mohli pokračovat. Kromě trilobitů se dostala národní jména i některým hlavonožcům. Rovné, tužkovité schránky rodu *Dawsonoceras* s výraznými příčnými prstenci skalníci nazývali „šroub“, vzdušné kulovité schránky rodu *Gomphoceras* „vajčko“ a obývací komory rodu *Phragmoceras*, rozštěpené šterbinovitým ústím, dostaly krásné jméno „prdeláč“. Národní názvy zkamenělin jistě mohou vzbudit úsměv. Jde však o lingvistickou raritu a žádný jiný národ na světě se nemůže ničím podobným pochlubit.

Barrande J. (1852): *Système Silurien du centre de la Bohême. I ère Partie: Recherches Paléontologiques. v. 1, Trilobites.* - Praha.

Barrande J. (1865): *Système Silurien du centre de la Bohême. I ère Partie: Recherches Paléontologiques. v. 2, Céphalopodes, I ère série, Pl. 1-107.* Praha.

Barrande J. (1868): *Système Silurien du centre de la Bohême. I ère Partie: Recherches Paléontologiques. v. 2, Céphalopodes, I ère série, Pl. 245-350.* Praha.

Barrande J. (1872): *Système Silurien du centre de la Bohême. I ère Partie: Recherches Paléontologiques. Supplément au Vol. I. Trilobites, Crustacés diverse t Poissons.* - Praha.

Frič A. (1873): *Skalníci Berounští a Pražští co prstonárodní paleontologové.* - Živa, 11: 173-174. Praha.

Jančaříková I., Chlupáč I. (1994): *Formy na perník s motivem trilobitů.* - Český Kras, 19:48-50. Beroun.

doc. RNDr. Jaroslav Marek, CSc.

Autor článku přednáší paleontologii na Ústavu geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty UK. Ve volných chvílích se věnuje historii geologických věd.

Vážení čtenáři,

v tomto čísle probíráme od první do poslední stránky ediční počínání Univerzity Karlovy. Pro odlehčení vážných témat jsme pro vás uprostřed čísla připravili kvíz žertovně ověřující vaše znalosti nakladatelských fines. Nelekejte se, není na známky a řešení najdete za poslední otázkou.

1) I 600 guldenů – dost peněz na koupi dvaceti městských domů nebo osmi zemědělských usedlostí. Právě tolik si musel do začátku půjčit evropský vynálezce knihtisku Johannes Gutenberg. Mediální podnikání bylo nákladné už v dřevních dobách. Kolem roku 1450 Gutenberg použil pro techniku tisku pomocí pohyblivých písmen jemně upravený prastarý stroj. Který to byl?

- a) španělskou botu
- b) lis na víno
- c) zátkovací stroj
- d) buchar

2) Už několik století před Gutenbergem však techniku tisku pomocí pohyblivých prvků, ze kterých se sestavovala tisková strana, znaly a používaly kultury, jež v poslední době opět dobývají západní technický svět. V roce 1040 v těchto zemích použili k tisku porcelánové dílce a ve 13. století pak už kovové lité znaky. Víte, ve kterých zemích se tisklo už před Gutenbergem? Správné jsou tentokrát DVĚ možnosti.

- a) Japonsko
- b) Persie
- c) Korea
- d) Indie
- e) Čína
- f) Řecko
- g) Řím

3) V dobách, kdy ještě knihy vznikaly s pomocí husího brku, připomínaly mnohé litery spíše hieroglyfy. Získat praxi ve čtení nebo spíše luštění těchto knih pomáhá i studium rukopisných středověkých návodů ke psaní. Jeden z nich – traktát o notule – je uložen také v Univerzitní knihovně UK. Písmena byla tehdy „malována“ a do vět spojována podle velmi složitých pravidel. Tipyte si, které písmeno je na obrázku?

- a) M
- b) c
- c) l
- d) R

4) Na přelomu 16. a 17. století, v době před Bílou horou, měly v tiskařské produkci velké zastoupení také pedagogické knihy. V tiskařských lisech vznikaly nejenom učebnice, ale také školské řády. Autorem prvního českého školního řádu je profesor Karlovy univerzity Matouš Kollin z Chotěřiny. V Praze vedl sou-

FOTO: REPRO Z KNIHY KNIHTISKA UK

kromou partikulární školu v Domě U toulu. Víte, co podle tohoto školského řádu žák po absolvování tří stupňů školy umět NEMUSEL?

- a) Trojčlenku a základy řečtiny
- b) Stojku na hlavě a kotoul
- c) Základy logiky a dialektiky
- d) Základy zpěvu a literárního projevu

5) Než prodavač vystaví knihu do regálu, projde rukopis mnoha rukama i četnými elektronickými operacemi. Lidé i oddělení starající se o jednotlivé fáze knižní výroby mají čas od času více či méně záhadná označení. Tušili byste například jako autoři publikace, co se s vaším dílem děje, kdybyste se dozvěděli, že teď prochází oddělením DTP?

- a) DTP označuje místo, kam editoři nakladatelství archivují rukopisy, které se nehodí pro publikování. Název vznikl z latinského Divido Teram Publico (přeneseně: odděleno od veřejné oblasti).
- b) DTP je zkratka Dělnické Tiskové Přípravy. Označuje proces nebo místo, kde se kompletují matrice pro jednotlivé tiskové strany. Tiskařští dělníci tady z malých olovených literek sestavují slova, věty a následně celé řádky.
- c) Člověk nebo oddělení s označením DTP má na starosti tzv. Dlouhodobý Tiskový Plán. Podle něho se řídí a kontroluje chronologický proces korektur, sazby a tisku všech knih v nakladatelství.
- d) DTP – zkratka z anglického DeskTop Publishing. Přeneseně jde o název oddělení tiskárny nebo nakladatelství, které má na starosti proces převodu textu a obrazových předloh digitální cestou na podklady určené ke konečnému zpracování tiskem.

6) Číslo ISBN najdete v každé knize, deset numer celosvětově identifikuje každou publikaci. Můžete z něj vyčíst zemi, kde byla kniha vydána, nakladatele nebo jazykovou oblast, v níž působí. Systém mezinárodně uznávaného označování knih ISBN (International Standard Book Numbering) byl v Československu přijat 1. ledna 1989. Víte, kdo čísla českým knihám přiděluje?

- a) Odbor pro registraci, kontrolu a dohled nad publikačními aktivitami Ministerstva kultury České republiky
- b) Národní agentura ISBN, která sídlí v Národní knihovně ČR a která také uděluje registrační čísla hudebninám (ISMN)

- c) Čísla jsou částečně losem přidělována mezinárodním počítačovým systémem, který v Česku spravuje Univerzita Karlova
- d) Série čísel pro ČR jsou pro každý rok dodávány mezinárodní agenturou ISBN se sídlem v Paříži. Jednotlivá čísla knihám pak přiděluje Unie vydavatelů.

7) Na kterém z portrétů je vyobrazen člověk, jenž vylisoval novou éru komunikace?

a)

b)

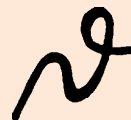
c)

d)

8) Při korekturách všech textů používají nakladatelští redaktori sadu specifických znaků (korektorských značek), kterými bývá v textu vyznačeno, jaká chyba se v řádku stala a jak ji opravit. Tipnete si, co se po korekturách stane s textem, který je označený tímto znaménkem?

- a) Jde o znaménko deletatur, které značí, že část textu je špatně, a bude proto odstraněna.
- b) Znaménko označuje slovo nebo větu, která byla dodatečně doplněna, a autor žádá začlenění do textu.
- c) Tímto znakem byly v minulém režimu označovány části textu, které byly ideologicky nevhodné, a proto po schválení nadřízených orgánů z finálního textu zmizely.
- d) Znamení V označuje na konci stránky text, který byl zkontrolován (z latinského video) a může být poslán do tiskárny.

Správně odpovědi: 1b; 2c; e; 3c; 4b; 5d; 6b; 7d; 8a

Autor: redakce

Zdroje:

Vebr, L. a kol.: Knihtisk a UK
 Jirák J.; Köpplová, B.: Média a společnost
 Osvaldová, B.; Halada, J. a kol.: Encyklopedie praktické žurnalistiky

SPOLEK ABSOLVENTŮ A PŘÁTEL UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE – CAROLINUM

Ubres 2006

Ubres 2006

Urbes 2006 – rozvoj měst v odkazu přemyslovské tradice

Ve dnech 21. a 22. listopadu 2006 se v nově zrekonstruovaných a zrestaurovaných konferenčních prostorech Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy na Malostranském náměstí konala konference, která se zamýšlela nad historickou tradicí, aktuálním stavem a vývojovými trendy českých měst. Nad konferencí převzali záštitu předseda vlády ČR, ministr kultury ČR, primátor hlavního města Prahy a rektor Univerzity Karlovy v Praze.

Spolek Carolinum spolu s dalšími organizátory – Sdružením historických sídel Čech, Moravy a Slezska, Asociací pracovníků univerzitní administrativy a společností Academy partners – pozval reprezentativní fórum odborníků z akademických, vědeckých a výzkumných institucí a zástupců státní správy, krajských a městských samospráv, spolků a sdružení, kteří přednesli příspěvky, tematicky zařazené do tří bloků.

I. Historické poselství Přemyslovců

Sekce podtrhla historickou tradici, kterou promyšleným a systematickým vytvářením municipalit založila dynastie Přemyslovců,

jejichž 700 uplynulých let od konce vlády si letos připomínáme. Za vlády Přemyslovců dosáhla města významného rozvoje a zásadního významu. České království se opíralo o silná města a na jejich moci bylo přímo závislé. Tomuto aspektu, ale také problematice zachování ojedinělého kulturního dědictví se věnovali ve svých přednáškách významní historikové:

Prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc.:

Zakladatelské dílo přemyslovské dynastie

Prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.:

Přemyslovská epocha optikou dneška

Doc. PhDr. Václav Ledvinka, CSc.:

Přemyslovské setkání s Prahou

Doc. PhDr. Josef Štulc:

Památkové hodnoty přemyslovských měst v současnosti

II. Obraz a vývoj českých měst

Tato část konference na příkladech zvolených měst a trendových společností hledala řešení současných problémů kvality života obyvatel. Vyslechli jsme názory zástupců Olomouce, Mostu, Kouřimi a Písku, reprezentanty firem zabývajících se informačními technologiemi a dopravou i samotné developery.

III. Municipality na horizontu 3. tisíciletí

Závěrečný, třetí programový blok konference se věnoval pohledu do budoucnosti. Pojednal o výzvách, příležitostech a problémech, se kterými se budou česká a moravská města pravděpodobně setkávat v následujících letech. Po zmapování faktorů a vývojových tendencí, které budou hrát v této souvislosti důležitou roli a které již ovlivňují a v budoucnosti budou rostoucí měrou formovat tvář evropských měst, včetně měst na našem území, jsme se zaměřili zejména na tři významné procesy:

1. na další vývoj urbanizace a na změny, které tento vývoj vyvolá v prostorové organizaci společnosti;
2. na příležitosti a rizika, jaká bude pro naše města znamenat pokračující globalizace české společnosti a s ní spojená internacionalizace městského prostředí, příliv migrantů z kulturně často vzdálených zemí a nutnost jejich integrace, prohlubující se soutěž mezi evropskými městy o zdroje a vliv;
3. na nové příležitosti a současně také problémy, které vytvořily a nadále budou v českých a moravských městech vyvolá-

Ubres 2006

Svatoštěpánské setkání

vat prostorové důsledky a souvislosti radikální transformace naší společnosti, probíhající od roku 1989. Zaměřili jsme se na exponované vnitroměstské prostory, jako jsou historická jádra, opuštěné nebo nevyužité areály – brownfields, sídliště i zóny komerční a rezidenční suburbanizace v zázemí měst, ale také na programy regenerace, revitalizace a nové formy managementu a plánování těchto areálů.

K uvedeným tématům vystoupili sociolog Michal Illner, geograf Martin Hampl a urbanista Karel Maier.

JUDr. Michal Illner:

Česká a moravská města na prahu

3. tisíciletí – vývojové výzvy

Prof. RNDr. Martin Hampl, CSc.:

Soudobé a budoucí trendy urbanizace

a jejich vliv na prostorovou organizaci

naší společnosti

Prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.:

Problémové prostory měst jako výzva

pro budoucnost

Diskuse, která se rozvinula právě nad problematikou III. oddílu konference, a to nejen v odborném tisku, ale i v ostatních médiích, vedla organizátory k myšlence

letošní konferenci URBES 2007 věnovat právě tématu revitalizace měst.

Dne **26. 12. 2006** naši členové zaplnili chrám Matky Boží před Týnem, kde se konalo **svatoštěpánské setkání** Spolku. Po úvodním slovu ThMgr. Vladimíra Kellnara se výkladu ujal prof. Jan Royt, který nás seznámil s historií a architektonickými a uměleckými skvosty této významné pražské památky, kulturněhistoricky tak spjaté s Univerzitou Karlovou. Tradice svatoštěpánských setkání vznikla nedlouho po vzniku Spolku. Cílem je vždy návštěva ne běžně přístupné církevní památky; nejdříve pohovoří duchovní správce zvoleného objektu a poté všechny zúčastněné památkou provede odborník-historik. Toto příjemné připomenutí duchovní dimenze Vánoc a setkání s přáteli a známými se stalo již pevnou součástí svátečního programu rodin našich členů.

Dne **13. 2. 2007** pozvání Spolku Carolinum přijal prof. JUDr. Václav Pavlíček, DrSc., s přednáškou na téma **Současný stav soudnictví a politika**. K zařazení ústavněprávní problematiky do našeho programu nás vedla aktuálnost

i známost některých případů, které dokumentují problémy vyplývající z obcházení či překračování Ústavy ČR v naší společnosti. V tomto ohledu bylo velmi podnětné a zajímavé srovnání Ústavy a ústavního systému současné a První republiky. Bohatá diskuse k probrané problematice dokázala palčivost této otázky nejen pro naše členy z řad právníků, ale i pro ostatní veřejnost.

Dovolujeme si všechny naše příznivce upozornit, že odpoledne 11. 4. 2007 v 16 hodin se v Malé aule uskuteční **XVII. valné shromáždění**, na jehož program naváže v **19 hodin** ve Velké aule koncert věnovaný L. van Beethovenovi.

Kontakt:

Spolek absolventů a přátel
Univerzity Karlovy – Carolinum
116 36 Praha 1, Ovocný trh 3
(budova Nové Astorie, přízemí, kancelář č. 10)
tel.: +420 224 491 326
fax: +420 224 811 878
Bankovní spojení: KB Praha 1,
číslo účtu 510836300257/0100
E-mail: sapuk@ruk.cuni.cz
www: <http://www.sapuk.cuni.cz/>

FOTO VLADIMÍR SIGUT

ZASEDÁNÍ AKADEMICKÉHO SENÁTU

Zápis ze zasedání samosprávného orgánu akademické obce Univerzity Karlovy ze dne 23. února 2007

Život akademických orgánů podobně jako život člověka počítáme na různé etapy – akademický senát v uplynulých dnech mohl zakusit hranice dvou takových období. Charakterizují to významná témata těchto dní: hodnocení, osvědčení a volba. Hodnocení činnosti senátu se od devadesátých let minulého století koná na posledním lednovém zasedání senátu. Letos 26. ledna tomu nebylo jinak a akademický senát schválil Zprávu o činnosti Akademického senátu Univerzity Karlovy v Praze za období únor 2006–leden 2007, ve které hodnotí svou činnost v daném období (viz přílohu; starší zprávy o činnosti AS od roku 1990 jsou k dispozici na webových stránkách senátu www.senat.cuni.cz v sekci Dokumenty).

Zbývá témata pak přišla na řadu na prvním únorovém zasedání senátu, které se konalo 23. února 2007, tradičně v Malé aule Karolina. Po zahájení zasedání předal dosluhující předseda prof. Jan Hála slovo dr. Petru Suchardovi, předsedovi hlavní volební komise, který vyhlásil výsledky voleb do akademického senátu na Lékařské fakultě v Plzni, Farmaceutické fakultě, Fakultě humanitních studií, Fakultě sociálních věd a na dalších součástech UK. Poté předal osvědčení o zvolení všem přítomným nově zvoleným členům senátu, kteří se tak připojili ke dvěma třetinám stávajících členů. Na ty, kteří se ze zasedání omluvili, bude tento významný akt čekat na příštím senátním zasedání. Následoval bod dodatečně zařazený do programu na žádost Akademického senátu Přírodovědecké fakulty. Důvodem žádosti byla nespokojenost fakultního senátu s rozhodnutím hlavní volební komise o platnosti voleb do Akademického senátu univerzity, které proběhly elektronickým způsobem. Hlavní volební komise usoudila, že tento způsob provedení voleb neodpovídá ustanovení Volebního a jednacího řádu o průběhu voleb, a rozhodla, aby se opakovaly. Akademický senát univerzity přistoupil k projednávání tohoto bodu s vážností, vyslechl stanovisko Akademického senátu Přírodovědecké fakulty, hlavní volební komise i jednoho z kandidátů, který se zasedání senátu

účastnil. Po rozsáhlé rozpravě senát vyjádřil plnou důvěru hlavní volební komisi a konstatoval, že je nutné volby na Přírodovědecké fakultě podle rozhodnutí hlavní volební komise opakovat.

Senát se pak věnoval druhému řádnému bodu svého programu, volbě předsednictva senátu. Volbu řídil dlouholetý člen senátu doc. Bohuslav Matouš. Předsedou se s 50 hlasy z 53 přítomných členů senátu opět stal prof. Jan Hála, DrSc., z Matematicko-fyzikální fakulty, místopředsedou se s 52 hlasy z 54 přítomných členů senátu opět stal dr. Josef Staša, CSc., z Právnické fakulty. Oběma ke zvolení blahopřejeme a věříme, že takto získaný mandát zúročí ve prospěch celé univerzity. Po volbě dvou nejvyšších funkcionářů senát přistoupil k volbě dalších členů předsednictva. Při navrhování kandidátů projeví studenti odhodlání více se zapojit do spolurozhodování předsednictva a postavili do voleb tři své kandidáty. Tento riskantní krok (nemusel být zvolený ani jeden z navržených studentských kandidátů) se nakonec studentům vyplatil a předsednictvo bude v následujícím roce zastoupeno stejným počtem studentů i akademických pracovníků. K akademickým pracovníkům ve funkcích předsedy a místopředsedy se připojila další členka předsednictva, prof. Marie Dohalská z Filozofické fakulty. Dalšími členy předsednictva z řad studentů byli zvoleni Mgr. Lenka Philippová z Husitské teologické fakulty, Jakub Jeřábek z Fakulty sociálních věd a Bc. Marek Hilšer z I. lékařské fakulty. Všem jmenovaným gratulujeme a přejeme Akademickému senátu do dalšího období pod novým vedením všechno dobré.

Mgr. Daniel Feranc

Autor článku je doktorandem ve studijním programu církevních dějin na KTF a je tajemníkem AS UK.

ZPRÁVA O ČINNOSTI AS UK ZA FUNKČNÍ OBDOBÍ ÚNOR 2006 – LEDEN 2007

Akademický senát Univerzity Karlovy v tomto funkčním období jednal na šesti plenárních zasedáních ve dnech 3. února, 6. března, 21. dubna, 2. června, 13. října a 1. prosince 2006 a 26. ledna 2007.

Předsednictvo AS UK pracovalo ve složení:

prof. RNDr. Jan Hála, DrSc. (MFF), předseda;
JUDr. Ing. Josef Staša, CSc. (PF), místopředseda;
prof. PhDr. Marie Dohalská, DrSc. (FF);
RNDr. Daniel Frynta, Dr. (PřF);
Mgr. Lenka Philippová (HTF);
Tomáš Tvaroh (2. LF).

Tajemníkem AS UK byl po celé období Mgr. Daniel Feranc (KTF) a sekretářkou byla Antonie Křížová.

Předsednictvo AS UK jednalo na osmnácti zasedáních ve dnech 3. února, 20. února, 6. března, 17. března, 10. dubna, 21. dubna, 22. května, 1. června, 28. června, 12. září, 2. října, 13. října, 20. listopadu, 1. prosince 2006 a 15. ledna 2007. V průběhu letních prázdnin bylo předsednictvo AS UK tradičně pověřeno plněním senátu jej v neodkladných záležitostech zastupovat. Další zasedání předsednictva se konalo 26. ledna 2007. Zápisy jsou uloženy v sekretariátu senátu a zveřejněny na webových stránkách AS UK. Účast členů na jednáních senátu byla nejednou na hranici usnášení-

schopnosti senátu, v některých případech nebylo možné všechny body zasedání projednat.

Na činnosti senátu se zásadním způsobem podílely tyto **pracovní komise**:

Ekonomická – předseda doc. MUDr. Bohuslav Matouš, CSc., (I. LF);
Legislativní – předseda JUDr. Ing. Josef Staša, CSc. (PF);
Sociální – předseda Oldřich Řeháček (PF);
Studijní – předseda Mgr. Jan Kranát, Ph.D., (ETF);
Ediční – předsedkyně prof. PhDr. Marie Dohalská, DrSc. (FF);
Zahraniční – předsedkyně Stanislava Kucková (MFF) do června 2006.

Zasedání pracovních komisí AS UK:

Komise	Termíny zasedání	Počet
Legislativní	15. 3., 18. 4., 30. 5., 11. 10., 27. 11. 2006 a 18. 1. 2007	6
Ekonomická	14. 3., 13. 4., 30. 5., 5. 10., 13. 10., 28. 11. a 1. 12. 2006	7
Sociální	2. 3., 30. 3., 5. 4., 21. 4., 12. 5., 18. 5., 1. 6., 21. 6., 13. 9., 22. 11., 1. 12., 14. 12. 2006 a 8. 1. 2007	13
Studijní	2. 3., 19. 4., 31. 10. a 28. 11. 2006	4
Ediční	2. 3., 1. 6. 2006 a 23. 1. 2007	3

Zápisy ze zasedání komisí jsou uloženy v sekretariátu senátu a zveřejněny na webových stránkách AS UK.

Předsednictvo AS UK vyhlásilo **volby do AS UK** na fakultách zařazených pro účely voleb do AS UK v I. sboru (Lékařská fakulta v Plzni, Farmaceutická fakulta v Hradci Králové, Evangelická teologická fakulta, Fakulta sociálních věd, Přírodovědecká fakulta, Fakulta humanitních studií a další součásti univerzity). Hlavní volební komise v tomto funkčním období vzhledem k zániku členství některých členů AS UK **povolala náhradníky** Pavla Tremly (PřF), doc. Bronislava Kračmara (FTVS), doc. Zuzanu Červinkovou (LF HK), Karoline Růžičkovou (3. LF). Na fakultách, které neměly zvolené náhradníky, předsednictvo AS UK vyhlásilo doplňovací volby na MFF, FaF a PF. Na Farmaceutické fakultě se doplňovací volby usnesením fakultního senátu v souladu s Volebním a jednacím řádem nekonaly.

V oblasti rozhodování o samosprávných orgánech univerzity senát projednal vyjádření se k záměru J. M. rektora UK jmenovat **nové prorektory**: prof. RNDr. Jana Bednáře, CSc., prorektorem pro studijní záležitosti; prof. RNDr. Bohuslava Gaše, CSc., prorektorem pro vědeckou a tvůrčí činnost; prof. PhDr. Mojmiru Horynu, CSc., prorektorem pro akademické kvalifikace; doc. PhDr. Michala Šobra, CSc.; prorektorem pro vnější vztahy a doc. PhDr. Stanislava Štecha, CSc., prorektorem pro rozvoj; prof. MUDr. Štěpána Svačinu, DrSc., a posléze prof. MUDr. Jana Škrhu, DrSc., prorektorem pro zahraniční styky a mobilitu. Velký důraz byl tradičně kladen na informace z vedení univerzity, J. M. pan rektor a členové jeho kolegia se pravidelně účastnili zasedání senátu a informovali o své činnosti. Dále se v této oblasti senát zabýval návrhem na **jmenování Vědecké**

rady UK. Nově byli **jmenováni čestnými členy** Vědecké rady UK i prof. JUDr. Karel Malý, DrSc., prof. MUDr. Jaroslav Masopust, DrSc., a prof. ThDr. Ing. Jakub Trojan.

Nejvýraznější činností v tomto funkčním období byla **úprava vnitřních předpisů univerzity**, aby odpovídaly novele vysokoškolského zákona č. 552/2005 Sb. Senát projednal a schválil změnu Statutu UK, změnu Přílohy č. 2 Statutu UK, změnu Přílohy č. 5 Statutu UK, změnu Přílohy č. 6 Statutu UK, změnu Přílohy č. 8 Statutu UK, změnu Studijního a zkušebního řádu UK, změnu Stipendijního řádu UK, změnu Rigorózního řádu UK, změnu Řádu habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem, změnu Řádu vysokoškolské koleje a změnu Grantového řádu. V návaznosti na tyto změny senát do 15. ledna 2007 schválil 50 **vnitřních předpisů fakult a dalších součástí UK**. Úplný přehled legislativní činnosti AS UK je zveřejněn na webových stránkách AS UK. Senát také projednal a vyjádřil souhlas s návrhem **opatření rektora UK**: o svěření objektu bývalé menzy Větrník do správy Právnické fakulty; na stanovení standardních cen na ubytování v kolejích UK a o svěření pozemků souvisejících s objektem bývalé menzy Větrník do správy Právnické fakulty.

Nejdůležitějším úkonem **v ekonomické oblasti** senátu bylo projednání a schválení rozpočtu UK pro rok 2006, rozpisu státní neinvestiční dotace a příspěvků na UK pro rok 2006 a principy rozdělování příspěvků a dotací na UK pro rok 2007. V této oblasti senát projednával způsob čerpání a rozdělení univerzitní rozpočtové rezervy, schválil její postupné rozdělení a k 15. lednu 2007 projednal 16 návrhů smluv o pronájmu, prodeji apod. či jejich změn.

Senát s velkou pozorností sledoval činnost **Rady vysokých škol** a zástupci Univerzity Karlovy v Praze ve sněmu Rady vysokých škol pravidelně informovali o své činnosti v reprezentaci vysokých škol. Na činnosti reprezentace vysokých škol se významným podílem projevila činnost pracovní komise RVŠ, kterou tvoří předsedové akademických senátů vysokých škol (tzv. **Velký chural**). Činnost této komise byla spoluorganizována předsedou AS UK, který se opakovaně stal předsedou této komise.

Dalšími **důležitými úkony senátu** bylo projednání a schválení Výroční zprávy o činnosti UK za rok 2005, Výroční zprávy o hospodaření UK za rok 2005 a Aktualizace Dlouhodobého záměru UK pro akademický rok 2006–2007.

Senát sledoval **další důležité události**: projednávání novely vysokoškolského zákona, schválené poslaneckou sněmovnou I. prosince 2006; vyslechl vystoupení rektora UK k řešení situace na HTF a 2. LF; s cílem uváženého řešení situace na HTF schválil ekonomickou výpomoc této fakultě; aktivně se senát zapojil do řešení situace na FF a delegoval své zástupce do Komise pro posuzování úlev na poplatcích a do Dozorčí rady Grantové agentury UK.

prof. RNDr. Jan Hála, DrSc.
předseda AS UK v Praze

Vypracoval: Mgr. Daniel Feranc, tajemník AS UK

POMŮČKA OEL, TUAN UNITE, VERSTA	HOVĚŽÍ DOBYTEK	UKAZATEL	INFEKČNÍ ČINITEL	INICIÁLY HEREČKY HOLUBOVÉ	ČÍSLA		ZNAČKA GIGAJOULU	DCERY BRATRA	ANGLICKY SPOJIT		ZNAČKA ŽELEZA	OZNAČENÍ GENU (id)	ŠPANĚLSKÉ PLEMENO SLEPICE	MALAJSKÝ PÁN
JEZERNÍ RYBA						AFRICKÁ ANTILOPA				ZNAČKA AUT INICIÁLY SOVÁKA				
4. DÍL TAJENKY						3. DÍL TAJENKY ÚDAJNĚ								
PODPORA VINNÉ RÉVY				ZN. MILPONDU RUSKÁ MÍLE		JEHLIČNATÝ STROM LINKY				DOMÁCKY ADELA MAĎARSKÝ SÁH				
TITULE			BIBLICKÝ VERŠ TVÍ							BIBLICKÁ POSTAVA RUSKÝ DRAMATIK				
AUTOR CITÁTU: DENIS DIDEROT	1. DÍL TAJENKY HRUBŠÍ TKANINA													ZNAČKA NÁKLADNÍCH AUT
ČESKÝ REŽISÉR (Otakar)						ZNAČKA OERSTEDU SYMETRÁLA			NÁZEV ZN. LITRU KRIK PŘI KORIDĚ			SPZ ÚSTÍ NAD LABEM STÁŘI		
MRAVNÍ ZÁKLAD				RÍDÍCÍ TYČ VOZU NÁZEV NOSOVKY			POVZDECH ČESKÁ REPUBLIKA (ZKRATKA)			DĚDINY SLOVENSKY "VE"				
1. DÍL TAJENKY														
ŽENSKÉ JMÉNO							MŠICE CIZOPASÍČI NA RĚVĚ							

Francouzský osvícenec Denis Diderot (1713-1784) se projevil na poli mnoha vědních disciplín od filozofie přes teologii až k matematice a fyzice. Společně s dalšími velikány, jako byli Rousseau, Voltaire, d'Alembert či Helvétius, vytvořili monumentální 28-svazkovou Encyklopedii. Mimo to se Diderot hluboce zajímal společnost a morálku, jak dokazují jeho díla prozaická i eseje. Nepřekvapí proto, že do povědomí pronikl jeho názor na vztah člověka a knihy. Jeho znění se dozvíte v tajence.

Tajenku zasílejte na adresu:
forum@cuni.cz do 15. 5. 2007.

Jednoho výherce odměníme knihou
z nakladatelství Karolinum.

V tajence z čísla 3/2006 jste mohli odhalit
konec citátu, jehož autorem byl filozof
a psycholog William Lowe Bryan.
Hodnotu vzdělání komentoval větou:
„Vzdělání je jedna z věcí, za které
**ČLOVĚK RÁD ZAPLATÍ,
ANIŽ BY JE DOSTAL.**“

Z úspěšných řešitelů byla vylosována
a knižní dar poštou obdrželi:
paní **Růžena Hrušková z Peček**.
Gratulujeme!

EDITORIAL

NEWS

Past months at Charles University

SCIENCE FOR PRACTICE

TODAY IN HISTORY

PUBLISHING IN A BROADER CONTEXT

Mojmír Horyna: Book as a medium of knowledge and memory

Tomáš Dobřichovský: Publishing and copyright

PHOTO STORY

How a book is made?

PUBLISHING AT CHARLES UNIVERSITY

Interview

Jaroslav Jirsa: A publisher is only as good as his authors

Lucie Šimůnková: Publishing in Matfyzpress

Helena Justová: Publishing at the Pedagogical Faculty

You can publish without a degree

Instructions for submitting texts to the Karolinum publishing house

Marie Dohalská: The editorial committee of the Academic Senate

Pavel Klener: Karolinum: Towards a publishing house

Marvel at the Charles University exclusive publications

POLL

The faculties' editorial committees

1 PUBLISHING IN THE PAST

Ivan Hlaváček: Books of the pre-Hussite University 40

Michal Svatoš: Publishing at the University in 1550–1622 42

2 Ivana Čornejová: The Klementinum printing shop 44

Jan Halada: University publishers now and then 46

6 Josef Petráň: Stories behind the oldest books of the University office 49

8 MOST PRECIOUS JEWELS OF THE UNIVERSITY PUBLISHING

Jan Royt: Dürer's rare print on the perspective 50

Vladimír Závodský: Rare edition of John Huss's letters with a preface by Martin Luther 51

10 Ludmila Hlaváčková: 120, or 122 years since the inception of Prague Medical Report? 52

Petr Janský: Our map collection still growing 53

13 Jaroslav Marek: Rare books of Barrande's and folk paleontology in linguistics 56

18 QUIZ 58

22 ALUMNI

Association of Graduates and Friends of Charles University – Carolinum 60

25 ACADEMIC SENATE

Daniel Feranc: News from the Senate 62

28 FUN AND PUZZLES 64

30 CONTENTS 65

31 ON THE COVER

Book production technology in the early history of printing and today.

Photography: reproduced from Der Bucheinband by Hans Loubrier

Photography: Vladimír Šigut

VYBRANÉ PUBLIKACE NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM

Soukup, Ladislav – Malý, Karel:
Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918
Praha, Karolinum 2007, váz., 1008 str.,
I. vydání, cena 600 Kč.

Státnost a ústava České koruny patřily v minulosti k opomíjeným tématům. Tato nová publikace je výsledkem spolupráce mezioborového výzkumu právních historiků, historiků a dalších specialistů z České republiky, ze Slovenska, z Německa, Rakouska a Polska. Zpřístupňuje v podobě odborných studií a kriticky zpracovaných edic základní vybrané prameny ke studiu české politické a právní kultury, přibližuje vývoj a skutečnou pravomoc sněmů v českých zemích, proces vytváření zemského zřízení a zákonů absolutním panovníkem. Pojednává však i o osudech české státnosti v 19. století, informuje o dobové administrativě a o rozvoji samosprávy. Zvýšenou pozornost věnuje také státoprávním otázkám Moravy. Podrobuje kritickému přezkoumání i negativní stanoviska k pojetí české ústavnosti jak v českých politických programech, tak i v odborné literatuře. Sborník bude přínosem pro řešení aktuálních společenských problémů tradic a kontinuity současné české státnosti – vztahu států České koruny a habsburského soustátí, který je nyní aktuální i z hlediska postavení práva ČR i státu samotného v rámci země Evropské unie i dalších mezinárodních struktur.
ISBN 80-246-1209-7

Červenka, Miroslav:
Kapitoly o českém verši
Praha, Karolinum 2007, brož., 284 str.,
I. vydání, cena 330 Kč.

Miroslav Červenka (1932–2005) patří k nejvýraznějším osobnostem české literární vědy druhé poloviny 20. století. Vynikl v oboru teorie literatury, historické poetiky, ale uplatnil se i jako editor a komentátor, osobitý kritik i básník. Jeho poslední, posmrtně vydaná kniha Kapitoly o českém verši shrnuje autorův celoživotní výzkum. První část se zabývá obecnými principy a v návaznosti i polemice vůči dosavadním koncepcím (včetně koncepcí Romana Jakobsona a Červenkovy učitele Jana Mukařovského) formuluje nové některé podstatné rysy českého verše. Druhou část tvoří průvodce základními metry novočeské poezie, od počátku obrození až do poloviny 20. století. Knihu, na níž Miroslav Červenka pracoval do posledních dnů svého života, připravili k vydání Květa Sgallová a Jiří Holý.
ISBN 80-246-1274-4

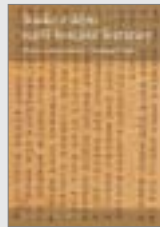
Tondl, Ladislav:
Půl století poté
Praha, Karolinum 2007, brož., 110 str.,
I. vydání, cena 140 Kč.

Kniha Půl století poté je uvedena autobiografickými poznámkami profesora Ladislava Tondla o osobní motivaci a cestách k sémantice a sémiotice. Text naznačuje obecné schéma komunikačních procesů stimulované zejména výsledky teorie informace. Poukazuje také na epistemologické dimenze komunikačních procesů, úlohu a funkce soudobých informačních technologií a sdělovacích médií. Hlavní důraz je kladen na úlohu příjemce komunikačních procesů, jeho kompetence, schopnosti odpovědně vybírat a také odmítat. To se týká zejména problémů soudobého informačního zahlcení a nadbytečnosti. Monografie tak navazuje na starší autorovy práce o redukci dat, o problémech výběru relevantních dat a potřebách odpovědného výběru v soudobých komunikačních procesech. Kniha obsahuje také autorovu bibliografii k dané tematice.
ISBN 80-246-1207-0

Slupski, Zbigniew – Lomová, Olga:
Úvod do dějin čínského písemnictví a krásné literatury. Díl I. Dynastie Shang – Válčící státy
Praha, Karolinum 2006, brož., 142 str.,
I. vydání, cena 140 Kč.

Učebnice dějin čínské literatury plánovaná ve třech dílech postupně obsáhne dějiny čínského písemnictví od nejstarších dob až po konec období raného středověku (tj. zhruba 1000 př. n. l. až 600 n. l.). Je koncipována jako systematické uvedení do tématu založené na interpretaci primárních pramenů a na nejnovější sekundární literatuře. První díl pojednává o počátcích čínského písemnictví a o dílech vrcholného starověku a obsahuje řadu informací také o čínské filozofii a historiografii. Pojednání o historickém vývoji čínské literatury doplňují ukázky v českém překladu a v čínském originále. Součástí učebnice jsou také systematicky uváděné čínské znaky u vlastních jmen, titulů a vybraných pojmů a přehled základní literatury k tématu. Učebnice je primárně určena studentům sinologie, je však pojata tak, aby byla přístupná i těm zájemcům o čínskou kulturu, kteří čínský jazyk nestudují.
ISBN 80-246-1267-4

Löwensteinová, Miriam – Pucek, Vladimír:
Studie z dějin starší korejské literatury
Praha, Karolinum 2006, brož., 344 str.,
I. vydání, cena 290 Kč.

Publikace autorů Miriam Löwensteinové a Vladimíra Pucka – koreanistů z Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty UK – u nás poprvé v takové šíři zachycuje hlavní etapy vývoje korejské klasické literatury od jejího vzniku až do počátku 20. století. Autoři ve třinácti kapitolách sledují vývoj korejské prozaické literatury od zakladatelských mýtů starokorejských království a historických příběhů ze starých kronik až ke klasickému korejskému románu (kodá solol) 17.–19. století. Pozornost věnují rovněž vývoji poezie, především tzv. písním domova (hjangga), klasickému třiverší sidžo a výpravným básním kasa. Dějiny korejského písemnictví jsou vykládány v souvislosti s myšlenkovými a náboženskými proudy (šamanismus, buddhismus, konfucianismus aj.) i vlivy literatur sousedních zemí, zvl. Číny. Závěrečná kapitola je věnována tzv. nové próze (sin solol) v kontextu osvícenského a reformního hnutí a vlivu západních idejí na přelomu 19. a 20. století. Tato díla tvoří most ke vzniku moderní korejské literatury. Kniha je doplněna bibliografií překladů a studií o korejském písemnictví, jež vyšly v češtině. Monografie je určena nejen studentům koreanistiky a zájemcům o literární dění v zemích Dálného východu, ale poslouží i širší veřejnosti. V současné době, kdy se rozšiřují styky s Koreou, umožňuje tato publikace nahlédnout do cenného literárního dědictví této země a hlouběji porozumět světytosti korejské kultury.
ISBN 80-246-1163-5

Rorty, Richard – Vattimo, Gianni:
Budoucnost náboženství
Praha, Karolinum 2007, brož., 94 str.,
I. vydání, cena 120 Kč.

Dva slavní světoví filozofové Richard Rorty a Gianni Vattimo sice vycházejí z odlišných intelektuálních tradic, oba však spojuje kritický přístup k metafyzice. Ve svém díle se zabývají otázkami, které přesahují rámec filozofie, a přehodnocují základní otázky náboženského života i víry v Boha. Trvají na tom, že odmítnutí metafyzické pravdy neznamená nezbytně smrt náboženství; naopak, podle nich se tak otevírají nové způsoby, jak o zbožnosti uvažovat – a tyto nové způsoby kladou důraz na křesťanskou lásku, solidaritu a ironii. Kniha Budoucnost náboženství je jedinečná nejen tím, že se v ní prolíná Rortyho pragmatismus s Vattimovou hermeneutikou, ale také tím, že dává prostor k diskusi o omezeních tradičního náboženského přesvědčení a moderního sekularismu. Živý dialog mezi oběma filozofy, který tuto knihu uzavírá a který moderoval a redigoval Santiago Zabala, analyzuje budoucnost náboženství spolu s politickými, společenskými a historickými aspekty charakteristickými pro náš současný postmoderní, postmetafyzický a postkřesťanský svět.
ISBN 978-80-246-1310-9

Šubr, Jiří a kolektiv:
Soudobá sociologie I. Teoretické koncepce a jejich autoři
Praha, Karolinum 2007, brož., 336 str.,
I. vydání, cena 300 Kč.

Publikace mapuje významné teoretické trendy, jež ovlivňují charakter sociologie na počátku 21. století. Je určena studentům, kteří mají tuto problematiku ve svých studijních osnovách, i všem ostatním zájemcům z řad odborné i širší veřejnosti. Jednotlivé kapitoly referují o klíčových postavách soudobé sociologie, jakými jsou Immanuel Wallerstein, Zygmunt Bauman, Alvin Toffler, Niklas Luhmann, Richard Münch, Anthony Giddens, Manuel Castells, Ulrich Beck, Axel Honneth, Nancy Fraser, Amitai Etzioni. Teorie těchto autorů významným způsobem zasahují do aktuálních diskusí o povaze soudobého světa a mají často – nikoli však ve všech případech – i určité politické konotace.
ISBN 978-80-246-1275-1

Gronský, Ján:
Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960–1989 – III. díl
Praha, Karolinum 2007, váz., 448 str.,
I. vydání, cena 420 Kč.

Třetí část čtyřdílné řady dokumentů týkajících se československých ústavních dějin tvoří dokumenty z let 1960 až 1989. První část publikace představuje dokumenty vydané v období tzv. socialistické ústavy, které mají především ukázat prosazování socialistické zákonnosti, ale i mírné uvolňování vedoucí k „pražskému jaru“ v roce 1968. Druhá část dokumentů charakterizuje období tzv. normalizace ve federativní republice z let 1968–1989. Obsahuje především ústavní zákony z dané doby, zákony o federaci, legislativní a druhotné normativní akty spolu s projevy, které zazněly ve Federálním shromáždění či dobovém tisku. Součástí svazku je také Prohlášení Charty 77 a dokument Několik vět.
ISBN 978-80-246-1285-0